

Maakuntavaltuusto pöytäkirja 11.12.2025 10:00

- Läsäololuettelo: maakuntavaltuudet	1
- Läsäololuettelo: muut osallistujat	3
- Keski-Suomen strategia: ympäristöselostus	4
- Keski-Suomen strategia: strategialuonnos	55
- Keski-Suomen strategia: aluerakenne	127
- Äänestys 1.	139
- Äänestys 2.	141
- Talousarvio 2026 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2026-2028	143
- Valtuustoaloite: Kokoomuksen valtuustoryhmä: Keski-Suomi kansainväliselle kasvu-uralle - yhteinen elinvoimakonsepti ja pilotointi	171

Maakuntavaltuutetut

KUNTA	Asukasluku 31.12.2024	Paikat	Edustajat	Varaedustajat	Läsnä valtuutetut	Läsnä varat
HANKASALMI	4509	1	Leinonen Ari		1	
				Kaatrasalo Maria		
JOUTSA	4099	1	Kaistinen Saku		1	
				Hovila Sari		
JYVÄSKYLÄ	149194	23	Blom Jari		1	
				Asp-Dalfidan Katri		
			Flyktman Jouni		1	
				Selin Jaakko		
			Hietala Janita		1	
				Repo Jasmine		
			Hytönen Anne		1	
				Nurmi Anna-Mari		
			Kainulainen Marko		1	
				Mäntysaari Maijastiina		
			Kemiläinen Jarno		1	
				Rantanen Riikka		
			Kiviranta Hanna		1	
				Timperi Kati-Erika		
			Koikkalainen Marianne		1	
				Meriö Saija		
			Kuparinen Liisa		1	
				Jämsä Hanna		
			Lehtonen Sini		1	
				Melville Tony		
			Lehtonen Timo		1	
				Luoma-aho Janne		
			Liikanen Arto		1	
				Hovikoski Mervi		
			Liukkonen Ari-Pekka		1	
				Airaksinen Sui		
			Lumela Meri		1	
				Savolainen Katri		
			Kaarisalo Riitta			E
				Hämäläinen Jukka		1
			Pekkarinen Mauri		1	
				Pippuri Linda		
			Puolimatka Tapio		1	
				Muotka Petteri		
			Ruth Katri		1	
				Colliander Jari		
			Saukko Jarno		1	
				Weijo Ilse		
			Seppä Moona		1	
				Könttö Joonas		
			Suonperä Juha		1	
				Forsberg Caius		
			Suutari Jenni		1	
				Honkimäki Paula		
			Tiainen Eila		1	
				Kenttälä Aino		
JÄMSÄ	19116	4	Järvinen Jukka		1	
				Manninen Antti		
			Kankainen Markku		1	
				Altti Tiina		
			Kyrö Mika		1	
				Pärnäjärvi Leena		
KANNONKOSKI	1186	1	Autio Mauno		1	
				Ronimus Esko		
KARSTULA	3573	1	Manni Juha		1	
				Kauppinen Pekka		
KEURUU	9128	2	Kangasniemi Eveliina		1	
				Rajala Ari		
			Paasu Tapani		1	
				Koikkalainen Emilia		

KINNULA	1492	1	Kinnunen Kalevi		1	
				Kauppinen Pirkko		
KIVIJÄRVI	1011	1	Leppänen Erkki		1	
				Riihimäki Anni		
KONNEVESI	2441	1	Väisänen Simo			E
				Häyrinen Anna		1
KYYJÄRVI	1155	1	Keisala Anneliina		1	
				Lahtinen Lauri		
LAUKAA	18878	4	Hokkeri Severi		1	
				Kupiainen Anne		
			Suomala Sakari		1	
			Leinonen Anne		1	
				Tarvainen Seppo		
			Virtanen Mikko		1	
				Niinikoski Milla		
LUHANKA	711	1	Jaakkola Teuvo			E
				Valvanne Sakari		
MULTIA	1393	1	Valkeisenmäki Satu		1	
				Mitronen Marjo		
MUURAME	10614	3	Leskinen Lauri		1	
				Juuti Asko		
			Purola Riikka		1	
				Tupala Anna-Kaisa		
			Wigell Joonas		1	
				Ahvenlampi Jenni		
PETÄJÄVESI	3552	1	Kortemäki Juha		1	
				Hautamäki Hanna		
PIHTIPUDAS	3692	1	Parkkonen Kari		1	
				Kyläniemi Aira		
SAARIJÄRVI	8858	2	Vuori Niina			E
				Reiman Miikkael		E
			Vuori Jouni		1	
				Pollari Marjut		
TOIVAKKA	2349	1	Häätylä Matleena		1	
				Mäkelä Mika		
UURAINEN	3657	1	Leppänen Joni		1	
				Nieminen Satu		
VIITASARI	5764	2	Kananen Jussi			E
				Grönholm-Paananen Pirjo		E
			Vepsäläinen Hilma		1	
				Niskanen Mauno		
ÄÄNEKOSKI	17740	4	Liekinen Riikka			E
				Virtanen Matti		1
			Nyholm Rolf		1	
				Vertainen Johanna		
			Penttinen Henna		1	
				Pasanen Timo		
			Tani Jaana			E
				Tuikka Kimmo		
LÄSNÄ YHTEENSÄ		58			51	3
ÄÄNET YHTEENSÄ		58			54	
Päätösvalta: 39 (2/3 58 jäsenestä)						

MAAKUNTAVALTUUSTON KOKOUS
KESKI-SUOMEN LIITTO
11.12.2025
Muut läsnäolijat

Liite

1 = paikalla

E=este

Maakuntahallitus	Läsnä	
Anttila Tahvo (mh pj)	1	poistui klo 12:24
Kautto-Koukka Leena	1	
Selin Jaakko (myr pj)	1	poistui klo 10:49
Aho Suvi-Jaana	1	
Vainikainen Ira	1	
Ruotsalainen Seppo	1	
Luoma-aho Janne	1	
Rantanen Otteliina	1	
Pirttiniemi Riitta	1	
Waris Antti	1	
Tirola Mikko	1	poistui klo 12:33
Yhteensä	11	

Tarkastuslautakunta	Läsnä
Pietiläinen Seppo	1
Yhteensä	1

Toimisto	Läsnä
Peräaho Pirjo	1
Reini Hanna	1
Kunttu Hanna	1
Hokkanen Pekka	1
Riihimäki Virpi	1
Itäranta Kristiina	1
Karjalainen Laura	1
Isopahkala Jenni	1
Bayr Suvi	1
Paakki Valtteri	1
Yhteensä	10

Muut osallistujat	Läsnä
Rouhiainen Eeva-Kaisa	1
Mikkonen Anita	1
Yhteensä	2

	Läsnä
Maakuntavaltuusto	54
Maakuntahallitus	11
Tarkastuslautakunta	1
Toimisto	10
Muut	2
Yhteensä	78

K

Keski-Suomi
Mellersta Finland
Central Finland

Keski-Suomen strategia 2026–2029: Ympäristöselostus

S

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
1 Arviointiprosessi	6
2 Keski-Suomen strategian pääasiallinen sisältö ja sen suhde muihin ohjelmiin.....	10
3 Merkittävimmät vaikutukset ja haitallisten vaikutusten ehkäisy	16
4 Seuranta.....	28
5 Katsaus Keski-Suomen nykytilaan	29
6 Keskeiset haasteet ja toimenpiteet	40
Lähteet.....	45
Liitteet.....	47

Tiivistelmä

Vaikutusten arvioinnista tukea päätöksentekoon

Keski-Suomen strategiaan sisältyvä maakuntaohjelma on viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointilain (SOVA-laki 200/2005) mukainen ympäristöarviointia edellyttävä ohjelma, jonka toteuttamisen todennäköisesti merkittävät ympäristövaikutukset tulee selvittää. Tässä ympäristöselostuksessa esitetään arviointiprosessin kuvaus ja arvio ohjelman toteuttamisen ympäristövaikutuksista.

Aluekehittämisessä tulee mahdollisuuksien mukaan edistää yleisesti hyväksyttyjä kansainvälisiä, kansallisia ja maakunnallisia tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja ympäristötavoitteita. Ympäristöselostuksessa on tunnistettu kokonaiskestävyyden periaatteen mukaisesti eri sektoreilta keskeisiä sopimuksia ja tavoitteita, jotka tulee huomioida myös Keski-Suomen kehittämisessä.

Ympäristöarviointi toteutettiin tiiviinä osana Keski-Suomen strategian laadintaprosessia. Maakunnallinen ympäristövaikutusten arviointi (YVA)-ryhmä oli keskeisesti mukana vaikutusten arviointiprosessissa. Työssä arvioitiin SOVA-lain mukaisesti sosiaalisia ja ekologisia sekä yhdyskuntarakenteellisia ja kulttuurisia vaikutuksia. Lisäksi arvioitiin aluetaloudellisia vaikutuksia, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia sekä vaikutuksia julkiseen talouteen.

Osakokonaisuuksien vaikutukset ovat pääosin positiivisia

Pitkän aikavälin tavoitteita (maakuntasuunnitelma) käsitellään strategiassa vision ja aluerakennekartan kautta. Visio nostaa keskeisiksi kehittämisen näkökulmiksi tulevaisuuden, kestävyyden, kiinnostavuuden ja kansainvälisyyden. Aluerakennekartalla painottuvat taloudellisen toimeliaisuuden merkinnät. Niiden lisäksi kartalla näkyvät saavutettavuus, ekologinen verkosto sekä alue- ja palvelurakenteen keskittymät. Vastaavasti positiivisten aluetaloudellisten vaikutusten voi arvioida korostuvan, vaikka myös muut kokonaiskestävyyden näkökulmat ovat esillä.

Seuraavan neljän vuoden kehittämistä ohjaavaan maakuntaohjelmaan on tunnistettu neljä painopistettä, jotka ovat *Rohkeasti toimelias*, *Luonnonvoimainen*, *Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva* sekä *Ylpeästi keskisuomalainen*. Painopisteet edustavat kokonaiskestävyyden neljää eri näkökulmaa: taloudellista, ekologista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä. Vaikutusten arvioinnin näkökulmasta tämä lähestymistapa tekee strategiasta lähtökohtaisesti tasapainoisen.

Tavoitekokonaisuuden *Rohkeasti toimelias* merkittävimmät vaikutukset liittyvät taloudelliseen ja sosiaaliseen kestävyteen. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan (TKI-toiminta) ja koulutukseen panostaminen vahvistavat aluetaloutta ja tuottavat merkittäviä positiivisia sosiaalisia vaikutuksia. Saavutettavuuden parantaminen tukee koko maakunnan toimeliaisuutta ja turvallisuutta.

Kasvuorientoitunut lähestymistapa aiheuttaa ekologisia haittoja, joita voidaan lieventää kiertotalouden ja jalostusasteen nostamisen keinoin.

Tavoitekokonaisuuden *Luonnonvoimainen* keskeiset vaikutukset liittyvät ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyys. Luontoa ja ympäristöä vahvistavien toimien merkittävät myönteiset ekologiset vaikutukset realisoituvat osin vasta pitkällä aikavälillä. Tavoitteet tukevat aluetaloutta ja yhdyskuntarakennetta sekä terveellistä elämäntapaa. Kestävän elämäntavan muutostarpeiden ymmärrettävyys ja hyväksyttävyys on tärkeää.

Tavoitekokonaisuuden *Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva* keskeiset vaikutukset ovat sosiaalisia. Erityisesti nuoriin panostaminen ehkäisee syrjäytymistä ja tuottaa merkittäviä inhimillisiä ja taloudellisia hyötyjä. Uudenlaisten, palvelumallien kehittäminen voi pitkällä aikavälillä tuottaa kustannussäästöjä julkiselle sektorille, vaikka lyhyellä aikavälillä investointitarpeet aiheuttaisivat taloudellista painetta. Digitalisaatio tukee maantieteellistä tasa-arvoa ja monipaikkaisuutta, mutta sen ekologiset ja sosiaaliset vaikutukset ovat osin ristiriitaisia. Fyysisten kohtaamisten merkitys korostuu erityisesti nuorten kohdalla. Kokonaisturvallisuuden teema tuo esiin arjen toimivuuden merkityksen poikkeustilanteissa. Turvallinen ympäristö kannustaa jäämään alueelle, mikä tukee elinvoimaa.

Tavoitekokonaisuuden *Ylpeästi keskisuomalainen* merkittävimmät vaikutukset ovat kulttuurisia. Kulttuuriperinnön ja paikallisidentiteetin vaaliminen lisää hyvinvointia ja vahvistaa Keski-Suomen brändiä. Tavoitteet tukevat ekologista kestävyttä huomioimalla ympäristön merkityksen keskisuomalaisuudelle. Sosiaalisesti tavoitteet vahvistavat osallisuutta ja turvallisuudentunnetta huomioiden myös aliedustetut ryhmät. Pitkällä aikavälillä työvoiman saatavuus paranee, mikä tuottaa aluetaloudellisia hyötyjä.

Strategiassa on nimetty neljä kasvun kärkeä: **Bio- ja kiertotalous, Hyvä vointi, Uudistuva teollisuus** sekä **Turvallisuus ja huoltovarmuus**. Kasvun kärkien lähtökohta on toimia taloudellisen kasvun tärkeinä painopisteinä. **Bio- ja kiertotalouden** merkittävimmät vaikutukset kohdistuvat aluetalouteen ja ympäristöön. **Hyvän voinnin** vaikutukset ovat pääosin positiivisia ja kohdistuvat ennen kaikkea ihmisiin. **Uudistuvan teollisuuden** ratkaisulla on positiivisia aluetaloudellisia vaikutuksia, mutta sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset voivat olla osin ristiriitaisia. **Turvallisuuden ja huoltovarmuuden** valinta kärkialaksi on vastaus muuttuvaan toimintaympäristöön. Sillä arvioidaan olevan positiivisia aluetaloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia, mutta negatiivisia ekologisia vaikutuksia.

Tasapainoisella lähtökohdalla osin ristiriitaisia vaikutuksia

Kokonaiskestävyys on strategian lähtökohta. Strategiaan sisältyy kuitenkin jonkinlaista ristivetoa – siinä puhutaan kasvusta ja toisaalta samaan aikaan tunnistetaan tarve muuttaa ajattelua ja sopeutua niukempiin resursseihin.

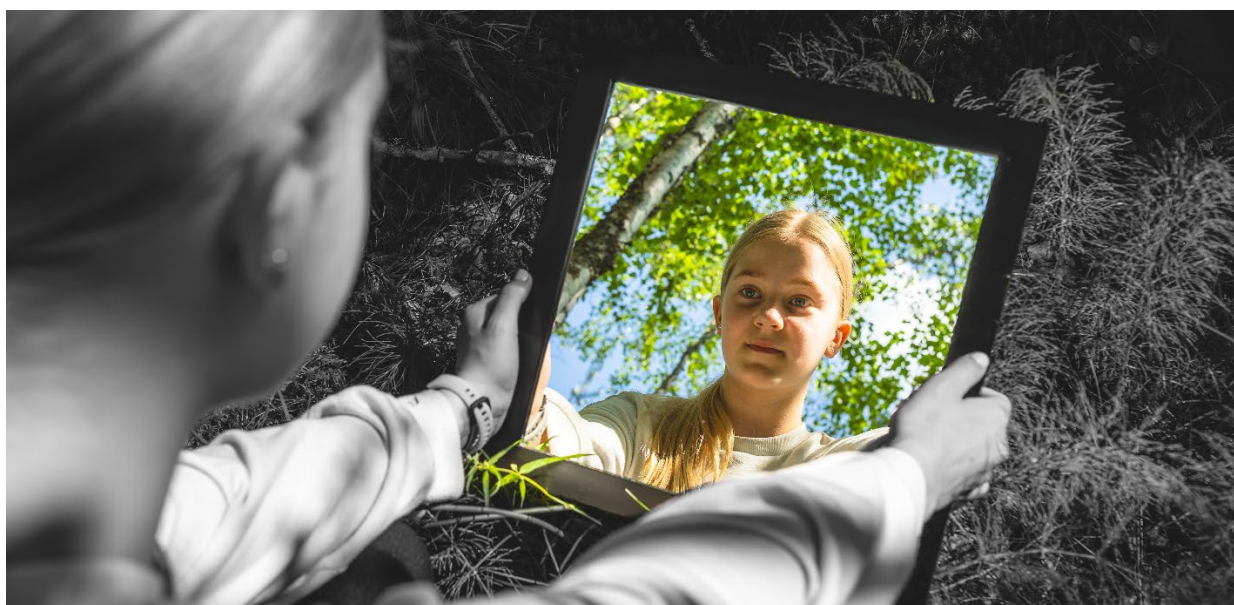
Kokonaisuutena arvioiden strategia tuottaa laaja-alaisia ja pääosin myönteisiä vaikutuksia aluetalouteen ja yhdyskuntarakenteeseen. Sen toteuttaminen edellyttää kuitenkin investointeja ja uudenlaista osaamista.

Strategia pyrkii ekologiseen kestävyyteen, missä onnistuminen edellyttää luonnonvarojen käytön vähentämistä, ekologisen verkoston kytkeytyneisyyden turvaamista ja ympäristövaikutusten kokonaisvaltaista arviointia. Ekologisten tavoitteiden toteutuminen vie todennäköisesti muita tavoitteita pidempään. Strategian keskeiset sosiaaliset vaikutukset liittyvät hyvinvoinnin, tasa-arvon ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen koulutuksen, työllisyyden, saavutettavuuden sekä digitaalisten ja fyysisten palveluiden kehittämisen kautta. Strategian keskeiset kulttuuriset vaikutukset liittyvät kulttuuriympäristöjen vaalimiseen, paikallisidentiteetin vahvistamiseen ja olemassa olevan rakennetun ympäristön hyödyntämiseen tukien sekä elinvoimaa että hyvinvointia.

Strategian vaikutusten arvioinnissa on erillisenä näkökulmana tarkasteltu vaikutuksia julkiseen talouteen, koska maakunnan taloustilanne on pitkään ollut vaikea. Useat tavoitteet edellyttävät investointeja, jotka voivat pitkällä aikavälillä tuottaa säästöjä. Esimerkiksi koulutukseen ja TKI-toimintaan panostaminen lisää tuottavuutta ja arvonlisäystä, ja ennaltaehkäisevien palvelujen vahvistaminen voi vähentää kustannuksia tulevaisuudessa. Lyhyellä aikavälillä nämä toimet voivat kuitenkin lisätä painetta julkiseen talouteen.

Tilannekuva auttaa ymmärtämään lähtökohtia

Keski-Suomen luonnolle tyypillisiä elinympäristöjä ovat metsät, suot, järvet ja virtavedet. Kaikkiin näihin kohdistuu ihmisten toiminnasta aiheutuvia maankäyttöpaineita. Keski-Suomen ympäristön tilaa haastavat erityisesti ilmaston muuttuminen, luontotyyppien ja lajiston uhanalaistuminen, vesistöjen rehevöityminen sekä kiintoaine- ja humuskuormitus. Uusiutuvan energian suunnitelmien suuri määrä korostaa eri maankäyttömuotojen yhteensovittamisen tarvetta. Taloudellisen ja sosiaalisen kestävyys haasteita Keski-Suomessa ovat erityisesti työttömyys ja väestön ikääntyminen. Huomiota pitää kiinnittää koko maakunnan alueen elinvoimaisena pitämiseen. Kehittämislle asettaa rajoja julkisen talouden heikko tilanne. Haasteet ovat ihmisen aiheuttamia, joten niihin voidaan vastata muuttamalla toimintakulttuuriamme.

1 Arviointiprosessi

1.1 Ympäristövaikutusten arviointi

Laissa viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (SOVA-laki 200/2005) sekä lakia täydentävässä valtioneuvoston asetuksessa (347/2005) säädetään velvollisuudesta arvioida suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutuksia. Maakuntaohjelma on ohjelma, johon tulee soveltaa SOVA-lain mukaista määrämuotoista ympäristöarviointia.

Ympäristöarvioinnilla tarkoitetaan ohjelman ympäristövaikutusten arviointia ja siihen sisältyvää ympäristöselostuksen laatimista, kuulemisen järjestämistä, ympäristöselostuksen ja kuulemisen tulosten huomioon ottamista päätöksenteossa sekä siitä tiedottamista.

Tässä ympäristöselostuksessa kuvataan Keski-Suomen strategiaan sisältyvän maakuntaohjelman 2026–2029 vaikutusten arvioinnin lähtökohdat sekä arviointiprosessi ja merkittävimmät ympäristövaikutukset. Maakuntaohjelman päivittämisen yhteydessä on tarkistettu myös strategiaan sisältyvien maakuntasuunnitelman 2050 ja älykkään erikoistumisen strategian 2021–2027 ajantasaisuutta. Tämä arviointi koskee myös näiden merkittäviä vaikutuksia. Lakisäateisten ympäristövaikutusten lisäksi arvioitiin myös lakeihin perustuen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 § 2; Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 § 5) sekä yleisellä tasolla taloudellisia ja väestöllisiä vaikutuksia.

Vaikutusten arviointi tuottaa ensisijaisesti tietoa strategian ympäristövaikutuksista. Samalla strategiaprosessiin kytketyn arvioinnin tavoitteena on tukea strategian valmistelua ja edistää ympäristönäkökohtien etukäteen huomioimista sekä lisätä sidosryhmien osallistumista ja yhteistyötä valmistelijoiden kanssa.

1.2 Strategian valmistelu

Keski-Suomen strategian valmistelutyö tehtiin Keski-Suomen liitossa, jossa valmistelua johtivat maakuntajohtaja ja aluekehitysjohtaja. Ympäristöarvioinnin kokonaisuudesta ja ympäristöselostuksen kirjoittamisesta vastasi ympäristöasiantuntija. Ympäristöarviointi yhdistettiin tiiviisti Keski-Suomen strategian laadintaprosessiin. Maakuntastrategian valmistelun ja siihen liittyvän SOVA-prosessin vaiheet on esitetty kuvassa 1.

Keski-Suomen strategian osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS) käsiteltiin maakuntahallituksessa 25.10.2024 (99 §). OAS oli nähtävillä Keski-Suomen liiton verkkosivuilla 13.11.–20.12.2024. Strategiatyön käynnistämisestä ilmoitettiin sanomalehti Keskisuomalaisessa. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa päivitettiin nähtävillä olon jälkeen maakuntahallituksessa 24.1.2025 (4 §).

Keski-Suomen ELY-keskuksen kanssa pidettiin 17.1.2025 SOVA-asetuksen 5 §:n mukainen kuulemisneuvottelu, jossa esiteltiin OAS:n pohjalta arvioinnin aikataulu, käytännön organisointi ja ympäristöselostuksen alustava sisältö rakenne. Neuvottelusta on Keski-Suomen liiton tekemä muistio.

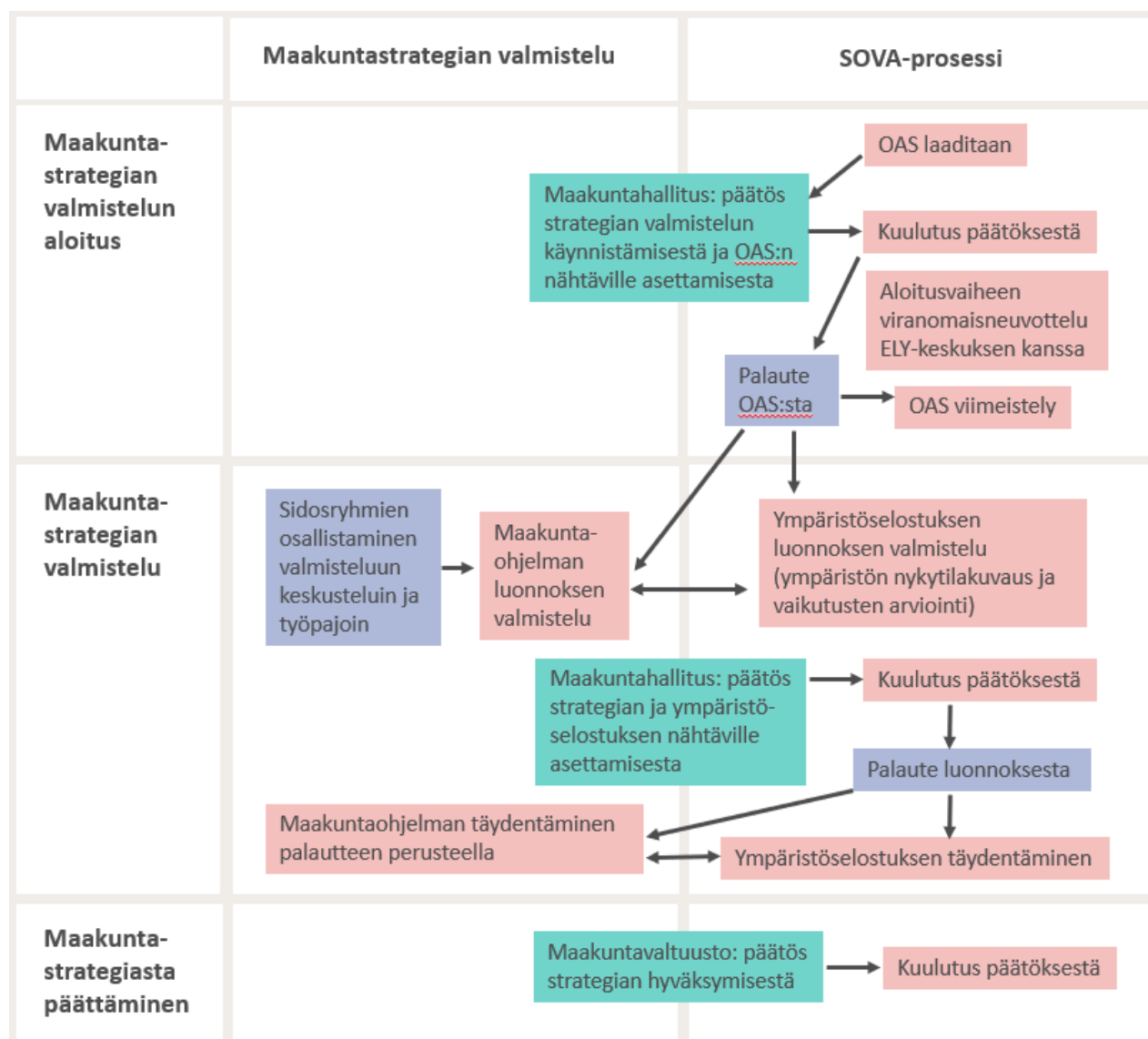
Strategiaa valmisteltiin laajassa yhteistyössä kuntien, yritysten, maakunnan kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen, valtion viranomaisten sekä muiden Keski-Suomen kehittämisestä kiinnostuneiden tahojen kanssa. Sidosryhmien näkemysten ja tahtotilan saamiseksi järjestettiin noin 40 työpajaa. Näihin osallistui yhteensä noin 450 henkilöä. Näiden lisäksi maakuntavaltuustolle järjestettiin kaksi strategiatyöpajaa ja strategian painopisteitä pohdittiin maakunnan yhteistyöryhmän kokouksessa. Maakuntahallitus on ohjannut strategian valmistelua tiiviisti ja maakuntahallitukselle järjestettiin erillinen strategiakeskustelu hallituksen kokouksen yhteydessä 25.4.2025.

Maakunnallinen ympäristövaikutusten työryhmä (YVA-ryhmä) on keskeisesti mukana ympäristöarviointiprosessissa. YVA-ryhmä on antanut palautetta OAS:n ja strategian sisällöstä strategian valmistelijoille, käsitellyt viranomaisilta ja yleisöltä saatua palautetta, arvioinut vaikutusten merkittävyyttä sekä tukenut ja työstänyt asiantuntijuudellaan ympäristövaikutusten arviointia. Lisäksi YVA-ryhmä ohjasi ympäristöselostuksen laadintaa. YVA-ryhmä käsiteli strategiaa ja/tai ympäristöselostusta kuudessa kokouksessaan. YVA-ryhmässä on edustettuina eri alojen asiantuntijoita Keski-Suomen museosta (2), Jyväskylän yliopistosta (1), Keski-Suomen ELY-keskuksesta (3), Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastosta (1), Suomen luonnonsuojeluliiton Keski-Suomen piiristä (2), Suomen ympäristökeskuksesta (1), TASOVA – tasa-arvoa aluekehitykseen -projektin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiantuntija -koulutuksesta (1), Jyväskylän ammattikorkeakoulusta (2), Teknologian tutkimuskeskus VTT:ltä (1), Luonnonvarakeskus Lukesta (1), Metsäkeskuksesta (1), Keski-Suomen hyvinvointialueelta (2), Keski-Suomen järjestöjen tuki ry:stä (1) ja Keski-Suomen liitosta (2).

Työssä arvioitiin SOVA-lain 2 §:n mukaisesti sosiaalisia ja ekologisia sekä yhdyskuntarakenteellisia ja kulttuurisia vaikutuksia. Lisäksi arvioitiin aluetaloudellisia sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia ja vaikutuksia julkiseen talouteen. Arviointikehikkoa on kuvattu tarkemmin luvussa 5.2.

Maakuntahallitus lähetti strategian ja siihen liittyvän ympäristöselostuksen luonnoksen lausuntokierrokselle kokouksessaan 19.9.2025. Luonnokset asetettiin nähtäville 30 päiväksi, jona aikana yleisöllä oli mahdollisuus esittää mielipiteensä. Luonnoksista pyydettiin lausunto Keski-Suomen ELY-keskukselta. Luonnoksista saatiin yhteensä 49 lausuntoa. Strategia ja sen ympäristöselostus viimeisteltiin lausuntopalautteen perusteella (liite 1). Asiakirjoja käsiteltiin maakuntahallituksen kokouksessa 21.11.2025. Kokouksen evästysten pohjalta strategiaan tehdään vielä pieniä tarkennuksia ja laaditaan strategian kiteytys, jonka myötä strategian otsikoinnit muuttuvat. Näiden muutosten ei katsota vaikuttavan merkittävästi strategian asiasisältöön eikä ympäristöselostuksen muokkaamiselle siksi nähdä tarvetta. Maakuntavaltuusto käsittelee Keski-Suomen strategian hyväksymistä kokouksessaan 11.12.2025.

SOVA-lain mukaisen arviointiprosessin toteuttamisen tukena käytettiin ympäristöministeriön SOVA-lain mukaisen ympäristöarvioinnin oppaita (Paldanius 2017 ja Paldanius 2025).

Kuva 1. Maakuntastrategian valmistelun ja siihen liittyvän SOVA-prosessin vaiheet.

1.3 Arviointiprosessi ja arvioitavat vaikutukset

Arviointi koskee strategiassa esitettävien painopisteiden positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia, jotka voivat olla välittömiä tai välillisiä. Vaikutusten arvioinnin pohjana käytetään kokonaiskestävyyden periaatetta eli arvioidaan aluetaloudellisia ja yhdyskuntarakenteellisia, ekologisia, kulttuurisia sekä sosiaalisia vaikutuksia. Vaikutusten tunnistamisen helpottamiseksi ja arviointityön systematisoimiseksi arvioinnin pohjana käytettiin vaikutuslistoja, jotka on esitetty kuvassa 2. Vaikutusten arviointi esitetään sanallisena vaikutusten kuvauksena sekä seitsenportaisella plus-miinusasteikolla esitettynä tiivistelmänä.

Vaikutusten merkittävyyden arviointi perustui vaikutuksen voimakkuuteen/laajuuteen, ajalliseen keston ja ilmenemisen varmuuteen. Lisäksi merkittävyyden arvioinnissa otettiin huomioon vaikutuksen kohteen tila ja herkkyys sekä mahdolliset normit ja raja-arvot. Vertailukohtana oli kehitys, jos strategiaa ei toteuteta (O-vaihtoehto). Vaikutusten arvioinnissa ei tarkasteltu erillisiä strategiavaihtoehtoja. Strategian yleispiirteisyyden takia vaikutuksia arvioidaan ja kuvataan suhteellisen yleisellä tasolla. Strategiaa toteuttavien valintojen ympäristöön kohdistuvat vaikutukset tarkentuvat ja konkretisoituvat hanke- ja toimenpidevaiheessa.

Aluetaloudelliset ja yhdyskuntarakenteelliset vaikutukset	Ekologiset vaikutukset	Kulttuuriset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset
• alue- ja yhdyskuntarakenne • elinkeinojen toimintaedellytykset • energiahuolto ja energian kulutus • huoltovarmuus ja omavaraisuus • kiertotalous ja materiaalivirrat • kustannusvaikutukset • liikennejärjestelmä ja liikenneverkko • rakennuskanta • työpaikat / työllisyys • vesihuolto	• alueiden luonnontilaisuus • ilma • kasvillisuus • kuormitus/päästöt • lajit ja luontotyytit • luonnon monimuotoisuus • luonnonvarojen käyttö ja riittävyys • maaperä • vesistöt	• kulttuuriympäristöt ja -perintö • maisema • paikallinen identiteetti • taajama-/kaupunkikuva	• asumisviihtyisyys • erityiset väestöryhmät (lapset, vanhuksat, ulkomaalaiset) • hyvinvointi • koulutus • palvelut • sosiaaliset ongelmat • tasa-arvo ja yhdenvertaisuus • terveys • turvallisuus • työllisyys/työttömyys • virkistysmahdollisuudet • väestön määrä • yhteisöllisyys

Kuva 2. Keski-Suomen maakuntastrategian vaikutusten arvioinnissa arvioitavat vaikutukset.

2 Keski-Suomen strategian pääasiallinen sisältö ja sen suhde muihin ohjelmiin

2.1 Keski-Suomen strategian pääasiallinen sisältö

Keski-Suomen strategia 2025 ja 2050 antaa raamit maakunnan aluekehittämiselle. Strategia sisältää:

- tahtotilan maakunnan kehittämisestä vuoteen 2050 (maakuntasuunnitelma)
- maakunnan kehittämisen yhteiset toimenpiteet ja arvion niiden rahoittamisesta vuosille 2026–2029 (maakuntaohjelma)
- EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen käyttöä suuntaavan älykkään erikoistumisen strategian vuosille 2021–2027.

Keski-Suomen pitkän tähtäimen tulevaisuutta vuoteen 2050 katsotaan maakuntasuunnitelmassa Keski-Suomen tulevaisuuskuvan ja aluerakennekartan kautta. Pitkän tähtäimen kehittämistyön tavoitteet kiteytyvät maakunnan visioon: tulevaisuuskestävä, kiinnostava ja kansainvälinen Keski-Suomi 2050.

Aluekehittämisen painopisteitä lähivuosina (2026–2029) ovat:

- **Rohkeasti toimielias** (vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä, nostamme keskisuomalaisten osaamistasoa ja työllisyyttä, varmistamme sujuvat yhteydet)
- **Luonnonvoimainen** (käytämme viisaasti luonnonvarojamme, saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2030 mennessä, edistämme luontomme monimuotoisuutta)
- **Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva** (pidämme erityistä huolta nuoristamme, kehitämme uusia tapoja palveluiden järjestämiseen, rakennamme huomista yhdessä ja huolehdimme osallisuudesta)
- **Ylpeästi keskisuomalainen** (luomme tilaa keskisuomalaiselle kulttuurille, vaalimme aktiivista ja kestävää elämäntapaa, panostamme kansainvälisyyteen).

Strategian päivitettyt lähivuosien (2021–2027) kasvun kärjet ovat:

- Bio- ja kiertotalous
- Hyvä vointi
- Uudistuva teollisuus
- Turvallisuus ja huoltovarmuus

Kasvun kärjet on valittu vuonna 2021. Vuoden 2025 päivityksessä kolmen alkuperäisen kärjen lisäksi on lisätty neljäs kärki, joka on **Turvallisuus ja huoltovarmuus**.

Strategiasisältöjen lisäksi keskeinen osa maakunnallista suunnittelujärjestelmää on maakuntakaava, joka toimeenpanee strategiaa. Nyt laadittu Keski-Suomen strategia tulee toimimaan yhtenä lähtöaineistona, kun vuoden 2026 aikana arvioidaan Keski-Suomen maakuntakaavojen päivitystarpeita.

2.2 Suhde kansainvälisiin ja kansallisiin strategioihin ja ohjelmiin

Keski-Suomen strategian laadinnassa on huomioitu valtioneuvoston aluekehittämispäätös 2024–2027 ja sovitettu sen linjaukset maakunnallisiin lähtökohtiin ja tarpeisiin.

Aluekehittämispäätöksen painopisteet ovat kestävä elinvoima ja investoinnit, hyvinvoiva väestö ja yhteisöt sekä vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto. Kaikkia painopisteitä yhdistävät kokonaisturvallisuus, kansainvälisyys sekä aluelähtöisyys. Lisäksi päätöksessä on tunnistettu aluekehityksen edellytyksenä alueiden saavutettavuus, työvoiman saatavuus ja työllisyys sekä osaaminen ja sivistys.

Aluekehittämisessä tulee mahdollisuuksien mukaan edistää yleisesti hyväksyttyjä kansainvälisiä, kansallisia ja maakunnallisia tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja ympäristötavoitteita. Lainsäädännön lisäksi keskeisimpiä ympäristötavoitteita sisältäviä kansainvälisiä, kansallisia ja ylimaakunnallisia strategioita ja ohjelmia käsitellään seuraavaksi. Olennaisia strategioita ja ohjelmia on tunnistettu kestävyys- ja elämäntieteen eri näkökulmista. Strategiat ja ohjelmat ovat osa ympäristövaikutusten arvioinnin taustatietoa ja ne on pyritty ottamaan huomioon strategian valmistelussa ja vaikutusten merkittävyyttä arvioitaessa.

Kestävä kehitys ja kokonaiskestävyys

- **Agenda 2030** on kestävän kehityksen sopimus, jonka YK:n jäsenmaat sopivat vuonna 2015. Toimintaohjelma ja tavoitteet ohjaavat kestävän kehityksen edistämistä vuosina 2016–2030. Niiden pyrkimyksenä on poistaa äärimmäinen köyhyys maailmasta ja turvata hyvinvointi ympäristölle kestävällä tavalla. Agenda 2030 pyrkii kestäväan kehitykseen niin talouden, ihmisten hyvinvoinnin kuin ympäristön kannalta. Kestävän kehityksen tavoitteita on kaikkiaan 17.
- **Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet** ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää. Niiden avulla taitetaan yhdyskuntien ja liikenteen päästöjä, turvataan luonnon monimuotoisuutta ja kulttuuriympäristön arvoja sekä parannetaan elinkeinojen uudistumismahdollisuuksia. Lisäksi niiden avulla sopeudutaan ilmastomuutoksen seurauksiin ja sään ääri-ilmiöihin. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on päivitetty vuonna 2017.

Ympäristöllinen kestävyys

- **YK:n biodiversiteettisopimus** on vuonna 1992 solmittu keskeisin luonnon monimuotoisuutta turvaava sopimus. Sopimuksen tavoitteena on ekosysteemien ja kasvi- ja eläinlajien suojelu, luonnonvarojen kestävä käyttö sekä geenivarojen saatavuudesta koituvien hyötyjen oikeudenmukainen ja tasapuolinen jako.

Sopimusta tarkentava tavoitekehikko vuodelta 2022 on nimeltään Kunming-Montrealin sopimus. Sen niin sanotun 30x30-tavoitteen mukaan maapallon maa-, sisävesi- ja merialueista tulee suojella 30 prosenttia vuoteen 2030 mennessä.

- **EU:n biodiversiteettistrategian 2030** tarkoituksena on pysäyttää luontokato ja kääntää luonnon monimuotoisuuden kehitys positiiviseksi vuoteen 2030 mennessä. Strategiassa on yhteensä 17 tavoitetta, jotka liittyvät joko suojelun tai ennallistamisen lisäämiseen. Suojeluun liittyen tavoite on kasvattaa EU:n maa- ja merialueiden suojelupinta-alaa 30 prosenttiin, josta kolmannes olisi tiukasti suojeltua. Strategian elinympäristöjen tilan parantamiseen liittyviä tavoitteita toteutetaan ennallistamisasetuksen kautta. Strategia on hyväksytty vuonna 2020.
- **Suomen luonnon monimuotoisuusstrategialla ja toimintaohjelmalla vuoteen 2035** tavoitellaan luontokadon pysäyttämistä ja luonnon monimuotoisuuden kehityksen kääntämistä elpymisuralle. Strategiaa on valmisteltu vuodesta 2021 lähtien.
- **METSO eli Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma** on yksityisille metsänomistajille suunnattu vapaaehtoinen ohjelma, jonka kautta voi suojella ja hoitaa metsiensä luontoarvoja. METSO:n tavoite on osaltaan pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vakiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys vuoteen 2025 mennessä. Valtioneuvoston vuonna 2021 tekemä periaatepäätös Helmi-elinympäristöohjelmasta sisältää alustavan päätöksen METSO:n jatkamisesta vuoden 2025 jälkeen. METSO-ohjelman jatkokauden sisältö ja uudet tavoitteet on tarkoitus määritellä vuonna 2025.
- **Helmi-elinympäristöohjelma 2021–2030** pyrkii vahvistamaan luonnon monimuotoisuutta ja turvaamaan ekosysteemipalveluja. Ohjelmassa suojellaan ja kunnostetaan erilaisia arvokkaita elinympäristöjä sekä suojelualueilla että niiden ulkopuolella. Ohjelman toimet perustuvat maanomistajien vapaaehtoisuuteen.
- **YK:n ilmastopöytäsofimus** on vuonna 1992 solmittu kansainvälinen puitesopimus kasvihuonekaasupäästöjen hillitsemiseksi. Sopimusta täydentävä Pariisin sopimus vuodelta 2015 on kansainvälinen, oikeudellisesti sitova sopimus, joka velvoittaa allekirjoittajansa toimimaan ilmastomuutoksen torjumiseksi. Pariisin sopimuksen tavoitteena on rajoittaa ilmaston lämpeneminen alle 2 ja mielellään alle 1,5 celsiusasteeseen.
- **Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma** on osa ilmastolain mukaista ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmää. Suunnitelma tarkastelee taakanjakosektorin (mm. liikenne, rakennusten erillislämmitys, maatalous, jätehuolto ja työkoneet) päästövähennyskeinoja. Hallituskausittain valmistellaan uusi strategia, jonka valmistelu on nyt käynnissä.
- **Kansallisessa energia- ja ilmastostrategiassa** linjataan toimia, joilla Suomi täyttää EU:n vuoden 2030 ilmastovelvoitteet ja saavuttaa ilmastolain mukaiset tavoitteet kasvihuonekaasujen vähentämisestä. Strategia kattaa kaikki kasvihuonekaasupäästölähteet (päästökauppasektori, taakanjakosektori, maankäyttösektori) ja nielut (maankäyttösektori).

Hallituskausittain valmistellaan uusi strategia, jonka valmistelu on nyt käynnissä.

- **Kymijoen-Suomenlahden ja Kokemäenjoen-Saaristomerén-Selkämeren vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmat 2022–2027** ovat suunnitelmia, joihin on koottu tietoa alueen vesien tilasta sekä tarvittavia toimenpiteitä vesien tilan parantamiseksi.

Taloudellinen kestävyys

- **Suomen biotalousstrategian 2022–2035 – kestävästi kohti korkeampaa arvonlisää** tavoitteena on vuoteen 2035 mennessä kaksinkertaistaa biotalouden arvonlisää, luoda kilpailukykyisiä ja innovatiivisia biotalouden ratkaisuja maailmanlaajuisiin ongelmiin ja synnyttää sekä kotimaahan että kansainvälisille markkinoille uudistavaa, koko Suomelle hyvinvointia tuovaa liiketoimintaa. Strategia on julkaistu vuonna 2022.
- **Kiertotalouden strategisen ohjelman** tavoitteena on muutos, jolla kiertotaloudesta luodaan talouden uusi perusta vuoteen 2035 mennessä. Ohjelman tavoitteena on, että uusiutumattomien luonnonvarojen kulutus vähenee. Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö voi kasvaa siten, että kotimaan primääriaraaka-aineiden kokonaiskulutus ei vuonna 2035 ylitä vuoden 2015 tasoa. Resurssien tuottavuus pyritään kaksinkertaistamaan vuoden 2015 tilanteesta vuoteen 2035 mennessä, kuten myös materiaalien kiertotalousaste. Ohjelma on julkaistu vuonna 2021.
- **Kansallinen metsästrategia 2035** tavoittelee kasvavaa hyvinvointia metsistä ja metsille. Strategian mukaan tämä saavutetaan, kun Suomi on kilpailukykyinen toimintaympäristö uudistuvalla ja vastuullisella metsäalalla ja metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä. Tämä edellyttää metsien elinvoimaisuuden, monimuotoisuuden ja sopeutumiskyvyn sekä tiedolla johtamisen vahvistamista ja osaamista metsäalalla. Strategia on valmistunut vuonna 2022.

Sosiaalinen kestävyys

- **Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari** sisältää 20 sosiaalisen kestävyiden keskeistä näkökulmaa. Pilariin liittyvän toimintaohjelman mukaan vuoteen 2030 mennessä tavoitteena on, että vähintään 78 prosentilla 20–64-vuotiaista olisi oltava työpaikka, vähintään 60 prosentin kaikista aikuisista olisi osallistuttava koulutukseen vuosittain ja köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien määrää olisi pienennettävä vähintään 15 miljoonalla. Pilarin periaatteet ovat vuodelta 2017.

Kulttuurinen kestävyys

- **Faron sopimus** on Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä. Sopimus sisältää suuntaa antavia ohjeita kestäväälle kulttuuriperintötyölle korostaen kulttuuriperintöä yhteisenä ja arvokkaana voimavarana. Sopimus on vuodelta 2005.
- **Kulttuuriperintöstrategian 2023–2030** visiossa korostetaan kulttuuriperinnön merkitystä yhteiskunnan voimavarana ja ihmisten elämänlaadun parantajana. Strategia on julkaistu vuonna 2023.

- **Kulttuuripoliittisen selonteon** mukaan pitkän aikavälin, eli vuoteen 2040 tähtäävä, kulttuuripolitiikka Suomessa perustuu neljään tavoitteeseen: Kulttuuri on muutosvoima. Kulttuurin tekijät ja sisällöt ovat avainasemassa. Kulttuuri on jokaisen oikeus. Kansainvälinen vaikuttavuus syntyy kulttuurista. Kulttuuripoliittinen selonteko on päivitetty vuonna 2024.
- **Kansallinen maailmanperintöstrategia 2015–2025** ja Kansallisen maailmanperintöstrategian toimeenpanosuunnitelma vuoteen 2025 jakautuvat viiteen päälinjaukseen: Suomen maailmanperintöpolitiikka, maailmanperintökohteiden säilyttäminen, voimavarat ja osaaminen, maailmanperintötietoisuus ja kohteiden esittely sekä yhteisöt. Strategia on hyväksytty vuonna 2015 ja toimeenpanosuunnitelma on julkaistu 2016.

2.3 Suhde tavoitteisiin alueen suunnitelmissa ja ohjelmissa

Maakunnallisia Keski-Suomen strategian teemoihin liittyviä tavoitteita sisältyy useisiin maakunnallisiin ohjelmiin ja suunnitelmiin. Ne ovat osa ympäristövaikutusten arvioinnin taustatietoa ja ne on pyritty ottamaan huomioon strategian valmistelussa ja vaikutusten merkittävyyttä arvioitaessa.

- **Keski-Suomen alueellisen metsäohjelman** tavoitteena on edistää metsien monipuolista ja kestävää käyttöä. Vuoden 2025 aikana valmistellaan uusi metsäohjelma vuosille 2026–2030. Päivityksessä on kolme kärkeä: metsien kasvu, elinkirjoa talousmetsissä sekä metsäalan uusiutuminen ja kilpailukyky.
- **Keski-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelman** vision mukaan Keski-Suomesta ja Jyväskylästä TEN-T-ydinverkon kaupunkisolmuna on hyvät, luotettavat ja turvalliset liikenneyhteydet pääkaupunkiseudulle ja naapurimaakuntien keskuksiin. Lisäksi liikenne on sujuvaa pääväylillä ja Keski-Suomen liikennejärjestelmä tukee päästötöntä liikkumista. Keski-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelmaa on päivitetty vuonna 2025.
- **Keski-Suomen maakunnan kulttuuriympäristöryhmä (MAKU)** linjaa toimintasuunnitelmassaan vuosittain kulttuuriperintöstrategian maakunnallisen toteuttamisen painopisteet. Visiona on, että vuoteen 2030 mennessä Keski-Suomen kulttuuriympäristön kokonaisuuden arvo ja kulttuuriperinnön ominaispiirteet tunnustetaan kansallisesti ja kansainvälisesti osana maakunnan elinvoimaa ja identiteettiä. Kaikki osallistuvat kulttuuriympäristön kestävään hoitoon ja käyttöön.
- **Keski-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelman** tavoitteena on suojella ja ennallistaa pinta- ja pohjavesiä niin, että niiden tila ei heikkene ja vesien tila on vähintään hyvä. Keski-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelma 2022–2027 on julkaistu vuonna 2020.
- **Keski-Suomen TKI-strategia ja toimintasuunnitelma** ohjaavat Keski-Suomen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa yhdessä maakuntastrategian kanssa. Tavoitteena on, että Keski-Suomi on vetovoimainen, kansainvälisesti tunnettu innovaatioiden ja kasvun keskus vuoteen 2035 mennessä.

Keski-Suomen TKI-työn keskeinen tavoite on nostaa TKI-panostusten määrä 4 %:iin BKT:stä. Strategia ja toimintasuunnitelma on julkaistu vuonna 2024.

- **Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2024–2025** kokoaa alueen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen tavoitteita painopisteittäin sekä niitä toimenpiteitä, joilla tavoitteisiin päästään. Suunnitelma on julkaistu vuonna 2024.
- **Keski-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma vuosille 2023–2027** määrittelee suuntaviivat, joiden mukaan ohjataan CAP-suunnitelman (Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikka) mukaista kehittämisrahoitusta maakunnan maaseutualueilla lähivuosina. Suunnitelman painopisteitä ovat biotalous sekä vetovoimainen maaseutu. Suunnitelma valmistui vuonna 2022. Kehittämissuunnitelmaan liittyy ympäristö- ja ilmastotoimenpiteitä tunnistava Järvi-Suomen maaseudun ympäristö- ja ilmasto-ohjelma (JÄSMY) 2021–2027.
- **Keski-Suomen matkailustrategian 2026–2030** visiona on, että vuonna 2030 Keski-Suomi on kansainvälisesti kiinnostava ja menestyvä matkailualue, joka on tunnettu esimerkillisen vastuullisesta toiminnastaan. Strategia on julkaistu vuonna 2025.

Strategian valinnoilla voidaan vaikuttaa siihen, miten hyvin kansainvälisesti, kansallisesti ja maakunnallisesti hyväksytyt ympäristötavoitteet saavutetaan.

Maakuntastrategian ympäristötavoitteita edistetään tiekartalla. Hiilineutraali Keski-Suomi 2030 -tiekartta konkretisoi maakuntastrategian ilmastotavoitteiden saavuttamisen keinoja. Tiekartta on osa maakuntastrategian toimeenpanoa ja se päivitetään strategian päivityksen jälkeen. Tiekartta laajennetaan vuonna 2025 Keski-Suomen luonto- ja ilmastotiekartaksi.

3 Merkittävimmät vaikutukset ja haitallisten vaikutusten ehkäisy

Arvioinnin tulokset on esitetty sanallisena arviona luvuissa 3.1 ja 3.2 ja tiivistelmä taulukossa 1. Strategian valmistelun aikana pyrittiin vaikuttamaan siihen, että strategiassa esitetyillä valinnoilla, tavoitteilla ja toimenpiteillä ei olisi merkittäviä haitallisia ympäristö- tai tasa-arvovaikutuksia. Mikäli haittoja aiheutuu, pyritään tarpeellisessa määrin esittämään toimenpiteitä tai ohjeistusta niiden vähentämiseksi. Tarkemmin mahdollisiin haitallisiin vaikutuksiin tulee puuttua hanke- ja toteutustasolla. Arviointia koskeva tarkempi vaikutusjaottelu on esitetty kuvassa 2.

3.1 Aluerakenteen merkittävimmät vaikutukset

Laaditun aluerakennetarkastelun painotus on taloudellinen ja se sisältää merkittäviä myönteisiä vaikutuksia aluetaloudelle. Tarkastelussa on tunnistettu erityisesti seuraavat talouden alat: vihreä siirtymä, maa- ja metsätalous, puolustusteollisuus sekä virkistys, matkailu ja kulttuuri. Tarkastelussa on kiinnitetty huomiota myös huoltovarmuuteen ja omavaraisuuteen, resurssiviisauteen sekä saavutettavuuteen.

Tunnistetut vihreän siirtymän käytävät kuvaavat kehityksen lopputulosta vallitsevasta tilanteesta, jossa pohjoiseen Keski-Suomeen on suunnitteilla suuri määrä uusiutuvan energian hankkeita. Määrä aiheuttaa tarvetta yhteensovittaa uusiutuvan energian tuotantoa esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden ja maisema-arvojen kanssa. Aluetalouden ja sosiaalisten vaikutusten kannalta tärkeä kysymys on, saadaanko energian tuotantohankkeiden lisäksi alueelle innovaatioita ja työpaikkoja vai jääkö alue pelkästään energiantuotantoalueeksi.

Koko maakunnan kehittämisen näkökulmasta on hyvä, että monipaikkaisuuden keskuksia on suuri määrä ja ne sijaitsevat eri puolilla maakuntaa. Monen toiminnon risteyskohdat kertovat keskittymistä, joilla voi olla elinvoima- ja kasvattavaa vaikutusta lähialueelle ja näiden alueiden tarkempi tarkastelu voisi olla hyödyllistä. Aluerakenteen vaikutukset koko maakunnan elinvoimaisena säilymiseen riippuvat esimerkiksi eri talouden alojen kyvystä innovatiivisesti uusiutua ja tuottaa työpaikkoja eri puolille maakuntaa. Ilman monipuolisia työmahdollisuuksia väestökehitys on laskeva suuressa osassa Keski-Suomea, vaikka saavutettavuuteen liittyvät strategiset valinnat tuovatkin mukanaan myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia.

Aluerakennetarkastelussa on tunnistettu Keski-Suomen ekologinen verkosto. Lisäksi aluerakenteen eri elementeissä, kuten vaikkapa monipaikkaisuuden keskusten yhteydessä korostetaan siniviheryhteyksien tärkeyttä. Verrattuna nykytilaan tarkastelulla voi katsoa olevan myönteisiä ekologisia vaikutuksia tai vähintään nykytilaa ylläpitäviä vaikutuksia.

Ekologisten vaikutusten näkökulmasta etenkin arvokkaiden luontoalueiden kytkeytyneisyys on olennaista. Aluerakennemallissa huolta ekologisen kestävyyspuolesta tuo uusiutuvan energian suuri määrä ja siihen liittyvien siirtolinjojen luontoa pirstova vaikutus.

Toisaalta uusiutuvan energian tuotannon selvä positiivinen ympäristövaikutus on energiantuotannon päästöttömyys, joka on keskeinen tekijä pyrittäessä hillitsemaan ilmastonmuutosta.

Aluerakenteen luonto- ja kulttuurimatkailun sekä virkistyskäytön merkinnöillä arvioidaan olevan osin ristiriitaisiakin sosiaalisia ja aluetaloudellisia vaikutuksia. Ekologisen verkoston ja kulttuuri- ja virkistysalueiden ylläpito ja kehittäminen lisää matkailun ja virkistyskäytön mahdollisuuksia. Sosiaalisten ja aluetaloudellisten positiivisten vaikutusten ylläpitämiseksi on kuitenkin pidettävä huolta kohteiden kantokyvystä, ettei esimerkiksi liian suuri matkailijoiden määrä aiheuta kohteille peruuttamatonta kulumista, joka taas laskee niiden arvoa ja mahdollisuuksia. Lisäksi luonnon pirstoutuminen esimerkiksi uusiutuvan energian siirtolinjojen takia vähentää luontomatkailun potentiaalia. Aluerakennetarkastelussa on huomioitu kulttuuriympäristöt useiden eri aluerakenteellisten elementtien osana. Tarkastelu tukee kulttuuriympäristöjen ja -maisemien ylläpitoa ja hyödyntämistä.

Aluerakennetarkastelun vaikutukset julkiseen talouteen ovat sekä positiivisia, että negatiivisia. Aluerakennetarkastelussa tunnistetaan palveluverkkoon kohdistuvat tiivistämistarpeet ja pyritään vauhdittamaan kasvualoja. Samaan aikaan saavutettavuuden aluerakenteellisten elementtien toteutuminen tulee vaatimaan julkisia resursseja - eivätkä kaikki hankkeet tule olemaan yhdyskuntataloudellisesti kannattavia.

3.2 Maakuntaohjelman painopisteiden merkittävimmät vaikutukset

Rohkeasti toimelias

Rohkeasti toimelias -tavoitekokonaisuus keskittyy taloudelliseen kestävyyspuoleen. Kokonaisuudessa tilaa saavat koulutus, yritykset, työllisyys ja saavutettavuus. TKI-toimintaan panostamisella on merkittäviä positiivisia aluetaloudellisia ja yhdyskuntarakenteellisia vaikutuksia.

Alueellisen saavutettavuuden osalta huomion kiinnittäminen alempiasteiseen tieverkkoon ja maakunnan sisäiseen saavutettavuuteen edistää kaikkien keskisuomalaisien taloudellisen toimeliaisuuden edellytyksiä ja vahvistaa turvallisuudentunnetta. Vastaavasti koko maakunnan positiiviseen kehitykseen auttaisi harjoittelupaikkojen löytyminen eri puolilta maakuntaa, koska opiskelijat vievät yrityksiin mukanaan uutta tietoa ja taitoa.

Tavoitekokonaisuudessa on kasvuorientoitunut lähtökohta, jonka ekologiset vaikutukset ovat pääosin negatiivisia. Taloudellisen kasvun hakeminen jalostusastetta nostamalla ja/tai kiertotalouteen panostamalla auttaa kuitenkin pienentämään ekologisia haittoja.

Koulutukseen panostamisella on tunnistettu olevan merkittäviä sosiaalisia vaikutuksia, samoin työttömyyden puolittamisella. Työllisyystavoitteiden osalta kokonaisuudessa ei ole huomioitu vaikutuksia erityisiin väestöryhmiin, kuten osatyökykyisiin.

Kokonaisuudessa ei esimerkiksi tunnisteta hyväkuntoisten ikäihmisten työelämäpotentiaalia. Koulutuksen kirjauksissa panostaminen kaikkiin koulutusasteisiin on tärkeää aluetaloudellisesti ja sosiaalisesti. Tulevaisuudessa työmarkkinoille tarvitaan osaajia kaikilta koulutustasoilta. Lisäksi tiedetään, että ammattikoulun käyneistä useampi jää asumaan ja töihin Keski-Suomeen kuin korkeakoulun käyneistä.

Kokonaisuuden toteuttaminen ja erityisesti saavutettavuuteen liittyvät tavoitteet vaativat jonkin verran julkisen talouden resursseja. Panostukset koulutukseen ja TKI-työhön johtavat kuitenkin suurempaan tuottavuuteen ja arvonlisäykseen.

Luonnonvoimainen

Luonnonvoimainen-tavoitekokonaisuus keskittyy nimensä mukaisesti ekologiseen kestävyYTEEN. Esitetyillä tavoitteilla on toteutuessaan positiivinen vaikutus elinympäristöihimme ja sitä kautta ihmisten hyvinvointiin. Tavoitteissa korostuvat myös osaamisen ja liiketoiminnan näkökulmat, joilla on myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia. Kokonaisuuden tavoitteet ovat suuria ja vaativat toteutuakseen merkittäviä panostuksia ja sitoutumista tavoitteisiin yli ohjelmajaksojen.

Kokonaisuus muodostaa myönteisiä vaikutuksia aluetaloudelle ja yhdyskuntarakenteelle ja huomioi elinkeinojen toimintaedellytykset. Luontoa ja ympäristöä vahvistavat kirjaukset säteilevät positiivisia taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia mm. matkailun ja virkistykseen kautta. Kokonaisuus voi vähäisesti rajoittaa metsäteollisuuden puuraaka-aineen käyttöä, jolla voi olla lyhytaikainen negatiivinen vaikutus metsäteollisuuden toimintaedellytyksiin. Pidemmällä aikavälillä metsäteollisuuden jalostusasteen nosto voi kuitenkin kompensoida mahdollista puun käyttömäärien vähenemistä.

Kokonaisuudella on merkittäviä myönteisiä ekologisia vaikutuksia. Tavoitteiden osalta on huomioitava, että vaikutukset eivät välttämättä realisoidu neljässä vuodessa. Uusiutuvan energian lisäämisen kirjauksessa on huomioitu kokonaisvaikutusten arviointiin perustuvan suunnittelun tärkeys. Kirjatut tavoitteet, kuten valmistettava LUMO-ohjelma, konkretisoivat tarvittavia toimia ja selkiyttävät eri toimijoiden rooleja.

Kokonaisuudessa on huomioitu kulttuuriympäristöjen ja -maisemien merkitys. Kokonaisuuden voi katsoa tarjoavan edellytyksiä vahvistaa kulttuuriympäristöihin nojaavaa toimintaa.

Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva

Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva -tavoitekokonaisuus keskittyy sosiaaliseen kestävyYTEEN. Sisällössä korostuvat hyvän arjen lähtökohdat kuten palvelut ja osallisuus. Erityispainotus on nuorissa.

Tavoitteilla on osin myönteistä vaikutusta aluetalouteen. Uudenlaisten palvelujen järjestämiseen liittyvien toimintamallien kehittäminen ja palveluiden painopisteen siirtäminen ennaltaehkäiseviin matalan kynnyksen palveluihin näkyy keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä kustannussäästöinä.

Lyhyellä aikavälillä tavoitteet voivat aiheuttaa paineita julkiseen talouteen. Digitalisaatioon liittyy osin ristiriitaisiakin ekologisia vaikutuksia. Toisaalta fyysinen matkustaminen vähentyy, mikä vähentää liikkumisen päästöjä. Samaan aikaan myös digitaalisiin palveluihin kuluu energiaa. Erityisesti tekoäly kuluttaa valtavasti energiaa ja vettä.

Esitetyillä tavoitteilla on myönteisiä vaikutuksia keskisuomalaisten hyvinvointiin, palveluiden saatavuuteen ja kykyyn hyödyntää palveluita sekä keskisuomalaisten yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen. Tavoitekokonaisuuksissa on myös huomioitu aliedustetut ryhmät. Tavoitekokonaisuudessa on kiinnitetty huomiota elinkeinojen toimintaedellytyksiin ja työllisyyteen.

Tavoitekokonaisuudessa ei ole juurikaan nostettu esiin sosiaalisia ongelmia tai tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä pois lukien nuoriin liittyvät kysymykset. Myöskään sukupuolinäkökulma ei juurikaan näy. Tiedetään, että nuorten ongelmat ovat osin sukupuolittuneita: NEET-nuorissa (*Not in Employment, Education or Training; työelämän ja opiskeluiden ulkopuolella olevat 18–24-vuotiaat*) korostuvat pojat, mielenterveydenhaasteissa tytöt.

Digitalisaatiolla on maantieteellistä tasa-arvoa parantava vaikutus, kunhan verkkoyhteyksistä pidetään huolta kaikkialla maakunnassa. Digitalisaatio mahdollistaa monipaikkaisuutta ja eriyttää osittain vaatimuksesta asunnon ja työn lähekkäiselle maantieteelliselle sijainnille. Digitaalisten palveluiden kehittäminen on tärkeää. Liian pitkälle menevällä digitalisaatiolla voi kuitenkin olla negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia fyysisten kohtaamisten vähentyessä. Nuorten kohdalla liiallinen digitalisaatio voi johtaa enenevään sosiaalisten tilanteiden välttelyyn ja jopa syrjäytymiseen. Ikääntyvillä taas hankaluudeksi voivat muodostua digitaidot. Digitaalisuuden ohella on siksi mahdollistettava myös tarvittava fyysinen kohtaaminen ja digittömät palvelut.

Tavoitekokonaisuudessa useampi tavoite vaatii julkisen sektorin panostuksia, ja tavoitteet eivät suoraan generoidu verotuloiksi. Toisaalta tavoitekokonaisuuksien iso viesti on etsiä uudenlaisia tapoja järjestää palveluita edullisemmin sekä vahvistaa ihmisten omaa toimintakykyä. Näillä pyritään pidemmällä aikavälillä säästämään julkisen sektorin kuluissa. Nuoriin panostaminen on keskeisessä roolissa tavoitekokonaisuudessa. Sosiaalisten ja inhimillisten vaikutusten lisäksi on syytä tunnistaa, että syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle satoja tuhansia euroja (Hilli ym. 2017) – jopa yli miljoona euroa (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007), joten panostukset nuorten hyvinvointiin maksavat itsensä takaisin myös taloudellisesti.

Ylpeästi keskisuomalainen

Ylpeästi keskisuomalainen -tavoitekokonaisuus keskittyy kulttuuriseen kestävyys. Siinä korostuvat kulttuurin toimintaedellytykset, kansainvälisyys sekä aktiivinen ja kestävä elämäntapa. Kokonaisuuden aluetaloudelliset vaikutukset ovat positiivisia ja alueen elinvoimaisuutta tukevia. Tähän vaikuttaa esimerkiksi tavoite saada valmista rakennuskantaa yhä paremmin erilaisten toimijoiden käyttöön, mikä osaltaan lisää toimeliaisuutta ja elinvoimaa.

Luontojalanjäljen näkyväksi tekeminen on keskeinen teema sosiaalisesta näkökulmasta, koska se tekee muutostarpeita ymmärrettäviksi ja samalla hyväksyttäväksi. Tavoitteena on monihyötyinen aktiivinen, liikunnallinen ja kestävä elämäntapa, jolla on ekologisten hyötyjen lisäksi kansanterveyttä edistävä vaikutus, ja näin ollen myös suoria aluetaloudellisia ja sosiaalisia hyötyjä.

Keskisuomalaisten paikallisidentiteettien vahvistaminen tukee ihmisten hyvinvointia ja luo positiivisia sosiaalisia vaikutuksia. Myös Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva – kokonaisuuteen kirjattu Keski-Suomen brändin edistäminen ja todeksi eläminen on kytköksissä paikalliseen identiteettiin, ja brändin vahvistaminen vahvistanee myös paikallista identiteettiä.

Tavoitekokonaisuuden kulttuurilliset vaikutukset ovat myönteiset. Tavoitteissa on huomioitu kulttuuriperinnön ja paikallisen identiteetin merkitys, ja esitetyt kokonaisuudet vahvistavat niiden ylläpitoa. Kulttuuriperinnön kantokyvystä on huolehdittava, ja on varmistettava, ettei lisääntyvä kiinnostus heikennä kohteiden arvoa.

Kansainvälisyyden lisääminen keskisuomalaisena ajatusten avartumisena on tärkeä näkökulma. Riskinä voi nähdä väestön määrän laskemisen entistä nopeammin, jos erityisesti maakunnan työmarkkinoita ei onnistuta kehittämään avarakatseisempaan suuntaan.

Tavoitekokonaisuudessa on useita tavoitteita, joihin liittyy negatiivisia julkistaloudellisia vaikutuksia (mm. luontojalanjäljen näkyväksi tekeminen, jalankulkuun ja pyöräilyyn panostaminen), koska ne vaativat toteutuakseen investointeja. Pidemmällä aikavälillä nämä investoinnit maksavat itsensä takaisin ihmisten hyvinvoinnin kautta säästyvinä terveysmenoina ja muina positiivisina vaikutuksina.

Kulttuurin toimintaedellytysten vahvistamiseen liittyy vähäisiä negatiivisia julkistaloudellisia vaikutuksia, vaikkakin vastuutahoissa on tunnistettu myös elinkeinoelämän rooli.

Myös kansainvälisyyteen panostaminen vaatinee resursseja, mutta voi pitkällä aikavälillä parantaa työvoiman saatavuutta. Osallisuuden vahvistamisessa kyse on erityisesti toimintatapojen muutoksesta.

3.3 Kasvun kärkien merkittävimmät vaikutukset

Bio- ja kiertotalous

Kärkenä biotalous pohjaa luonnonvarojen hyödyntämiseen. Kiertotalous on välttämätön kärjen laajennus ja tulevaisuuden suunta. Korkeamman jalostusasteen bio- ja kiertotalouksella saadaan vähemmästä enemmän, mikä tukee ekologista kestävyyttä ja mahdollistaa alan kehittymisen myös jatkossa. Bio- ja kiertotalous, jonka pohjana on vahva metsäbiotalous, luo työpaikkoja ja hyvinvointia sekä tukee tasapainoista aluerakennetta. Painopisteen ollessa edelleen perinteisessä teollisuudessa, uusia mahdollisuuksia on tunnistettu esimerkiksi puupohjaisten materiaalien käyttämisessä muovin tai tekstiilikuitujen korvaamiseen. Muutoksen toteutuminen vaatii investointeja ja uudenlaista osaamista.

Uusien laitteiden käyttöönnotolla on myös ekologisia vaikutuksia. Kehitys sisältää mahdollisuuksia uudenlaiseen osaamiseen perustuvaan liiketoimintaan ja sen sosiaalisiin sekä aluetaloudellisiin hyötyihin.

Metsäbiotalouden merkittävimmät negatiiviset ekologiset vaikutukset kohdistuvat luonnon monimuotoisuuteen, niin luontotyyppeihin kuin eliölajistoon. Monet metsien luontotyyppit ja eliölajit ovat uhanalaistuneet. Metsälajiston uhanalaistumiskehitys on hidastunut, mutta ei pysähtynyt. Metsien käytöstä (kunnostusojitukset, hakkuut, maanmuokkaus) aiheutuu myös haitallisia vesistövaikutuksia (ravinteet, kiintoaines, humus). Lisäksi tuotantolaitokset aiheuttavat ravinnepestöjä. Negatiivisia vaikutuksia pyritään pienentämään Keski-Suomen metsäohjelmassa kuvatuin toimenpitein.

Hyvä vointi

Hyvä vointi kärkialana on laaja kokonaisuus, teknologisista ihmisen hyvinvointia tukevista ratkaisuista kulttuurin ja liikunnan sekä matkailun ja virkistykseen mahdollisuuksiin asti. Liiketoiminnalle on keskeistä erilaisten ongelmien ennaltaehkäisy ja liiketoiminnan vaikutukset ovat pääosin positiivisia ja vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea ihmisiin. Aktiivinen, liikunnallinen ja kestävä elämäntapa (terveyden edistäminen) on tavoitteena aluetaloudellisesti ja sosiaalisesti viisas. Lähiluonto ja luontolähtöiset palvelut (ekosysteempipalvelut) takaavat asukkaille mielekkään ja hyvinvointia tukevan arjen, luovat elinvoimaa ja lisäävät alueen houkuttelevuutta (matkailu). Luonto on voimavarana koko maakunnan alueella ja tukee alueellista tasa-arvoa. Lisäksi luontoliikunnalla on terveysvaikutuksia, ja se edistää ihmisten ja luonnon välistä vuorovaikutusta sekä luontosuhteen kehittymistä.

Digitalisaatiolla voi olla sekä positiivisia että negatiivisia ekologisia ja sosiaalisia vaikutuksia, kuten on kuvattu luvussa 3.2.

Uudistuva teollisuus

Uudistuvan teollisuuden yksi pohja on digitalisaatio. Digitalisaatio ja automatisaatio tavoittelevat resurssitehokkuutta ja näin ollen voivat olla myös vastakkaisia työllisyystavoitteiden kanssa. Digitalisaatio voi parhaimmillaan vapauttaa työresurssia suorittavista tehtävistä kehittävämpiin tehtäviin, mutta se vaatii myös uutta osaamista ja valmiuksia. Digitalisaatio ja automatisaatio voivat lisätä alueellista tasa-arvoa, mutta heikentää huonossa asemassa olevien asemaa entisestään. Uudistuvan teollisuuden uudet teknologiset ratkaisut vaativat resursseja ja osaamista. Uudet teknologiset ratkaisut voivat olla ympäristön näkökulmasta esimerkiksi vähemmän saastuttavia kuin vanhat. Usein ne silti tarvitsevat raaka-aineita ja energiaa. Olennaiseksi tekijäksi ympäristön kannalta muodostuu näin kokonaistase. Osaaminen usein polarisoituu ja yrityksiin saattaa muodostua tehokkuuden suhteen suuriakin eroja. Kokonaan uuden liiketoiminnan kehittyminen totta kai lisää työllisyyttä ja tuo lisäarvoa aluetaloudelle.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Turvallisuuden ja huoltovarmuuden valinta kärkialaksi on vastaus muuttuvaan toimintaympäristöön. Liiketoimintana turvallisuuteen liittyvä tuotanto luo työpaikkoja, mutta toisaalta kuluttaa runsaasti luonnonvaroja ja tuottaa päästöjä. Huoltovarmuus elinkeinotoiminnan lähtökohtana korostaa esimerkiksi ympäri maakuntaa hajautettua ruoan ja energian tuotantoa. Tällä on myös maakunnan elinvoimaisuuden maantieteellistä jakautumista tasapainottava vaikutus. Huoltovarmuuden näkökulma tukee ekologista näkökulmaa esimerkiksi sen osalta, että on huolehdittava pohjavesialueista ja vesilaitoksista. Tutkimusten mukaan lähivihreä ja viheralueet lisäävät psykologista turvallisuutta ja vähentävät väkivaltaista käytöstä.

3.4 Strategian kokonaisvaikutukset

Aluetaloudelliset ja yhdyskuntarakenteelliset vaikutukset

Aluetaloudellinen kestävyys tulee hyvin esiin strategiassa, jossa kokonaiskestävyyden neljä näkökulmaa on pyritty huomioimaan tasavahvoina. Aluetaloudellinen kestävyys näkyy jokaisessa neljässä painopisteessä, mutta erityisesti painopisteessä *Rohkeasti toimelias*. Lisäksi aluetaloudellinen näkökulma on vahva kaikissa kasvun kärjissä.

Yhdyskuntarakenteellinen näkökulma tulee esiin erityisesti painopisteissä *Rohkeasti toimelias* sekä *Luonnonvoimainen*.

Strategian aluetaloudellisten kokonaisvaikutusten arvioidaan olevan merkittäviä ja positiivisia. Keskeisinä asioina pidetään panostamista koulutukseen, tutkimukseen sekä yritysten kasvuhaluun. TKI-toimintaan panostamisella on merkittäviä positiivisia aluetaloudellisia ja yhdyskuntarakenteellisiä vaikutuksia.

Teollisuuspohjaisen talouden kehittäminen resurssitehokkaammaksi ja jalostusasteeltaan korkeammaksi lisää taloudellista kasvua. Kokonaiskestävyyden edistäminen ja korkeampaan jalostusasteeseen pyrkiminen ovat mahdollisuuksia uusiin avauksiin elinkeino- ja yrityspuolella. Kokonaan uuden liiketoiminnan kehittyminen lisää työllisyyttä ja tuo lisäarvoa aluetaloudelle. Muutoksen toteutuminen vaatii investointeja ja uudenlaista osaamista. Merkittävä aluetalouden kysymys tulevana vuosina on uusiutuvan energian hankkeiden toteutuminen sekä erityisesti se, saadaanko energian tuotantohankkeiden lisäksi alueelle innovaatioita ja työpaikkoja vai jääkö alue pelkästään energiantuotantoalueeksi.

Keski-Suomen brändin mukainen puhdas luonto on matkailuvaltti, jolla näin on myös taloudellista merkitystä elinkeinon mahdollistajana. Ekologisen verkoston ja kulttuuri- ja virkistysalueiden ylläpito sekä vesientilasta huolehtiminen lisäävät matkailun ja virkistyskäytön mahdollisuuksia, millä on positiivisia taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Samaan aikaan luonnon pirstoutuminen esimerkiksi uusiutuvan energian siirtolinjojen takia vähentää luontomatkailun potentiaalia. Ekologisen kestävyys tavoitekokonaisuudet voivat vähäisesti rajoittaa metsäteollisuuden puuraaka-aineen käyttöä, jolla voi olla lyhytaikainen negatiivinen vaikutus metsäteollisuuden toimintaedellytyksiin.

Pidemmällä aikavälillä metsäteollisuuden jalostusasteen nosto voi kompensoida mahdollista puunkäyttömäärien vähenemistä aluetaloudessa.

Alueellisen saavutettavuuden osalta huomion kiinnittäminen alempiasteiseen tieverkkoon ja maakunnan sisäiseen saavutettavuuteen edistää kaikkien keskisuomalaisen taloudellisen toimeliaisuuden edellytyksiä. Koko maakunnan elinvoimaisena säilyminen riippuu esimerkiksi eri talouden alojen kyvystä innovatiivisesti uusiutua ja tuottaa työpaikkoja eri puolille maakuntaa. Samaan liittyen koko maakunnan positiiviseen kehitykseen auttaisi harjoittelupaikkojen löytyminen eri puolilta maakuntaa, koska opiskelijat vievät harjoituspaikkoina toimiviin yrityksiin mukanaan uutta tietoa ja taitoa.

Ekologiset vaikutukset

Ekologinen kestävyys tulee hyvin esiin strategiassa, jossa kokonaiskestävyyden neljä näkökulmaa on pyritty huomioimaan tasavahvoina. Ekologiseen kestävyyteen keskitytään erityisesti painopisteessä ***Luonnonvoimainen***. Strategiaan sisältyy vahva tavoite ekologisen verkoston merkityksen korostamisesta, hiilineutraaliudesta ja panostamisesta luonnon tilan paranemiseen. Samaan aikaan tavoitteisiin liittyy kuitenkin jonkinlaista ristiriitaisuutta, koska strategiassa on myös vahva talouden kasvun tavoite.

Luonnonvarojen käytön osalta kirjaukset eivät näytä johtavan luonnonvarojen käyttömäärien vähenemiseen, joka olisi välttämätöntä kansallinen luonnonvarojen ylikulutus huomioiden. Töitä pitäisi tehdä jalostusasteen nousun eteen, jotta vähemmistä raaka-aineista saataisiin enemmän arvonnäkökulmaa. Samalla jäisi enemmän tilaa luonnolle säilyttää arvonsa ilman, että talous tästä kärsisi. Strategian linjauksista myös kiertotaloudella voi parhaimmillaan olla luonnonvarojen käyttöä laskeva vaikutus. Potentiaali ja odotukset kiertotaloudelle ovat suuria, vaikka toistaiseksi kehitys on ollut toivottua hitaampaa.

Keskeinen luontoarvojen ylläpitäjä, ekologinen verkosto, on tunnistettu strategiassa hyvin. Kuitenkaan verkoston toimivuuden kannalta keskeistä kytkeytyneisyyttä ei tavoitteissa mainita. Luonnon kannalta huolestuttavaa on uusiutuvan energian hankkeiden suuri määrä ja niiden luontoa pirstova vaikutus. Samaan aikaan uusiutuvan energian selvä positiivinen ympäristövaikutus on energiantuotannon päästöttömyys, joka on keskeinen tekijä pyrittäessä hillitsemään ilmastonmuutosta. Uusiutuvan energian lisäämisen kirjauksessa on huomioitu kokonaisvaikutusten arviointiin perustuvan suunnittelun tärkeys, mutta energiatehokkuudesta ei puhuta.

Digitalisaatio on strategian painopisteissä läpileikkaavana teemana. Siihen liittyy osin ristiriitaisiakin ekologisia vaikutuksia. Toisaalta fyysinen matkustaminen vähentyy, mikä vähentää liikkumisen päästöjä. Samaan aikaan myös digitaalisiin palveluihin kuluu energiaa. Erityisesti tekoäly kuluttaa valtavasti energiaa ja vettä. Uudet teknologiset ratkaisut voivat olla ympäristön näkökulmasta esimerkiksi vähemmän saastuttavia kuin vanhat. Usein ne silti tarvitsevat raaka-aineita ja energiaa. Olennaiseksi tekijäksi ympäristön kannalta muodostuu näin kokonaistase.

Metsäbiotalouden merkittävimmät negatiiviset ekologiset vaikutukset kohdistuvat luonnon monimuotoisuuteen, niin luontotyyppeihin kuin eliölajistoon. Monet metsien luontotyyppit ja eliölajit ovat uhanalaistuneet. Metsälajiston uhanalaistumiskehitys on hidastunut, mutta ei pysähtynyt. Metsien käytöstä (kunnostusojitukset, hakkuut, maanmuokkaus) aiheutuu myös haitallisia vesistövaikutuksia (ravinteet, kiintoaines, humus). Lisäksi tuotantolaitokset aiheuttavat ravinne päästöjä. Negatiivisia vaikutuksia pyritään pienentämään Keski-Suomen metsäohjelmassa kuvatuin toimenpitein.

Kulttuuriset vaikutukset

Kulttuurinen kestävyys tulee hyvin esiin strategiassa, jossa kokonaiskestävyyden neljä näkökulmaa on pyritty huomioimaan tasavahvoina. Kulttuurinen kestävyys painottuu erityisesti painopisteessä *Ylpeästi keskisuomalainen*.

Strategiassa ja aluerakennetarkastelussa on huomioitu kulttuuriympäristöt. Tarkastelu tukee kulttuuriympäristöjen ja -maisemien ylläpitoa ja hyödyntämistä. Tavoitekokonaisuuksien voi katsoa tarjoavan edellytyksiä vahvistaa kulttuuriympäristöihin nojaavaa toimintaa.

Sosiaalisten ja aluetaloudellisten positiivisten vaikutusten ylläpitämiseksi on pidettävä huolta kohteiden kantokyvystä esimerkiksi matkailijoiden määrän suhteen.

Kulttuurin näkökulma kytketään monessa kohtaa sekä elinkeinoihin että ihmisten hyvinvointiin. Keskisuomalaisten paikallisidentiteettien vahvistaminen tukee hyvinvointia. Myös Keski-Suomen brändin edistäminen ja todeksi eläminen on kytköksissä paikalliseen identiteettiin ja brändin vahvistaminen vahvistanee myös paikallista identiteettiä.

Kansainvälistyminen lisää avoimuutta ja rikastuttaa myös paikallisen väestön kulttuurien ymmärrystä. Riskinä voi nähdä väestön määrän entistä nopeamman laskemisen, jos erityisesti maakunnan työmarkkinoita ei onnistuta kehittämään avarakatseisempaan suuntaan.

Strategiassa korostuu olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön tukeutuminen, minkä myötä taajama/kaupunkikuva ei ainakaan heikkene, vaan saattaa jopa vahvistua. Tavoitteena on vanhojen resurssien vaaliminen ja hyödyntäminen ennen uuden rakentamista.

Vajaakäytöllä olevien tilojen käyttöönoton pitäisi näkyä positiivisena toimeliaisuuden lisääntymisenä ja elinvoimana.

Sosiaaliset vaikutukset

Sosiaalinen kestävyys tulee hyvin esiin strategiassa, jossa kokonaiskestävyyden neljä näkökulmaa on pyritty huomioimaan tasavahvoina. Sosiaalisen kestävyden näkökulmia näkyy jokaisessa neljässä painopisteessä, mutta erityisesti painopisteissä *Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva* sekä *Ylpeästi keskisuomalainen*. Sosiaalinen kestävyys on mukana myös liiketoiminnan kasvun kärjissä erityisesti kärjissä hyvä vointi sekä turvallisuus ja huoltovarmuus.

Strategiassa on vahva painotus koulutukseen ja työllisyyden parantamiseen, joilla on molemmilla suoria positiivisia sosiaalisia vaikutuksia. Työllisyystavoitteiden osalta kokonaisuudessa ei ole huomioitu vaikutuksia erityisiin väestöryhmiin, kuten osatyökykyisiin. Kokonaisuudessa ei myöskään tunnisteta hyväkuntoisten ikäihmisten työelämäpotentiaalia. Koulutuksen kirjauksissa panostaminen kaikkiin koulutusasteisiin on tärkeää aluetaloudellisesti ja sosiaalisesti. Tulevaisuudessa työmarkkinoille tarvitaan osaajia kaikilta koulutustasoilta. Tiedetään, että ammattikoulun käyneistä suurempi osa jää asumaan ja töihin Keski-Suomeen kuin korkeakoulun käyneistä.

Työllisyyden osalta isoja kysymyksiä liittyy teollisuuden ja ylipäättään liiketoiminta-alojen uusiutumiskykyyn ja sitä kautta kykyyn työllistää. Digitalisaatiolla ja automaatiolla pyritään resurssien tehokkaampaan käyttöön, mikä joissakin tapauksissa voi lisätä työttömyyttä. Teknologia helpottaa saavutettavuutta ja voi mahdollistaa työnteon asuinpaikasta riippumatta, mikä lisää alueellista ja asukkaiden välistä tasa-arvoa. Osaaminen on yksi hyvinvoinnin perusta, ja se edistää sosiaalista kestävyyttä. Jatkuvan oppimisen riskinä on kuitenkin, etteivät kaikki pysy mukana. Lähivirkistyspaikkojen, liikuntapaikkojen ja kansallispuistojen saavutettavuus on tärkeää ja tukee sosiaalista kestävyyttä. Hyvinvointi ja liikunta ehkäisevät terveysongelmia ja tuovat kansantaloudellista säästöä.

Koko maakunnan elinvoimaisena säilymisen edellytykset riippuvat esimerkiksi eri talouden alojen kyvystä uusiutua innovatiivisesti ja tuottaa työpaikkoja eri puolille maakuntaa. Ilman monipuolisia työmahdollisuuksia väestökehitys on laskeva suuressa osassa Keski-Suomea, vaikka saavutettavuuteen liittyvät strategiset valinnat tuovatkin mukanaan myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia.

Digitalisaatiolla on maantieteellistä tasa-arvoa parantava vaikutus, kun vaan verkkoyhteyksistä pidetään huolta kaikkialla maakunnassa. Digitalisaatio mahdollistaa monipaikkaisuutta ja vähentää osittain vaatimusta asunnon ja työn lähekkäisestä maantieteellisestä sijainnista. Digitaalisten palveluiden kehittäminen on tärkeää. Liian pitkälle menevällä digitalisaatiolla voi kuitenkin olla myös negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia fyysisten kohtaamisten vähentyessä. Nuorten kohdalla liiallinen digitalisaatio voi johtaa enenevään sosiaalisten tilanteiden välttelyyn ja jopa syrjäytymiseen. Digitaalisuuden ohella on siksi mahdollistettava myös tarvittava fyysinen kohtaaminen/palvelut.

Luontoa ja ympäristöä vahvistavat kirjaukset säteilevät positiivisia taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia mm. matkailun ja virkistuksen kautta. Sosiaalisten ja aluetaloudellisten positiivisten vaikutusten ylläpitämiseksi on pidettävä huolta kohteiden kantokyvystä esimerkiksi matkailijoiden määrän suhteen. Tavoitteena voi katsoa olevan monihyötyisen aktiivisen, liikunnallisen ja kestävä elämäntavan, jolla on ekologisten hyötyjen lisäksi kansanterveyttä edistävä vaikutus, josta taas on suoria aluetaloudellisia ja sosiaalisia hyötyjä.

Esitetyillä tavoitteilla on myönteisiä vaikutuksia keskisuomalaisten hyvinvointiin, keskisuomalaisten yhteisöllisyyteen sekä palveluiden saatavuuteen ja kykyyn hyödyntää palveluita. Strategiassa ei ole juurikaan nostettu esiin sosiaalisia ongelmia tai tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä pois lukien nuoriin liittyvät kysymykset.

Myöskään sukupuolinäkökulmaa ei ole juurikaan. Tiedetään esimerkiksi, että nuorten ongelmat ovat osin sukupuolittuneet: NEET-nuorissa korostuvat pojat, mielenterveydenhaasteissa tytöt. Tasa-arvon kannalta naisten ja miesten työllistyminen on liian eriytynyttä eri aloille Suomessa. Miesvaltaiset alat ja tavoitteet ovat vahvasti esillä strategiassa. Varsinkin bio- ja digitalous ja niiden painopisteet ovat vielä melko miehisiä. Hyvinvoinnin liiketoiminta tuo tasapainoa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta.

Strategia luo myönteisiä vaikutuksia keskisuomalaisten turvallisuudentunteelle. Kokonaisturvallisuuden teema nähdään strategian kaikkia kokonaisuuksia yhdistävänä. Turvallinen ja hyvä ympäristö kannustaa jäämään alueelle ja näin vaikuttaa positiivisesti elinvoimaan. Kokonaisturvallisuuden teemassa ihmisten hyvinvointiin liittyvät perusasiat kuten ruokahuolto, energihuolto ja arjen toimivuus poikkeustilanteissa voisivat näkyä enemmänkin.

Vaikutukset julkiseen talouteen

Tässä vaikutusten arvioinnissa haluttiin kiinnittää erityisesti huomiota myös strategian vaikutuksiin julkiseen talouteen. Peruste tulee toimintaympäristöstä: maakunnan julkisen talouden tilanne on ollut pitkään hankala eikä muutosta ole näköpiirissä.

Alerakennetarkastelun vaikutukset julkiseen talouteen ovat sekä positiivisia että negatiivisia. Alerakennetarkastelussa tunnistetaan palveluverkkoon kohdistuvat tiivistämistarpeet ja pyritään vauhdittamaan kasvualoja. Samaan aikaan saavutettavuuden aluerakenteellisten elementtien toteutuminen tulee vaatimaan julkisia resursseja eivätkä kaikki hankkeet tule olemaan yhdyskuntataloudellisesti kannattavia.

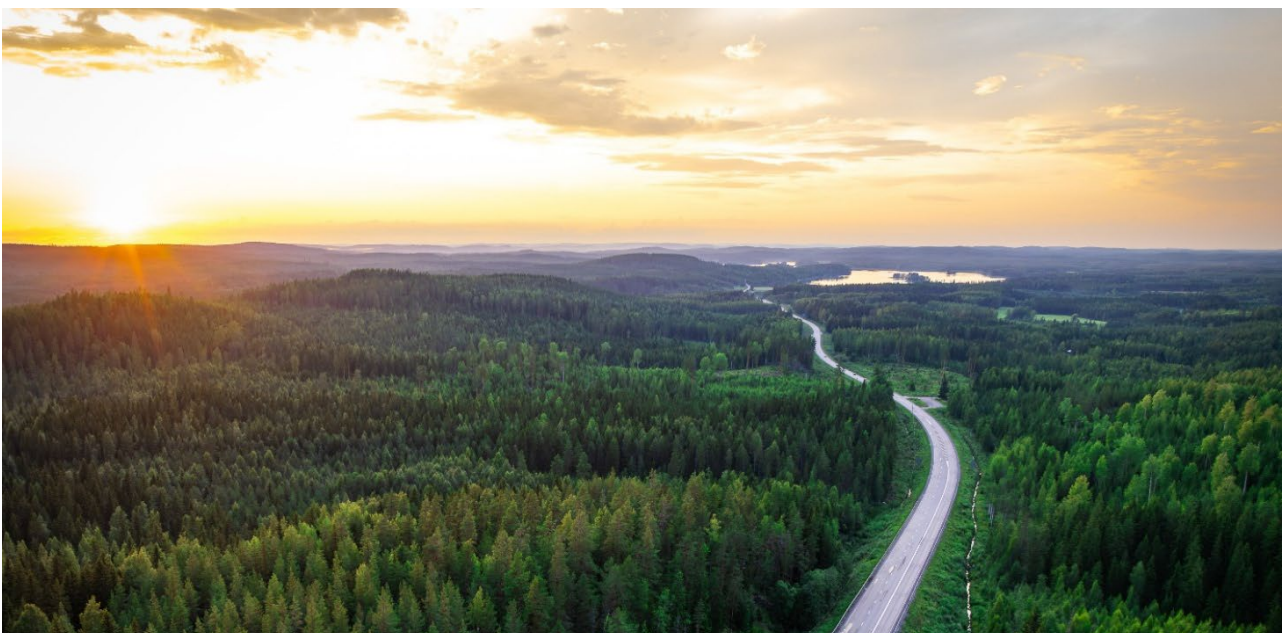
Monissa tavoitekokonaisuuksissa on tavoitteita, joiden toteuttaminen vaatii julkisia investointeja. Osa investoinneista tuottaa pidemmällä aikavälillä säästöjä. Panostukset koulutukseen ja TKI-työhön johtavat suurempaan tuottavuuteen ja arvonalisään. Yksilön toimintakykyyn panostaminen generoituu edellytyksiksi kehittää elinkeinoja. Uudenlaisten palvelujen järjestämiseen liittyvien toimintamallien kehittäminen ja palveluiden painopisteen siirtäminen ennaltaehkäiseviin matalan kynnyksen palveluihin näkyy keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä kustannussäästönä. Lyhyellä aikavälillä tavoitteet voivat aiheuttaa paineita julkiseen talouteen.

Taulukko 1. Strategian osakokonaisuuksien vaikutusten tiivistelmä (merkkien selitykset taulukon alla, vaikutusten sanallinen arviointi luvuissa 6.1–6.3).

Vaikutukset	Aluetaloudelliset ja yhdyskuntarakenteelliset	Ekologiset	Kulttuuriset	Sosiaaliset
Pitkä aikaväli – maakuntasuunnitelma				
Aluerakenne	++	+/-	+	0
Lyhyen aikavälin painopisteet – maakuntaohjelma				
Rohkeasti toimielias	++	0	0	+
Luonnonvoimainen	+	++	+	+
Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva	+	0	0	+
Ylpeästi keskisuomalainen	+	0	+	+
Kasvun kärjet – älykkään erikoistumisen suunnitelma				
Biotalous	++	+/-	0	+
Hyvä vointi	++	0	+	+
Uudistuva teollisuus	++	0	0	+
Turvallisuus ja huoltovarmuus	++	0	0	+

Merkkien selitys:

Merkittäviä myönteisiä vaikutuksia	++
Myönteisiä vaikutuksia	+
Ei vaikutuksia / vaikutukset vähäisiä	0
Kielteisiä vaikutuksia	-
Merkittäviä kielteisiä vaikutuksia	--
Myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia	+/-
Vaikutuksista ei tietoa / vaatii lisätietoa	?

4 Seuranta

Keski-Suomen strategian ja muiden alueellisten suunnitelmien seurantaan ja tueksi tarvitaan tietoa ympäristön tilasta sekä siinä tapahtuvista muutoksista. Vaikutusten arviointia ja seurantaa palvelevaa ympäristötietoa tuottavat ELY-keskus ja muut aluehallintoviranomaiset. Strategiassa on kunkin kokonaisuuden osalta tunnistettu mittareita, joiden avulla seurataan strategian toteutumista. Nämä mittarit eivät välttämättä suoraan kerro strategian vaikutuksista, mutta antavat tärkeää taustatietoa mm. ympäristön tilan kehityssuunnasta.

Strategiaan sisältyy suunnitelma sen seurannasta. Seuranta pitää sisällään Keski-Suomen liiton johdolla laadittavan vuosittaisen tilannekatsauksen. Suunnitelman mukaan tilannekatsaus sisältää:

- yhteenvedon tehdyistä toimenpiteistä
- arvion toimintaympäristön keskeisistä muutoksista
- mittareiden tilanteen
- arvion Keski-Suomen kannalta tärkeimmistä tulevista kehityskuluista sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä
- suositukset seuraavan vuoden tärkeimmiksi toimenpiteiksi ja vaikuttamistyön tehtäviksi.

Ennen seuraavaa maakuntaohjelmakierrosta (4 vuotta) tarkastellaan muun muassa tilannekatsausten pohjalta strategian toteutumista, kootaan perustiedot maakunnan ympäristön tilasta sekä tehdään tarvittavat analyysit ja johtopäätökset.

Strategian seurantaan kytketään entistä vahvemmin myös toimintaympäristön tilanteen ja tulevien kehityskulkujen ennakointi. Siinä iso rooli on Keski-Suomen tulevaisuusryhmän asiantuntemuksella. Strategian seurantatietoa kerätään Keski-Suomen liiton ylläpitämälle tietosivustolle.

Strategian seurannassa iso rooli on maakunnassa toimivilla yhteistyöverkostoilla.

Strategian vaikutukset tarkentuvat ja niitä seurataan myös hanketason ympäristövaikutusten arviointien kautta. Myös kaikkiin maakunnan suunnittelujärjestelmän asiakirjoihin, mm. strategiaa toteuttavaan maakuntakaavaan, sisältyy vaikutusten arviointi.

5 Katsaus Keski-Suomen nykytilaan

Nykytilakatsaus kuvaa tilannetta Keski-Suomessa maakuntastrategian päivitystä valmisteltaessa. Nykytilaa on kuvattu siinä laajuudessa, kuin Keski-Suomen strategian ympäristövaikutusten arvioinnin kannalta on tarkoituksenmukaista.

5.1 Ympäristön tila ja luonnonvarojen käyttö

Keski-Suomen maa-ainesvaroja on arvioitu olevan noin 1,85 miljardia kuutiometriä. Maa-ainesvarojen hyödyntämisen takia maakunnan harjuluonto on tuhoutunut laajoilta alueilta ja harjusoran ja hiekan kestävästi hyödynnettävät esiintymät vähenevät. Maa-ainesvarojen hyödyntäminen on aikaisemmasta, pääsääntöisesti harjusoran ja hiekan hyödyntämisestä, vaihtunut tilanteeseen, jossa kalliokiviainesta hyödynnetään lähes saman verran, jopa enemmän. Kallio- ja soralupia on kappalemääräisesti suunnilleen saman verran, ja lupien sallimat ottomäärät ovat lähes samansuuruiset. Ottomäärätietojen perusteella ottotoiminta on kuitenkin painottunut selvästi kalliokiviaineksen louhintaan. Tätä havainnollistaa tilanne alkuvuodesta 2025: kalliota on otettu 7 milj. k-m³ ja soraa 3 milj. k-m³ lupien koko voimassaoloaikana.

Harjut ovat merkittäviä pohjaveden muodostumisalueita. Lisäksi pohjavettä muodostuu myös moreeni- ja kallioperämuodostumissa. Keski-Suomen alueella on tällä hetkellä 232 luokiteltua pohjavesialuetta, joiden luokituksen Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on tarkistanut vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä määrätyn lain (1299/2004) luvun 2a 10 a-d § mukaisesti. Pohjavesialueet jakautuvat viiteen luokkaan: 1, 1E, 2, 2E, E. Erityisesti 1- ja 1E-luokkien (119 kpl) sekä 2- ja 2E-luokkien (104 kpl) pohjavesialueilla on vedenhankinnallista merkitystä. E-merkinnällä osoitetaan ne pohjavesialueet, joiden pohjavesi ylläpitää määriteltäviä pintavesi- tai maaekosysteemiä.

Vesienhoidon 3. suunnittelukauden tila-arvioinnissa on todettu 28 pohjavesialuetta, jotka on arvioitu kemialliselta tilaltaan riskinalaisiksi ihmistoiminnan takia. Keski-Suomessa merkittävimmät pohjavedelle riskiä aiheuttavat ihmistoiminnat ovat teollisuus, maa-aineksenotto, tienpito ja liikenne (talvikauden liukkaudentorjunta). Riskinalaisista pohjavesialueista pohjaveden kemiallinen tila on huono 21 pohjavesialueella. Keski-Suomessa ei ole määrällisesti huonotilaisia pohjavesialueita. Keski-Suomen alueella on laadittu pohjaveden suojelusuunnitelma jo 225 pohjavesialueelle.

Keski-Suomessa on metsätalousmaata lähes 1 400 000 ha ja vuosina 2019–2023 puuston tilavuus oli 191 000 000 m³. Puuston vuotuinen kasvu oli vuosina 2019–2023 8 320 000 m³, kun se vuosina 2014–2019 oli 9 730 000 m³. Puuston kokonaispoistuma vuonna 2023 oli 7 150 000 m³, kun vuosien 2020–2023 keskiarvo oli 7 530 000 m³.

Hakkuukertymä vuonna 2023 oli 6 160 000 m³. Hakkuukertymä on ollut hienoisessa laskusuunnassa vuoden 2018 huipusta (7 240 000 m³) alkaen. Vuosien 2020–2023 keskiarvo oli 6 500 000 m³. Suurin ylläpidettävä hakkuukertymä vuosina 2019–2023 oli 6 970 000 m³.

Keski-Suomessa turvetuotannossa olevan alueen pinta-ala oli 2 315 hehtaaria vuonna 2023, kun vastaava pinta-ala vielä vuonna 2019 oli 5 320 hehtaaria. Euroopan unionin ja Suomen vihreän kasvun politiikka ja ilmastoneutraaliuden tavoitteet merkitsevät myös Keski-Suomessa turpeen energiakäytöstä luopumista. Aluetasolla oikeudenmukaista muutosta turvetuotannon vähentämiseksi tuetaan Keski-Suomessa Euroopan unionin Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) tuella.

Useimpien jätejakeiden hyödyntäminen on edelleen lisääntynyt ja monet jätejakeet hyödynnetäänkin kokonaisuudessaan. Energiana hyödyntämisen sijaan jätteiden pitäisi kuitenkin ohjautua enemmän materiaalina hyödynnettäväksi. Jätelain ensisijainen tavoite, jätteen määrän väheneminen, ei myöskään ole toteutunut. Kierrätettäväksi erilliskerättyjen yhdyskuntajätteiden määrä on kuitenkin lievästi lisääntynyt ja näiden määrä sekalaisessa yhdyskuntajätteessä samalla vähentynyt. Erityisesti biojätteen, joka on erityisen hyödyllistä saada pois sekajätteestä, osuus sekajätteestä (noin 20 %) on Keski-Suomessa valtakunnallisesti tarkasteltuna varsin hyvällä tasolla.

Valtakunnallisesti suurin osa jätteistä on peräisin kaivannaisteollisuudesta, mutta Keski-Suomessa ei ole kaivoksia. Rakentamisen toimiala on Keski-Suomen suurin jätteiden tuottaja, joskin suurin osa sen jätteistä on maa-ainesta. Muista rakennusjätteistä suurin osa hyödynnetään (mineraaliset pääosin maarakentamisessa, puuperäiset enimmäkseen energiana) ja kaatopaikalle sijoitetaan lähinnä mineraalieristejäte ja asbestijäte.

Keski-Suomessa ilmanlaatua mitataan Jyväskylässä ja Äänekoskella. Ilman laatu on Keski-Suomessa suurimman osan aikaa vuodesta hyvä. Ongelmia ilmanlaadussa esiintyy lähinnä keväisin, kun liikenteen nostama pöly heikentää ilmanlaatua etenkin taajamissa. Myös kovilla pakkasilla ilmanlaatu kaupungeissa saattaa heikentyä. Haitalliset päästöt ilmaan ovat uuden tekniikan käyttöönoton myötä vähentyneet. Epäpuhtauspäästöt ilmaan tulevat valtaosin liikenteestä, energiantuotannosta ja teollisuudesta. Ihmiselle fyysistä ja psyykkistä stressiä sekä terveyden heikentymistä aiheuttavan melun keskeisin lähde on moottoriliikenne. Hyvällä maankäytön suunnittelulla ja yhteensovittavalla kaavoituksella pystytään vähentämään ilmansaasteista ja melusta ihmisille aiheutuvia terveys- ja viihtyvyyshaittoja.

Valosaasteeksi kutsutaan keinovaloa, joka on häiritsevää, haitallista tai liian voimakasta. Suurin osa valosaasteesta syntyy julkisesta valaistuksesta, kuten katuvaloista. Ongelma on osin kasvanut sitä mukaa kun katuvaloja on vaihdettu energiatehokkaisiin led-lamppuihin. Yhä suurempi osa niiden valosta leviää ympäristöön. Uusien lamppujen valo on useimmiten väriltään valkoista, mikä voimistaa leviämistä. Tutkimusten mukaan valosaaste on haitallista niin ihmisille, eläimille kuin luonnollekin. Ratkaisu ongelmaan on turhien valojen sammuttaminen ja valojen tarkempi suuntaaminen.

5.2 Luonnon tila ja luonnon monimuotoisuus

Keski-Suomessa oli vuonna 2022 yli 47 000 hehtaaria luonnonsuojelulakiin perustuvia luonnonsuojelualueita. Määrä sisältää yksityismaiden suojelualueet (myös määräaika- ja valtiolle hankitut suojelualueet).

Alueita on suojeltu ainakin vanhojen suojeluohjelmien, kaavavarausten, Natura 2000 -ohjelman sekä METSO- ja Helmi-ohjelmien kohteina. Suojelualueet koostuvat valtion kaupalla tai maanvaihoilla hankkimista alueista sekä yksityisistä luonnonsuojelualueista (rauhotusalueita). Vapaaehtoisuuteen perustuva ja suuren suosion saavuttanut Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) kautta on Keski-Suomessa suojeltu v. 2008 alkaen noin 7 500 ha. METSO-ohjelman jatkokautta valmistellaan alkamaan vuoden 2026 alusta. Kaavojen suojeluvarausalueita on vielä suojelematta joitain tuhansia hehtaareja.

Monimuotoisuuden kannalta tärkeitä aluekokonaisuuksia Keski-Suomessa ovat Suomenselän ja Päijänteen ekologiset suuralueet. Keski-Suomen ensimmäinen Helmi-keskittymä sijaitsee eteläisessä Keski-Suomessa ja se on nimetty Pohjois-Päijänteen Helminauhaksi. Keski-Suomessa sijaitsee kokonaan tai osittain neljä kansallispuistoa: Pyhä-Häkki, Salamajärvi, Etelä-Konnevesi ja Leivonmäki.

Metsäluonnon monimuotoisuudelle on ollut erityisen haitallista vanhojen luonnonmetsien väheneminen, yhtenäisten metsäalueiden pirstoutuminen ja lehtipuuvaltaisten metsien niukkuus. Ekologisen kestävyyskannalta talousmetsien suurimpia puutteita ovat yhä edelleen lahoppuun ja palaneen puun vähyys sekä vanhojen lahoppuustoisten metsien vähyys. Lahoppuun määrä metsämaalla on kasvanut lievästi vuosien 2014–2018 arvosta 3,8 m³/ha vuosien 2019–2023 arvoon 4,2 m³/ha. Määrä on kuitenkin edelleen matala. Uusimmassa kansallisessa metsästrategiassa tavoitteeksi on asetettu 10 m³/ha:n keskitaso talousmetsissä vuoteen 2035 mennessä. Tutkimuksesta tiedetään, että uhanalaisia lahoppuulajeja tavataan säännöllisesti sellaisissa metsissä, joissa lahoppuuta on vähintään noin 20 m³/ha, joskaan mitään yleisesti pätevää, kaikille uhanalaisille lajeille ja kaikenlaisiin metsiin sopivaa kynnyksarvoa ei ole.

Keski-Suomessa oli vuonna 2022 lakisääteisesti suojeltuja metsiä 48 700 ha (3,7 %) ja muita talousmetsien suojelualueita tai rajoitetussa käytössä olevia metsiä 31 700 ha (2,3 % metsä- ja kitumaasta). Suhteellisesti suurin osa Suomen uhanalaisista lajeista elää metsissä (31 %). Metsäalan merkittävimpana haasteena on puunkäytön ja metsien monimuotoisuuden yhteensovittaminen.

Keski-Suomen maakunnan alueella, varsinkin Suomenselän alueella, on runsaasti soita. Maakunnan soiden ojitusaste on valtakunnan korkeimpia, ja ojittamattomia soita on vain 14 % suopinta-alasta. Ojitettuja soita on 82,4 % ja turvetuotantoalueita (nykyisiä ja entisiä) on noin 3,6 % suopinta-alasta. Turvetuotantoalueet huomioiden suopinta-alasta on siis ojitettu 86 %. Yli 80 % maakunnassa esiintyvistä suotyypeistä on uhanalaisia. Jäljellä olevan luonnontilaisen suoluonnon uhkana on vanhojen ojien kuivattava vaikutus ja kunnostusojitus.

Soidensuojelua on pyritty edistämään maakuntakaavalla, jossa on osoitettu valtakunnallisiin suojeluohjelmiin kuulumattomia soidensuojelualuevarauksia (n. 5 700 ha). Suoluonnon säilyttäminen vaatii myös ennallistamistoimia.

Uhanalaisen kasvi- ja hyönteislajiston kannalta erityisen merkittäviä ovat perinnebiotoopit ja ns. pienvedet. Perinnebiotooppien (mm. niityt, hakamaat, metsälaitumet) ja niillä elävien lajien säilyminen edellyttää kohteiden hoitamista perinteisen maatalouden menetelmillä. Helmi-ohjelmassa on kunnostettu ja hoidettu perinnebiotooppeja vuodesta 2020 lähtien. Keski-Suomen ELY-keskuksen hallinnoimissa kunnostus- ja hoitohankkeissa on ollut mukana yhteensä 22 kohdetta ja 34 hehtaaria perinnebiotoopiksi luokiteltua alaa. Lisäksi Helmi-ohjelmaa on toteuttanut Metsähallitus valtion mailla. Mittakaavaltaan merkittävämpi joukko perinnebiotooppeja ja muita luonnonlaitumia on hoidossa maatalousluonnon ja maisemanhoitosopimusten kautta: noin 150 kohdetta ja 1 200 hehtaaria.

Keski-Suomelle on ominaista reittivesien runsaus. Reittivesistöjen luonteeseen kuuluvat järviältäiden väliset virrat ja joet koskineen. Luonnontilaisten pienvesien määrä on vähentynyt etenkin uiton (purot) sekä maankuivatuksen ja -ojituksen takia (purot, norot, lähteet, lammet). Puroja on perattu uiton tarpeisiin jo 1800-luvulta lähtien ja ojitus on ollut suurimmillaan 1960–70 luvuilla. Edelleen pienvedet ovat vaarassa metsätalouden ja muun maankäytön vuoksi (rakentaminen, teiden ylitysrakenteet). Yleinen tieto esimerkiksi Helmi-ohjelman pienvesiteemassa on, että alle puolet pienvesikohteista on luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia.

Pintavesien tila on Keski-Suomessa varsin hyvä. Maakunnan luokiteltujen järvien lukumäärästä 80 % (246/307 kpl) ja pinta-alasta 93 % on erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa. Jokien tilanne on heikompi, ja vain 51 % (76/148 kpl) luokitelluista jokimuodostumista on erinomaisessa tai hyvässä tilassa. Suhteellisesti eniten tyydyttävässä tai sitä huonommassa tilassa olevista pintavesistä on Saarijärven reitillä, lähes puolet luokitelluista muodostumista.

Pintavesien tilaa heikentää erityisesti hajakuormituksen (maa- ja metsätalous, haja-asutus) aiheuttama rehevöityminen ja paikallisesti myös pistekuormitus (teollisuus, jätevedenpuhdistamot, turvetuotanto, kalankasvatus). Vesien ekologista tilaa heikentävät myös vesistöjen rakentamisesta ja säännöstelystä aiheutuneet muutokset. Hyvän tilan saavuttamiseksi ja erinomaisen tai hyvän tilan turvaamiseksi tarvitaan toimenpiteitä kaikilla sektoreilla.

5.3 Ilmastomuutos ja energiamurros

Suomen lämpötila on noussut 2.3 ± 0.4 celsiusastetta vuosina 1847–2013. Erityisen nopeasti ilmasto on lämmennyt 1960-luvun lopulta alkaen. Talvikuukaudet ovat lämmenneet eniten, ja kevätkuukaudet myös keskiarvoa enemmän. Ilmasto lämpenee edelleen ja sen hillinnän ohella ilmastomuutokseen sopeutuminen on ajankohtainen teema.

Puhuttaessa ilmastonmuutoksen hillinnästä, puhutaan kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisestä sekä hiilinielujen ja -varastojen vahvistamisesta. Keski-Suomen maankäyttösektori toimi vuonna 2023 kokonaisuutena arvioituna nettohiilinieluna, suuruudeltaan –290 kilotonnia CO₂e.

Tarkemmin katsottuna metsämaat toimivat nettohiilinieluna, kun taas muut maankäyttösektorin luokat (viljelysmaat, kosteikot, rakennetut alueet ja ruohikkoalueet) toimivat nettopäästölähteinä. Metsiin sitoutunut hiilimäärä kasvaa, jos metsien kasvu on suurempaa kuin poistuma ja metsäkato yhteensä.

Tuoreimpien tietojen mukaan Keski-Suomen kokonaiskasvihuonekaasupäästöt vuonna 2022 olivat 1 764 kilotonnia CO₂e ja HINKU-laskelman mukaiset päästöt ilman päästöhyvityksiä 1407 kilotonnia CO₂e. HINKU-laskenta on kuntien tavoitteiden seurantaan tarkoitettu oletuslaskentamalli, joka ei sisällä päästöhyvityksiä, päästökauppaan kuuluvien teollisuuslaitosten polttoaineiden käyttöä, teollisuuden sähkönkulutusta, teollisuuden jätteiden käsittelyn päästöjä eikä kuorma-, paketti- ja linja-autojen läpiajoliikennettä. Kokonaispäästöistä isoimmat päästölähteet ovat tieliikenne, maatalous ja kulutussähkö. HINKU-päästöistä vastaavasti tieliikenne, maatalous ja kaukolämpö. Keski-Suomen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat vähentyneet 56 % vuodesta 2007 vuoteen 2022. HINKU-päästöjen vastaava vähennys on ollut 41 %.

Nykyisten toimintamallien kyseenalaistaminen, kulutuksen vähentäminen ja uusien, resurssiviisaampien mallien käyttöönotto auttavat ilmastomuutoksen hillinnässä, mutta vaativat merkittäviä arvo- ja rakennemuutoksia kaikilla yhteiskunnan aloilla. Keski-Suomi on ilmastonmuutoksen hillinnän suhteen mahdollisuuksien maakunta. Maakunnan vahvuutena on erityisesti uusiutuvan energian suuri käyttöosuus ja uusiutuviin raaka-aineisiin pohjautuva teollisuus.

Keski-Suomen energian kokonaiskulutus oli vuonna 2022 21,8 TWh. Energian kulutus väheni 2,7 TWh (11 %) vuoteen 2019 verrattuna. Vuonna 2022 puupohjaisten energianlähteiden osuus kaikista energianlähteistä Keski-Suomessa oli lähes 70 %. Puupohjaisten energianlähteiden (puupolttoaineet, mustalipeä) merkittävyyttä selittää metsäteollisuuden suuri rooli. Vuoden 2022 energiataseessa tuulienergian osuus oli vain 1 %. Tuulienergiaan liittyy kuitenkin suurin tunnistettu uuden uusiutuvan energiantuotannon potentiaali Keski-Suomessa, ja tuulivoimahankkeita on eri suunnittelun ja toteutuksen vaiheissa etenemässä paljon. Uusiutuvan sähkön jatkojalostaminen on yksi mahdollinen kehityssuunta. Keski-Suomessa valmistellaan vuosina 2024–2025 alueellinen vetytaloustiekartta, jossa mm. hahmotellaan maakunnan vahvuuksia vetyyn liittyen.

Energiamurrokseen ja uusiutuvan energian tuotantoon tuuli- ja aurinkovoimalla liittyy suuria maankäytön kysymyksiä. Hankkeet painottuvat pohjoiseen Keski-Suomeen. Samoilla alueilla on myös luonnonarvoiltaan tärkeitä Keski-Suomen viimeisiä erämaisia alueita sekä erämaisista alueista riippuvaisten lajien elinympäristöjä.

5.4 Kulttuuri ja kulttuuriympäristöt

Keski-Suomi on aktiivinen kulttuurimaakunta. Keski-Suomessa kulttuuripalveluista vastaavat pääsääntöisesti kunnat yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Vapaan sivistystyön merkitys kulttuuristen sisältöjen ja kulttuurikasvatuksen tuottajana on merkittävä, etenkin pienemmillä paikkakunnilla.

Keski-Suomen kulttuuritarjonta on luonnollisesti keskittynyt keskuskaupunki Jyväskylään, mutta alueellisina toimijoina etenkin taiteen vapaan kentän toimijat mahdollistavat kulttuuritarjontaa myös maaseudulla, yhteistyössä kuntien kanssa.

Kunnan lakisääteisiin palveluihin kuuluvat yleisten kulttuuripalveluiden sekä kirjastojen ylläpito. Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan (Kuntalaistutkimus 2024) kirjastot ovat kuntalaisten eniten käyttämä ja arvostama kunnallinen palvelu. Tutkimuksen mukaan myös kulttuuripalveluita sekä kansalais- ja työväenopistoja käytetään paljon, ja niiden arvostus on suurta.

Kulttuurialan tuotos Keski-Suomessa oli vuonna 2022 yhteensä 328 milj. € (FCG: Kulttuurialan kehitys Keski-Suomessa 2015–2022). Korona pudotti tuotosta hetkellisesti, mutta verrattuna vuoteen 2019 on nousua tapahtunut n. 20 milj. €. Henkilötyövuosien määrä on pudonnut samaan aikaan lähes 300:lla vuodesta 2018 vuoteen 2022, mikä johtuu pääasiassa koronan aiheuttamasta viihdepalvelujen käytön vähenemisestä sekä painotuotteiden valmistuksen vähenemisestä.

Terveyttä edistävästä kulttuuritoiminnasta tietoa kokoavan TEAviisarin mukaan Keski-Suomen tunnusluvut ovat lähes jokaisella osa-alueella (sitoutuminen, johtaminen, seuranta, tarveanalyysi ja voimavarat) alle maan keskiarvon. Vain osallisuuden osalta Keski-Suomi ylittää yli keskiarvon (Keski-Suomi 80, koko maa 78), joka kuitenkin vaikuttavuuden näkökulmasta on merkittävä ja hyvä tulos.

Kulttuuriperintömme kertoo historiastamme ja identiteetistämme ja sitä syntyy toimintamme tuloksena, vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa. Kulttuuriperintömme arvo ja sisältö muuttuvat ja elävät. Monimuotoinen kulttuuriperintö, erilaiset kulttuuri-identiteetit ja jaettu arvopohja lisäävät osaltaan alueiden resilienssiä ja parantavat henkistä kriisinkestävyyttä osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

Kulttuuriympäristö on syntynyt ihmisen toiminnan ja luonnon vuosisataisessa vuorovaikutuksessa. Uutta ajallista kerroksellisuutta kulttuurimaisemiin, rakenteisiin ja rakennuskantaan syntyy jatkuvasti. Keskisuomalaisen kulttuuriympäristön helmiä ovat Unescon maailmanperintökohteet Petäjäveden vanha kirkko ympäristöineen ja Struven ketjun kolmiomittauspiste Jyväskylän Korpilahdella. Maakunnassa on myös edustava valikoima arkkitehti Alvar Aallon suunnittelemlia kohteita sekä merkittävä määrä julkista modernia arkkitehtuuria. Kulttuuriympäristön kohteet ovat merkittäviä maakunnan identiteetille.

Muinaisjäännökset ja arkeologinen kulttuuriperintö ovat kulttuuriympäristön vanhinta kerrostumaa ja sen historiallinen pohja. Tyypillisin keskisuomalainen muinaisjäännös on kivikautinen pyyntiyhteisön asuinpaikka, rautakautinen kalmisto tai yksittäishautaus. Maakunnassa on 30 valtakunnallisesti merkittävää arkeologista aluetta.

Keski-Suomessa on 11 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan.

Esimerkiksi Laukaan Hyyppäänvuori ja Korpilahden Oravivuori näkymineen ovat maisemallisesti huomattavia nähtävyyksiä. Maakunnallisesti arvokkaaksi arvotettuja maisema-alueita on 44 ja arvokkaita perinnemaisemia 30, joista viisi on valtakunnallisesti arvokasta.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat historiamme edustavimpia kuvastajia. RKY-kohteita on maakunnassa 52 kpl. Maakunnallisesti merkittäviksi arvotettuja kohteita tai alueita on 474.

Maaseudun kulttuurimaisemien ominaispiirteet säilyvät parhaiten jatkamalla perinteistä, maisema-arvot huomioon ottavaa maa- ja metsätaloutta. Rakennusperinnön arvot turvataan parhaiten säilyttämällä rakennukset aktiivisessa käytössä. Taajamien ja kaupunkiympäristöjen ominaispiirteiden tunnistaminen antaa hyvän pohjan niiden nykyaikaiselle kehittämiselle.

Keski-Suomessa on analysoitu eri-ikäisen kulttuuriympäristön sijoittumista ja keskittymistä. Maakuntakaavaan sisältyvien kulttuuriympäristön vetovoima-alueiden vahvuuksien ja olemassa olevien resurssien tunnistamisella voidaan edistää alueiden elinvoiman säilyttämistä ja uudenlaisten elinkeinotoimintojen syntymistä. Kulttuuriympäristöt ovat keskeinen osa kansainvälisesti houkuttelevaa viihtyisää ja monipuolista ympäristöä

Aineeton kulttuuriperintö elää yhteisöissä. Saunamaakunnassa vahvasti elävä saunaperinne on nimetty Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Elävän perinnön kansallisessa luettelossa on mainittu Keski-Suomessakin vahvana elävää perintöä, kuten talkooperinne, lavatanssit, moottorisahaveisto, pesäpallo, sienestys, tervanpoltto ja suomalaisten metsäsuhde. Jyväskylän Seminaarinmäki ja tasa-arvoinen koulutus on saanut Suomen ensimmäisen eurooppalaisen kulttuuriperintötunnuksen.

Maakunnan kehittämisessä kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen potentiaali ja arvot tulee tunnistaa ja hyödyntää uusien innovatiivisten toimintojen ja elinkeinojen mahdollistajina sekä osana osaamis- ja hyvinvointitaloutta muun muassa hankkeita tuettaessa.

5.5 Väestö

Keski-Suomen asukasmäärä vuoden 2024 lopussa oli ennakkotietojen mukaan 274 155 kasvaen edellisestä vuodesta lähes 900 henkilöllä. Kasvu jatkui vahvana jo toista vuotta peräkkäin. Poikkeuksellisen vahvan väestökasvun taustalla oli maahanmuutto.

Ukrainan sotaa paenneiden mahdollisuus hakea kotikuntaa vuoden maassa olon jälkeen heijastuu väestökehitykseen.

Keski-Suomessa väestön kasvu on keskittynyt Jyväskylän seudulle. Väestörakenne vaihtelee alueiden välillä. Alle 20-vuotiaiden määrän ennustetaan vähenevän 18 % (-10 300), 20–69-vuotiaiden määrän kasvavan 1,5 % (+2 500) ja yli 69-vuotiaiden määrän kasvavan 19 % (+9 200) Keski-Suomessa vuoteen 2035 mennessä. Muutosta leimaa kasvun kohdentuminen kaikista ikääntyneimpään väestöön, yli 84-vuotiaiden määrän kasvaessa 73 % (+6 100).

Lasten ja nuorten vähenemisen sekä ikääntyneiden määrän kasvun tuoma muutos koskee kaikkia seutuja ja kuntia. Vanhusväestön palvelutarve moninkertaistuu. Toisaalta ikääntyneissä on paljon hyvin toimintakykyisiä ihmisiä. Keski-Suomen väestön sukupuolirakenne vastaa koko maan rakennetta.

Maan sisäinen muuttoliike on ollut Keski-Suomessa tappiollista viime vuosina. Nuorten muuttoalttiimpien ikäluokkien pienentyessä muuttoliikkeen ennakoidaan vähenevän edelleen. Kilpailu nuorista, osaajista ja työvoimasta kiristyy. Maan rajat ylittävän muuttoliikkeen positiivinen merkitys väestökehityksessä korostuu. Väestön voimakkaasti ikääntyessä tulevaisuuden elinvoiman kannalta olennaista on, miten työperäistä maahanmuuttoa Suomeen voidaan lisätä, ja toisaalta, mitä Keski-Suomi voi tehdä houkutellakseen ja kotouttaakseen maahanmuuttajia maakuntaan. Keski-Suomessa myös kansainvälisten opiskelijoiden juurtuminen maakuntaan on yhä tärkeämpää.

Keski-Suomen väestön koulutusrakenne muistuttaa keskimäärin koko maan rakennetta, mutta kuntien ja alueiden väliset erot ovat mittavat. Muuramessa ja Jyväskylässä korkeasti koulutettuja on noin 40 % 15 vuotta täyttäneestä väestöstä, kun taas useissa pohjoisen Keski-Suomen kunnissa korkea-asteen suorittaneiden osuus jää selvästi alle viidenneksen. Keskiasteen tutkinnon suorittaneita on kuntien 15-vuotta täyttäneestä väestöstä 41–50 %. Kokonaan ilman tutkintoa jäävien osuus on pienentynyt vuosi vuodelta kaikissa kunnissa, mutta vaihtelee huomattavasti kuntien välillä (19–38 %).

5.6 Talous ja elinkeinot

Keski-Suomen yritysten koronaa seurannut vahvan kasvun aika päättyi, kun yritysten liikevaihdon kasvu hiipui alkuvuoden 2023 aikana. Lasku jatkui vuonna 2024. Talouden heikkous on ollut laaja-alaista, mutta erityisesti rakentamisen alan ja teollisuuden vaikeudet ovat jarruttaneet talouden kehitystä. Taustalla vaikuttavat mm. geopoliittiset jännitteet ja kriisit, kysynnän heikkous ja kuluttajien varovaisuus.

Yritysten henkilöstömäärän kehitys jatkui talouden heikentyneistä suhdanteista huolimatta pitkään varsin hyvänä, mutta kääntyi laskuun vuoden 2023 lopulla. Vuoden 2024 aikana henkilöstömäärä on vähentynyt kaikilla päätoimialoilla, mutta erityisen rajua lasku on ollut rakentamisen alalla.

Samaan aikaan työttömyys maakunnassa on noussut (14,8 %, 7/2025) ja pitkäaikaistyöttömien määrä kasvanut. Keski-Suomen työllisyysaste oli vuoden 2024 lopussa 69,9 %.

Työllisyysasteen lasku on ollut maltillista työttömien määrän kasvusta ja työvoiman heikentyneestä kysynnästä huolimatta.

Keski-Suomen työpaikoista (106 313 vuonna 2023) 34 % on julkisella ja 66 % yksityisellä sektorilla. Suurin työllistävä ala on terveys- ja sosiaalipalvelut, joiden osuus työpaikoista on noin viidennes. Teollisuuden työpaikkojen osuus on 13 %. Kaupan ja koulutuksen työpaikkoja on noin 10 % molemmilla aloilla.

Keski-Suomen noin 20 000 yrityksestä lähes 40 % toimii Ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan, Rakentamisen sekä Kaupan aloilla. Huoltovarmuuden kannalta tärkeä ala on alkutuotanto, jonne sijoittuu 3 % maakunnan työpaikoista ja 8 % maakunnan yrityksistä.

Keski-Suomen arvonlisästä suurin osa syntyy palvelualoilla. Myös vientivetoinen teollisuus on edelleen merkittävä arvonlisän tuottaja. Teknologiateollisuus on maakunnan tärkeä tukijalka ja metsäbiotaloudella on maakunnan taloudessa keskimääräistä merkittävämpi rooli. Maailmantalouden heikko kehitys ja markkinoiden epävarmuus on osoittanut myös Keski-Suomen riippuvuuden globaalista kehityksestä. Nykytilanteessa puolustus- ja turvallisuusala on kasvattanut rooliaan Keski-Suomessa ja kasvun ennakoidaan kiihtyvän tulevana vuosina.

5.7 Korkea työttömyys ja työvoiman kohtaantohaasteet

Keski-Suomen työttömyysaste on pysytellyt maan korkeimpien joukossa jo pitkään. Maakunnan työttömyysaste oli 14,8 % heinäkuussa 2025. Työttömiä työnhakijoita oli 18 722 ja avoimia työpaikkoja 1 543. Työttömistä työnhakijoista enemmistö, noin 60 %, on miehiä ikäluokasta riippumatta. Nuorten alle 25-vuotiaiden osuus työttömistä työnhakijoista oli 15 %. Työttömien nuorten määrä on kasvanut hiukan työttömien kokonaismäärää nopeammin. Pitkäaikaistyöttömien määrä on ollut huolestuttavassa kasvussa, ja heitä on jo lähes 40 % kaikista työttömistä työnhakijoista. Koulutusasteittain tarkasteltuna eniten työttömiä työnhakijoita on toisen asteen koulutetuissa. Sekä toisen asteen että korkea-asteen koulutettujen joukossa työttömien määrä on kasvanut edellisvuoteen verrattuna.

Kohtaannon näkökulmasta Keski-Suomessa on työvoiman ylitarjontaa.

Työvoimabarometrissa arvioidaan työvoiman ylitarjonnan tila vakavaksi ja ennakoidaan, että tilanne helpottaa tulevana vuonna vain vähän. Tilastollisesti työvoimapulaa voidaan katsoa olevan ainoastaan osassa sote-alan ammatteja, mutta toimialaa varjostaa kohtaantohaasteongelma.

TE-uudistuksessa työvoimapalvelut tuotiin lähemmäksi asiakasta, minkä odotetaan nopeuttavan työllistymistä ja antavan eväitä maakunnan osaajapulan ja kohtaantohaasteen taltuttamiseksi. Rahoitusmallin muutos pienentää palveluiden rahoituspohjaa ja muuttaa siksi myös palvelutarjontaa.

Työllisyysalueet käynnistivät toimintansa vuoden 2025 alussa vaikeassa taloustilanteessa, joka on heijastunut työmarkkinoille pahenevana työttömyytenä. Haasteeksi ovat osoittautuneet työllisyysalueiden niukat taloudelliset resurssit, jotka eivät ole mahdollistaneet työttömille riittävästi työllistymistä edistäviä palveluja.

Erityisen paljon on vähentynyt palkkatuettu työllistyminen kuntiin. Tilanne on samanlainen monilla alueilla Suomessa, eikä kyseessä ole vain keskisuomalainen ilmiö.

Ulkomaalaisten työttömien määrä on kasvanut Keski-Suomessa edellisvuodesta: heitä oli heinäkuussa 2025 10 % työttömistä työnhakijoista. Ulkomaista työvoimaa rekrytoivat pääosin suuret yritykset ja organisaatiot, joissa työyhteisö on jo kansainvälinen (esimerkiksi Jyväskylän yliopisto). Pk-yritykset kaipaavat tukea kansainväliseen rekrytointiin, sillä etenkin ensimmäisen kv-rekrytoinnin kynnyks on korkea. Tarvetta ulkomaiselle työvoimalle on pidemmällä aikavälillä esimerkiksi sote-, ict- ja puhtauspalvelualoilla.

Keski-Suomessa on yhteensä noin 43 600 toisen asteen, ammattikorkeakoulun tai yliopiston opiskelijaa. Väestömäärään suhteutettuna opiskelijoita on maakunnista toiseksi eniten (16 %). Keski-Suomi on onnistunut pitämään hyvin kiinni ammatillisesta koulutuksesta valmistuneista (noin 80 %) ja kohtuullisesti (noin 50 %) ammattikorkeakoulusta valmistuneista. Sen sijaan yliopistosta valmistuneista vain vajaa kolmannes sijoittuu Keski-Suomeen vuosi tutkinnon suorittamisen jälkeen.

5.8 Saavutettavuus

Keski-Suomen liikenteellinen saavutettavuus ja sen kehittäminen ovat maakunnan elinvoiman perusta. Maakunnan liikenteellinen saavutettavuus nojaa maantie- ja rautatieliikenteen lisäksi lentoliikenteeseen.

Maanteiden pääväyliin ja palvelutasoluokkaan 1 kuuluvat valtatie 4 ja 9. Ensimmäinen on myös osa EU:n TEN-T-ydinverkkoa ja jälkimmäinen osa EU:n kattavaa TEN-T-verkkoa. Lisäksi Jyväskylä on TEN-T-verkon kaupunkisolmukohta. Valtateiden 4 ja 9 lisäksi valtatie 13 ja 23 sekä seututie 637 Jyväskylän ympäristössä ovat Keski-Suomen vilkkaimmin liikennöityjä väyliä, joilla liikkuu yli 10 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Keski-Suomessa on noin 60 km huonokuntoisia pääteitä ja 300 km huonokuntoisia seutu- ja yhdysteitä.

Keski-Suomi on lähes kaikkien toimialojen kuljetussuoritteissa kolmen suurimman maakunnan joukossa. Ympäri maakuntaa on useita tuotanto- ja teollisuuslaitoksia. Oman teollisuuden lisäksi kuljetussuoritetta tuottavat Etelä- ja Pohjois-Suomen väliset kaupan ja teollisuuden tavaravirrat.

Henkilöjunaliikenteen matkustajamäärät ovat kasvaneet merkittävästi Keski-Suomessa korona-ajan jälkeen. Kaupungistuminen, Jyväskylän seudun väestöprofiili ja yhdyskuntarakenteen tiivistyvä kehitys luovat pohjaa henkilöraide liikenteen kasvuille, mikäli Tampere-Jyväskylä rataosan häiriöherkkyyttä, kapasiteettia ja matka-aikaa saadaan parannettua.

Alueellisen henkilöjunaliikenteen mahdollisuuksia tarkastellaan maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimukseen (MAL) kuuluvilla alueilla tehtävässä joukkoliikenteen kehittämisselvityksen päivityksessä.

Lentoliikenteen aluetaloudellisia vaikutuksia tarkastelleen selvityksen mukaan lentoliikenteen synnyttämistä vaikutuksista valtaosa kohdistuu lentoliikennealan ulkopuoliseen yritystoimintaan. Lentoliikenne parantaa muiden teollisuudenalojen tehokkuutta koko taloudellisen toiminnan kirjolla. Tätä kautta lentoliikenteen merkitys elinkeinoelämälle ja sitä kautta alue- ja kansantaloudelle on merkittävä. Toistaiseksi reittilentojen jatkuminen on turvattu alkuvuoteen 2028 valtion ostoliikenteenä.

Maakuntakeskusten välisessä saavutettavuudessa henkilöauto on joukkoliikennettä nopeampi vaihtoehto. Myös Helsingin saavutettavuus Jyväskylästä on parempi henkilöautolla kuin joukkoliikenteellä. Alueiden kansainvälisen saavutettavuuden kannalta liikennejärjestelmän kehittämisen lähtökohtana on pidetty Helsinki-Vantaan lentoaseman saavuttamista kolmessa tunnissa. Jyväskylän seudulta kolmen tunnin vaatimus saavutetaan toistaiseksi vain lentoliikenteellä.

Toimintavarmojen ja nopeiden tietoliikenneyhteyksien saatavuus kotitalouksille ja yrityksille on digitaalisen saavutettavuuden edellytys Keski-Suomessa. Toimivat yhteydet ovat merkittävä monipaikkaisuuden ja esimerkiksi hyvinvointialueen digipalvelujen mahdollistaja. Keski-Suomessa kiinteän verkon laajakaistasaatavuus (100 Mbit/s) kotitalouksille oli 74 % vuonna 2024 ja 5G-verkon osalta yli 90 %. Erityisesti syrjäisemmillä seuduilla viime aikoina huolta ovat herättäneet katkeilevat puhelin- ja verkkoyhteydet. Verkkojen epävarma toimivuus on myös turvallisuuskysymys.

6 Keskeiset haasteet ja toimenpiteet

Tässä kappaleessa käsitellään Keski-Suomen keskeisimpiä tunnistettuja haasteita. Haasteita on tunnistettu kokonaiskestävyyden periaatteen mukaisesti eri näkökulmista. Haasteet ovat ihmisen aiheuttamia ja niihin voidaan vastata muuttamalla toimintakulttuuriamme. Haasteisiin tulee vastata osaltaan Keski-Suomen strategiatyössä.

Monessa tässä kappaleessa tunnistetussa haasteessa korostuu eriytyminen ja epätasa-arvoisuuden kasvu. Alueellisesti näkyvät mm. kaupungistumisen kehitys, väestörakenteen muuttuminen kunnissa eri tahtiin ja väestön koulutusasteen ja sairastavuuden erot kuntien välillä. Polarisaatiokehityksen kääntäminen on tilastojen valossa tärkeä tavoite tulevalle maakuntaohjelmakaudelle.

6.1 Ilmasto muuttuu

Ilmastonmuutos nostaa keskilämpötilaa ja lisää sateisuutta. Olennaista on myös erilaisten sään ääri-ilmiöiden lisääntyminen ja ennustettavuuden väheneminen. Muutokset säätilasta toiseen voivat olla nopeita. Suomen lämpötila on noussut vuosina 1847–2013 noin 2 celsiusastetta. Erityisen nopeasti ilmasto on lämmennyt 1960-luvun lopulta alkaen. Talvikuukaudet ovat lämmenneet eniten, ja kevätkuukaudet myös keskiarvoa enemmän. Kasvihuonekaasupäästöjä ei ole saatu hillittyä tarpeeksi vaan ilmasto jatkaa yhä lämpenemistään. Näin ollen sekä ilmastonmuutoksen hillintä, että siihen sopeutuminen ovat ajankohtaisia asioita.

Ilmastonmuutoksen hillintää tukee mm. alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittäminen jatkamalla energiamurrosta ja parantamalla energiatehokkuutta. Sopeutuminen tarkoittaa, että yhteiskunnalle tärkeät toiminnot tulee suojata sään ääri-ilmiöiden ja pitkäaikaisten muutosten haavoittavilta vaikutuksilta. Muuttuva ilmasto tulee ottaa lähtökohdaksi kaikessa suunnittelussa.

6.2 Luonnon monimuotoisuus heikkenee

Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen jatkuu. Nykyinen luonnonsuojelualueverkosto ei ole riittävä maakunnan luontotyyppien ja eliölajien monimuotoisuuden turvaamiseksi. Suojelua ovat edistäneet vapaaehtoisuuteen perustuvat METSO- ja Helmi-ohjelmat, jotka ovat olleet suosittuja. Näiden lisäksi tarvitaan lisää muitakin suojelu-, ennallistamis- ja hoitotoimia.

Suuren metsäpinta-alan takia metsien käyttö on keskeinen kysymys Keski-Suomessa. Puunkäyttö on laskenut vähän huippuvuosista, mutta pysynyt edelleen korkealla tasolla.

Korkea hakkuutaso on uhka luonnon monimuotoisuudelle, ellei samalla metsien suojelupinta-alaa merkittävästi lisätä ja talousmetsissä tehtäviä luonnonhoitotoimia entisestään tehosteta. Erityistä painoarvoa ilmastomuutoksen hillinnän näkökulmasta on Keski-Suomen suomensien metsänkäyttötavoissa. Myös soidensuojelu vaatii lisätoimenpiteitä.

Ensisijaisesti tulisi toteuttaa maakuntakaavaan ja soidensuojelun täydennysehdotukseen sisältyvien kohteiden suojelu ja ennallistaminen. Jäljellä olevia perinnebiotooppeja uhkaavat niiden jääminen vaille käyttöä ja umpeenkasvu sekä paikoin maankäytön muutos- tai laajenemistarpeet. Niittyjen, ketojen ja hakamaiden sekä niiden lajiston säilyminen edellyttää laiduntamisen jatkumista tai erillisiä kohdennettuja hoitotoimia.

Vesiensuojelun kannalta on tärkeää vähentää vesistöön tulevaa ravinnekuormitusta. Metsätaloudesta aiheutuvan kiintoaine- ja humuskuormituksen vähentämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Vihreän siirtymän hankkeiden, kuten aurinko- ja tuulivoiman, rakentamisen lisääntyessä on tärkeää huomioida pinta- ja pohjavesien hyvän tilan säilyttäminen. Kuormituksen vähentämistoimien lisäksi tarvitaan vesistöjen hoito- ja kunnostustoimia. Valuma-alueiden kunnostustoimiin sisältyy myös ojitettujen soiden ennallistamista, mikä edistää monimuotoisuutta ja lisää vedenpidätyskykyä, mutta voi ensimmäisten vuosien ajan lisätä ravinteiden ja humuksen huuhtoutumista.

6.3 Väestö ikääntyy

Tilastokeskuksen väestöennusteen (2024) mukaan Keski-Suomen väestömäärä kasvaa vuoden 2023 toteumasta niukasti, noin 1 500 asukkaalla vuoteen 2035. Väestö keskittyy yhä voimakkaammin Jyväskylään ja muualla maakunnassa kuntien asukasmäärä vähenee. Jyväskylän vedossa keskusseutu kasvaa 7 % (noin 12 500 asukkaalla) muun Keski-Suomen menettäessä 13 % (-11 000) väestöstään.

Väestöennuste perustuu korkeaan maahanmuutto-oletukseen. Sen toteutuminen edellyttäisi mm. kansainvälisten opiskelijoiden työelämäyhteyksien ja alueen pitovoiman vahvistamista sekä työnantajien kiinnostusta ja mahdollisuuksia palkata maahanmuuttajia. Työmarkkinavalmiuksien lisäksi kotouttamisessa korostuvat koulutus- ja palvelutarjonta, asumisen mahdollisuudet, arjen sujuvuus ja sosiaaliset verkostot.

Erityisen haasteen väestökehitykseen tuo ikärakenteen muutos: lasten ja nuorten väheneminen sekä ikääntyneiden määrän kasvu koskee kaikkia seutuja ja kuntia. Maakunnan väestöllinen huoltosuhde heikkeni jyrkästi 2010-luvulla ja oli 64,5 vuonna 2023. Ennusteen mukaan huoltosuhde pysyttelee lähes nykytasollaan seuraavat vuosikymmenet. Huoltosuhteen tulevaan maltillisempaan kehitykseen vaikuttavat lasten määrän merkittävä lasku ja työikäisten niukka kasvu. Koko maakunnan tarkastelu peittää kuitenkin alleen kuntien väliset suuret erot. Väestöllinen huoltosuhde on useimmissa kunnissa korkeimmillaan 2030-luvun puolivälissä, jolloin Keski-Suomessa 13 kunnassa lapsien ja 65 vuotta täyttäneiden määrä ylittää työikäisten määrän.

Ikä rakenteen muuttuessa uusiin ratkaisuihin ja päätöksentekokykyyn panostaminen on välttämätöntä hyvinvointialue- ja kuntatalouden turvaamisessa sekä palvelurakenteen ja -verkon kehittämisessä. Kuvatus väestökehityksen hallinta edellyttää älykästä sopeutumista.

Alueellinen eriytyminen luo haasteita väestön hyvinvoinnin tasa-arvoiselle jakautumiselle. Sosiaaliseen kestävyys panostaminen on tärkeää väestön eriarvoisuuden ehkäisemiseksi. Työllisyysasteen ja tuottavuuden nostaminen edellyttää panostamista koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen. Myös sosiaalisten verkostojen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemisen tarve korostuvat.

6.4 Turvallisuustilanne on epävarma

Vuonna 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan muutti nopeasti Euroopan turvallisuustilannetta. Maailman turvallisuustilanteen nopeat muutokset vaikuttavat myös Keski-Suomeen. Epävarma turvallisuustilanne luo painetta kasvattaa monenlaista varautumista, mukaan lukien väestön kriisinsietokyky. Alueellisen huoltovarmuuden näkökulmasta entisestään korostuu paikallisen ruoantuotannon ja energiantuotannon merkitys.

Yksi osa turvallisuutta on myös sotilaallinen puolustuskyky. Keski-Suomella on pitkä puolustustarviketeollisuuden historia. Puolustus- ja turvallisuusalan korostumisen myötä yrityksille on avautunut uusia liiketoimintamahdollisuuksia, ja tilauskannat ovat vahvistuneet esimerkiksi Jämsässä ja Laukaassa.

6.5 Työttömyys heikentää hyvinvointia

Keski-Suomessa väestön sairastavuus on melko lähellä koko maan keskiarvoa (sairastavuusindeksiin kuuluu kymmenen sairausryhmää). Sairastavuus kuitenkin vaihtelee maakunnan eri alueilla. Erityisesti pohjoisessa Keski-Suomessa sairastavuus on muuta maakuntaa korkeampaa. Työkyvyttömyys on Keski-Suomessa koko maata suurempaa ja erot työkyvyttömyydessä ovat pääosin samansuuntaisia sairastavuuden alueellisten erojen kanssa.

Suurin osa keskisuomalaisista nuorista kokee terveytensä hyväksi. Nuorten elintavoissa raittius on yhä yleistynyt perus- ja toisen asteen oppilailla, mutta tupakoinnin vähentymisen trendi on katkennut sähkösavukkeiden myötä. Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky on parantunut usean vuoden heikkenemisen jälkeen. Koko maassa ja myös Keski-Suomessa nuorten mielenterveys on heikentynyt merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Koettu ahdistus on yleistynyt erityisesti 8.- ja 9.-luokkalaisilla tytöillä, joista 33 % kokee kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Monessa Keski-Suomen kunnassa syrjäytymisriskissä olevien 18–24-vuotiaiden osuus on jopa yli 20 %. Maakunnan keskiarvo 17 % on lähellä maan keskitasoa.

Mielenterveyden ongelmat haastavat nuorten lisäksi myös työikäisiä ja ikääntyneitä. Mielenterveys on keskeinen kysymys työkyvyn ylläpitämisessä. Työikäisten lihavuus on lisääntynyt viime vuosina Keski-Suomessa, mutta vuosien 2020–2022 välillä terveysliikuntasuositusten mukaan liikkuvien osuus on kasvanut kaikilla koulutustasoilla sekä Keski-Suomessa että valtakunnallisesti. Ikääntyneiden eli yli 65 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä erityisesti naisten yksinäisyys on kasvanut vuodesta 2020 vuoteen 2022.

Humalahakuinen alkoholinkäyttö väheni aikuisväestön parissa vuodesta 2020 vuoteen 2022, mutta ikääntyneet keskisuomalaiset muodostivat tästä poikkeuksen. Vuonna 2020 liiallisesti alkoholia käytti noin 32 % keskisuomalaisista 75 vuotta täyttäneistä miehistä ja vuonna 2022 osuus oli noin 40 %.

Työttömyys on merkittävä väestön hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Keski-Suomessa työttömyysaste on koko maan korkeimpien joukossa ja pitkäaikaistyöttömien määrä on suuri. Mitä pidemmiksi työttömyysjaksot kasvavat, sitä vaikeampaa työllistyminen avoimille työmarkkinoille on, ja sitä enemmän tukitoimia tarvitaan. Samaan aikaan työttömyyden ja huono-osaisuuden periytyminen sukupolvelta toiselle yleistyy.

6.6 Julkisen talouden tilanne on heikko

Moni Keski-Suomen kunta on kärsinyt talousvaikeuksista viime vuosina eikä tulevienkaan vuosien talouden liikkumavara ole merkittävästi lisääntymässä. Keski-Suomen kuntatalous kokonaisuutena pärjää maakuntien välisessä vertailussa melko heikosti. Kuntien valtionosuusuudistukselle on ladattu suuret odotukset, mutta sekään ei yksin tule ratkaisemaan talouden haasteita. Myös suhdannekehitys ja työmarkkinoiden tilanne heijastuvat kuntatalouteen. Yhä tärkeämmäksi nousevat kuntien oman toiminnan sopeutus- ja tehostamistoimet sekä verotulot ja niiden kertymän vahvistaminen mm. työllisyyden ja yritystoiminnan kautta.

Keski-Suomen hyvinvointialueen taloustilanne on haastava – yksi koko maan heikoimmista. Kertyneet alijäämät ovat mittavia ja lain mukaista alijäämien kattamisvelvoitteen täyttämistä vuoden 2026 loppuun mennessä pidetään jopa mahdottomana. Valtiolta saatavan rahoituksen tason ei nähdä vastaavan palvelutarpeista aiheutuvia kustannuksia. Hyvinvointialueella kustannusten kasvuvauhti on kuitenkin taittunut ja talouden tasapainoa tavoitellaan vuoteen 2026. Keski-Suomen hyvinvointialueen talouden vakava epätasapaino on johtanut Valtiovarainministeriön arviointimenettelyn käynnistämiseen.

Keski-Suomen kuntien ja hyvinvointialueen taloushaasteet heijastuvat pahimmillaan negatiivisesti koko maakunnan elinvoimaan ja kehityskykyyn. Kuntatalouden vahvistaminen erityisesti vihreän siirtymän vauhdittamisella ja kokonaiskestävyyden ratkaisulla, joissa ihmisten hyvinvointi, ympäristön tilan parantaminen ja talouden kannattavuus kulkevat rinnakkain, tukee pitkällä tähtäimellä kuntien taloutta ja elinvoimaa.

6.7 Järjestötoimintaan kohdistuu monenlaisia paineita

Keski-Suomessa on yli 5300 rekisteröityä yhdistystä, joista suuri osa on pieniä ja paikallisesti toimivia. Yhdistysten kirjo on laaja — mukana on niin isoja palveluntuottajia kuin pieniä kyläyhdistyksiä. Suurin osa toimii vapaaehtoisvoimin, ilman palkattua henkilöstöä. Jäsen- ja vapaaehtois määrät ovat viime vuosina pysyneet ennallaan tai laskeneet.

Yhdistykset tekevät yhteistyötä eniten toisten paikallisten yhdistysten ja kuntien kanssa. Yhteistyökäytännöt hyvinvointialueen kanssa hakevat edelleen muotoaan. Yli kolmannes yhdistyksistä kokee toimintaedellytystensä heikentyneen. Päähaasteita ovat talouden epävarmuus, aktiivien väheneminen ja toimitilakysymykset. Vaikka haasteet ovat suuria, järjestöillä on merkittävä rooli hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja paikallisen elinvoiman vahvistamisessa.

Lähteet

Destia 2023. Suomen teiden ja ratojen palvelukyvyn analyysi. https://ek.fi/wp-content/uploads/2023/10/Maakuntien_vaylaraportti.pdf

Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M. & Ristikari, T. 2017. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. Yhteiskuntapolitiikka 82:6. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2018/01/yp1706hilliym.pdf>

Ilmatieteenlaitos 2025. Ilmanlaatu. <https://www.ilmatieteenlaitos.fi/ilmanlaatu>

Ilmatieteen laitos 2020. Ilmasto-opas. Suomen ilmasto on lämmennyt. <https://www.ilmasto-opas.fi/artikkelit/suomen-ilmasto-on-lammennyt/>

Keski-Suomen ELY-keskus 2025. Selvitys Keski-Suomen luonnontilasta. Julkaistaan 2025.

Keski-Suomen hyvinvointialue 2025. Alueellinen laaja hyvinvointikertomus, Keski-Suomen hyvinvointialue 2023–2025. <https://hyvaks-d10julk.oncloudos.com/kokous/2025203-9-41421.PDF>

Keski-Suomen liitto 2024. Keski-Suomen Aikajana II/2024. https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2024/10/Aikajana_II-2024_diat.pdf

Keski-Suomen liitto 2018. Keski-Suomen jätehuollon nykytilakuvaus. Keski-Suomen liiton julkaisusarja B 204. https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/sites/3/2020/10/C.17_1_wasteamounts.pdf

Keski-Suomen liitto 2016. Keski-Suomen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2016. Keski-Suomen liiton julkaisusarja B 202. https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2020/09/24753-KS_maisemainventointi_raportti_lopullinen_2016.pdf

Keski-Suomen liitto 2024. Selvitys Keski-Suomen energiamurroksesta ja sen vaatimista maankäytön ohjauksen ja kaavoituksen tarpeista. <https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2024/06/Energiaselvityksen-loppuraportti-31.5.2024.pdf>

Keski-Suomen liitto 2024. Selvitys Keski-Suomen hiilivarastoista ja -nieluista. Keski-Suomen liiton julkaisusarja B 211. <https://keskisuomi.fi/julkaisut/15171/selvitys-keski-suomen-hiilivarastoista-ja-nieluista/>

Keski-Suomen museo 2016. Keski-Suomen maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2020/09/25246-MAAKUNNALLISESTI_MERKITTAvaT_RAKENNETUT_KULTTUURIYMPaRISToT_2016_15_8_2017.pdf

Koivula, M., Siitonen, J., Tonteri, T., Assmuth, A., Hotanen, J.-P. & Huhta, E. 2025. Synteesiraportti: Talousmetsien monimuotoisuuden kehitys ja luonnonhoidon vaikuttavuus. Luonnonvarakeskus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-419-032-9>

Luonnonvarakeskus 2022. Suojelualuetilastot. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/metsien-suojelu>

Luonnonvarakeskus 2024. Hakkuukertymätilasto. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/hakkuukertyma-ja-puuston-poistuma>

Metsähallitus 2024. Suojelualueiden kuviotietojärjestelmä SAKTI.

Museovirasto 2024. Kulttuuriympäristön palveluikkuna Kyppi (kyppi.fi). <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Paldanius J. 2017. SOVA-lain mukaisen ympäristöarvioinnin opas. Ympäristöhallinnon ohjeita 2/2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-%204723-4>

Paldanius, J. 2025. SOVA-lain mukaisen ympäristöarvioinnin opas. Ympäristöministeriön julkaisuja 2025:17. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-567-0>

Suomen ympäristökeskus 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4816-3>

Suomen ympäristökeskus 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja. <http://hdl.handle.net/10138/299501>

Suomen ympäristökeskus 2025. Kuntien ja alueiden kasvihuonekaasupäästöt. <https://paastot.hiilineutraalisuomi.fi/>

Tilastokeskus 2024. ToimialaOnline. <https://stat.fi/tup/toimiala-online/index.html>

Tilastokeskus 2024. Työvoimatutkimus. <https://stat.fi/tilasto/tyti>

Tilastokeskus 2024. Työnvälitystilasto. <https://stat.fi/tilasto/tyonv>

Tilastokeskus 2024. Väestöennuste. <https://stat.fi/tilasto/vaenn>

Tilastokeskus 2024. Asiakaskohtainen suhdannepalvelu. <https://stat.fi/tup/suhdannepalvelu/index.html>

Tilastokeskus 2025. Väestön ennakkotilasto. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vamuu/

Traficom 2024. Alueiden saavutettavuus tilasto. <https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/suomen-ja-alueiden-sisainen-valinen-seka-kansainvalinen-saavutettavuus>

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/07/03142740/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy-146-2007.pdf>

Ympäristöministeriö 2021. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/maisemat/arvokkaat-maisema-alueet>

Keski-Suomen ELY-keskus 2020. Vesien tila hyväksi yhdessä – Keski-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022–2027. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-398-031-0>

Liitteet

Liite 1. Yhteenvedo yleisön osallistumisen ja viranomaisyhteistyön palautteesta sekä ympäristövaikutusten arvioinnin tulosten huomioon ottamisesta suunnittelussa

Yleisön osallistumisen ja viranomaisyhteistyön palaute ja palautteen huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa

Strategiaprosessin osallistamisesta on kerrottu luvussa 1.2 Strategian valmistelu. Työpajoja ja keskusteluja käytiin usean kuukauden ajan. Alla on referoitu keskeisiä osallistamisessa esiin nousseita huomioita sekä se, miten asiat huomioitiin strategialuonnoksessa.

Osallistamisen huomiot: Laajoina teemoina tärkeiksi nähtiin kokonaiskestävyys ja kokonaisturvallisuus. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Strategialuonnoksen pääperiaatteena pidettiin kokonaiskestävyys, joka oli myös edellisen strategian pääteema. Kokonaisturvallisuuden rooli tunnistettiin vahvaksi ja Kokonaisturvallisuuden edistäminen kirjattiin alatavoitteeksi kokonaisuuteen Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva.

Osallistamisen huomiot: Osallisuus nähtiin keskeisenä osana kokonaisturvallisuutta. Paikallidentiteetit ja paikallisyhteisöt nähtiin Keski-Suomen vahvuutena. Kansainvälisyys nähtiin vääjäämättömänä kehityksenä, jota ei ole syytä vastustaa. Väestöennusteiden mukaan Keski-Suomen väestönkasvu perustuu kansainvälistymiseen. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Ylpeästi keskisuomalainen päätavoitteen alle kirjattiin osallisuudelle oma tavoitteensa Huolehdimme osallisuudesta. Keskisuomalainen identiteetti ja paikallisyhteisöjen merkitystä korostettiin saman päätavoitteen alla erityisesti tavoitteessa Olemme ylpeästi keskisuomalaisia. Saman päätavoitteen alla kansainvälisyyteen keskittyi tavoite Panostamme kansainvälisyyteen.

Osallistamisen huomiot: Yrittäjyys ja yrittäjyyden tukeminen nousivat keskusteluissa yhdeksi keskeiseksi teemaksi. Keski-Suomeen kaivattiin lisää yrittäjyysasennetta. Koulutus ja osaaminen nähtiin keskeisiksi asioiksi Keski-Suomen elinvoimalle. Koulutusasteen nosto nähtiin keskeiseksi toimenpiteeksi Keski-Suomen aseman parantamiseksi. Keski-Suomelle haluttiin määritellä selkeä koulutusprofiili, johon sopivia uniikkeja koulutuskokonaisuuksia haluttaisiin luoda yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Ammatillisen koulutuksen rooli nähtiin keskeiseksi erityisesti työllistymisen ja yrittäjyyden näkökulmasta. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Rohkeasti toimelias kokonaisuudessa painotettiin yrittäjyyttä tavoitteessa Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä sekä koulutusta tavoitteessa Nostamme keskisuomalaisten osaamistasoa. Teksteissä kiinnitettiin huomiota korkeakoulutuksen lisäksi ammatillisen koulutuksen merkitykseen nimenomaan yrittäjyydelle.

Ympäristövaikutusten asiantuntija-arvion keskeiset havainnot ja niiden huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa

Asiantuntija-arvioinnin huomiot: Koulutus nähdään strategialuonnoksessa talouskysymyksenä, mutta se on lisäksi sosiaalinen kysymys. Ihmisten tavoitteet ja hyvinvointi ovat yritystoiminnan ja työllistymisen edellytyksiä. Työllisyystavoitteiden näkökulmasta olisi tärkeää, että ammatillista koulutusta saataisiin kehitettyä vastaamaan yritysten tarpeita. Ammatillisesta koulutuksesta valmistuneiden osaamisen riittävyys työelämässä on puhututtanut laajasti yhteiskunnassa. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Kokonaisuudessa Rohkeasti toimielias on painotettu koulutuksen merkitystä ja erityisesti ammatillisen koulutuksen roolia.

Asiantuntija-arvioinnin huomiot: Hiilinieluista ei pystytä huolehtimaan, jos hakkuutaso pysyy entisellään. Luonnon monimuotoisuuden mittaaminen on vaikea asia. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Strategialuonnoksessa korostetaan luonnonvarojen kestävää käyttöä ja hiilinielujen arvoa. Luonnon monimuotoisuuden mittaamiseen käytetään parhaita mahdollisia mittareita ja seurataan mittareiden kansallista kehitystä.

Asiantuntija-arvioinnin huomiot: Paikallisidentiteetti on usein vahvempi kuin maakuntaidentiteetti. Voisi olla aihetta painottaa, että paikallisidentiteetit ovat osa keskisuomalaisuutta. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Paikallisidentiteettien näkökulmaa kirjoitettiin luonnokseen kokonaisuuden Ylpeästi keskisuomalainen alatavoitteeseen Olemme ylpeästi keskisuomalaisia.

Asiantuntija-arvioinnin huomiot: Digitaalisuus on tätä päivää ja keskeinen keino esimerkiksi palveluiden turvaamisessa. Kuitenkin yhdenvertaisuuden nimissä myös digittömät palvelut pitää säilyttää niille, jotka eivät digipalveluja syystä tai toisesta pysty käyttämään. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Palveluiden kehittämisen yhteydessä nostetaan esille näkökulma erilaisten ryhmien tarpeiden huomioimisesta.

Asiantuntija-arvioinnin huomiot: Kansallinen tavoite on, että jokainen nuori on suorittanut peruskoulun lisäksi toisen asteen tutkinnon. Todellisuudessa meillä on NEET-nuoria eikä tavoite toteudu. Nuorten hyvinvointi on tärkeä sivistyksen mittari. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Nuoret ovat strategiassa tärkeässä roolissa ja nuorten hyvinvointia on edelleen kirjauksissa korostettu.

Asiantuntija-arvioinnin huomiot: Kokonaisuuksille nimetyt vastuutahot toisivat konkretiaa strategialle. Ympäristöselostuksen seuranta olisi hyvä kytkeä avuksi strategian seurantaan. **Asian huomioiminen lausuttavaksi menevässä strategialuonnoksessa:** Kokonaisuuksille on nimetty vastuutahoja. Ympäristöselostuksen ja strategian seuranta kytetään strategiakaudella mahdollisimman hyvin toisiinsa. Esimerkiksi seuranta keskitetään yhdelle verkkosivustolle.

Lausuntokierroksen palaute ja palautteen huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa

Strategialuonnos ja sen ympäristöselostus olivat julkisesti nähtävillä palautteen antamista varten Lausuntopalvelussa 22.9.–21.10.2025. Lausuntoajan aikana palautteita saatiin 49 kpl. Seuraavassa käydään läpi saatua palautetta ja sen huomioimista.

Lausuntopalautteen huomiot: Vuosien 2026–2029 tavoitteita nähtiin monissa lausunnoissa olevan liikaa ja tavoitteille toivottiin priorisointia. **Asian huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Lausuntokierroksen jälkeen keskeisin strategiaan tehty muutos on ylätavoitteiden määrän vähentäminen 16 → 12. Lisäksi strategian keskeisimpiä viestejä on pyritty edelleen kirkastamaan yksinkertaistamalla tavoitekirjauksia. Esitettävä strategia nojaa edelleen kokonaisturvallisuuden ja kokonaiskestävyyden periaatteille.

Lausuntopalautteen huomiot: Osaamisen merkitys työllistymisessä korostui. Muutamassa lausunnossa katsottiin, että digitalisaatio ja tekoäly eivät näy strategiassa tarpeeksi. **Asian huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Kokonaisuudessa Rohkeasti toimelias on vahvistettu osaamistason ja työllisyyden välistä tiivistä yhteyttä korostamalla sitä, että koulutuksen on vastattava Keski-Suomen työelämän tarpeisiin. Lisäksi on maakuntahallituksen evästyksen perusteella korostettu peruskoulutuksen merkitystä. Lausuntokierroksen evästyksen perusteella mukaan on tuotu tavoite digitalisaation ja tekoälyn hyödyntämisestä.

Lausuntopalautteen huomiot: Hiilineutraaliustavoitteeseen liittyen lausuntopyynnössä kysyttiin tavoitevuoden asettamisesta joko vuoteen 2030 tai 2035. Vajaa kaksi kolmasosaa vastaajista piti parempana vuotta 2035. Useammassa lausunnossa toivottiin luonnon monimuotoisuuteen ja luontokatoon liittyen tiukempaa ja selkeämpää tavoitetta. **Asian huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Kokonaisuudessa Luonnonvoimainen näkyvin muutos on hiilineutraalistavoitevuoden vaihtuminen. Lausuntokierroksen palautteen ja maakuntahallituksen linjausten perusteella esitettävän strategian mukaisesti Keski-Suomi tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä. Tähän liittyen on myös tarkennettu energiamurrokseen ja uusiutuvaan energiantuotantoon liittyviä kirjauksia. Kokonaisuudessa Luonnonvoimainen on vahvistettu myös maatalouden, pohjavesien ja ennallistamisen roolia.

Lausuntopalautteen huomiot: Alueiden erilaisuuden ja eri alueiden erityistarpeiden ja mahdollisuuksien toivottiin näkyvän strategiassa selkeämmin. Strategiaan tulisi nostaa vahvemmin hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. **Asian huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Kokonaisuudessa Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva on korostettu lausuntokierroksen palautteen perusteella uusien palvelun järjestämistapojen merkitystä myös hyvinvointipalveluissa. Lisäksi kirjauksissa on aiempaa vahvemmin huomioitu myös harvaan asutut alueet, tuomalla mukaan kirjaukset liikkuvien palveluiden edistämisestä sekä uusien teknologisten ratkaisujen rohkeasta käytöstä. Samaan kokonaisuuteen on myös tuotu kirjaukset liittyen osallisuuteen ja maakunnallisen yhteistyön edistämiseen. Yksittäisenä ylätavoitteena kokonaisturvallisuuden edistäminen on poistettu lausuntokierroksen jälkeen. Yksittäisen tavoitteen sijaan kokonaisturvallisuus nähdään läpileikkaavana teemana. Lausuntopalautteen perusteella läpi strategian kirjauksia on tarkennettu niin, että ne tunnistaisivat paremmin koko Keski-Suomen mahdollisuudet ja vastaisivat Keski-Suomen eri alueiden tarpeisiin.

Lausuntopalautteen huomiot: Mittareihin toivottiin tarkennuksia ja kyselyillä asioiden mittaamista. Osassa lausuntoja strategian toimeenpanon ohjaamisen katsottiin jäävän epäselvälle pohjalle.

Esitettyyn vastuutukseen toivottiin lisää määrätietoisuutta. Mittareihin toivottiin selkeitä tavoitetasoja. **Asian huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Läpi neljän vuoden kokonaisuuksien on tarkistettu vastuutahoja ja mahdollisuuksien mukaan tarkennettu niihin liittyviä kirjauksia. Lisäksi mittarit on tarkastettu ja niihin on lisätty myös lähtötaso. Niiltä osin kuin tiettyä tavoitetasoa ei ole määritetty, on kerrottu suunta, johon mittarin pitäisi strategiakauden aikana kehittyä.

Lausuntopalautteen huomiot: Valittuja kasvun kärkiä pidettiin yleisesti perusteltuina, myös uutta kasvun kärkeä eli turvallisuutta ja huoltovarmuutta. Pidemmän aikavälin tulevaisuuskuvaa osa lausunnonantajista piti hyvänä ohjenuorana ja visiona, osa taas liian laajana. **Huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Kasvun kärkiin ei ole tehty lausuntokierroksen jälkeen merkittäviä muutoksia. Niin ikään Keski-Suomen tulevaisuuskuva 2050 edelleen pääosin vastaa lausuntokierroksella ollutta versiotta.

Lausuntopalautteen huomiot: Aluerakennekarttaa pidettiin osassa lausuntoja liian yleispiirteisenä ja siihen esitettiin paljon yksittäisiä tarkennustoiveita. Eniten kommentteja tuli arvokkaiden luontokohteiden keskittymistä, joita pidettiin joko liian laajoina tai puutteellisina. **Asian huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Keski-Suomen aluerakenteen 2050 osalta tarkastelun luettavuutta on parannettu esittämällä aluerakennetarkastelu kahdella kartalla. Karttamerkintöjen osalta aluerakenteessa on lausuntokierroksen palautteen pohjalta tunnistettu monipaikkaisuuden keskukset Karstulassa ja Äänekoskella, ja lisätty vihreän siirtymän käytävä Keuruun länsiosiin. Arvokkaiden luontokohteiden keskittymän nimi on esitettävään strategiaan muutettu muotoon luonnonarvojen painopistealueet, joka kuvastaa paremmin alueiden mahdollistavaa luonnetta.

Lausuntopalautteen huomiot: Strategia on dokumenttina pitkä. Tiivistäminen olisi tärkeää. **Asian huomioiminen hyväksymiskäsittelyyn menevässä strategialuonnoksessa:** Nykytilakatsauksen luettavuutta on pyritty parantamaan muuttamalla ryhmittelyä, tiivistämällä tekstejä ja tuomalla kokonaan uusi osallisuutta käsittelevä kokonaisuus. Hyväksyttävästä strategiasta laaditaan erillinen kiteytys, joka kuvastaa Keski-Suomen seuraavien vuosien tavoitteita helposti sisäistettävässä muodossa.

KS

Keski-Suomi

Keski-Suomi
Mellersta Finland
Central Finland

Missä kestävyys kohtaa turvan

Keski-Suomen strategia
2026–2050

Strategialuonnos

Maakuntavaltuusto 11.12.2025

Yhteinen Keski-Suomi, yhteinen strategia

Keski-Suomen strategia 2026–2050 pohjautuu kokonaiskestävyyden ja kokonaisturvallisuuden tavoitteille. Kokonaiskestävyys tarkoittaa, että ihminen, luonto ja talous kasvavat sopusoinnussa keskenään. Kokonaisturvallisuus nostaa kestävyyden kumppaniksi varautumisen, huoltovarmuuden ja kriiseistä palautumisen kyvyn.

Aluekehittämisessä keskitymme lähivuosina neljään kokonaisuuteen:

1. Vauhditamme kasvua
2. Olemme luonnonvoimaisia
3. Pidämme ihmisten puolia
4. Ravitsemme juuriamme

Kasvun kärkiä on myös neljä: **Bio- ja kiertotalous, Uudistuva teollisuus, Hyvä vointi sekä Turvallisuus ja huoltovarmuus.** Kasvun kärjillä tarkoitetaan vahvuuksia, joihin maakunta nojaa tutkimuksessa, innovaatiotoiminnassa sekä tuottavuuden ja kasvun tavoittelussa. Muuttuneen geopolittisen tilanteen vuoksi nykyisten kärkien rinnalle esitetään lisäyksenä Turvallisuus ja huoltovarmuus -kärkeä.

Vuoteen 2050 ulottuvana pitkän tähtäimen yhteisenä tahtotilanamme on rakentaa maakunnalle tulevaisuutta, jossa yhdistyvät kokonaiskestävyys ja kokonaisturvallisuus sekä kiinnostavuus ja kansainvälisyys.

Keski-Suomen maakuntastrategia sisältää

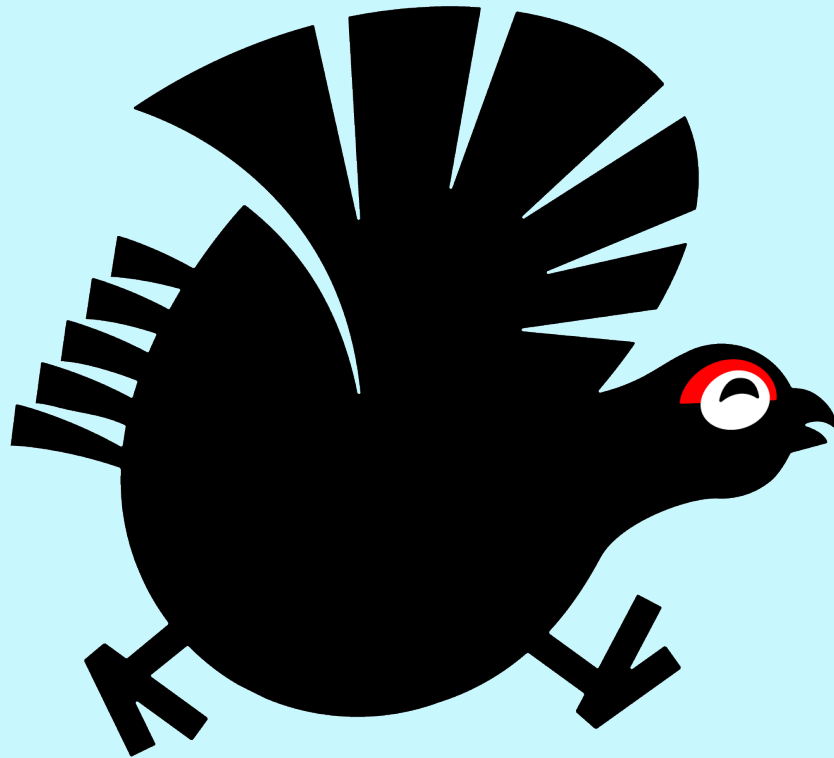
- lähivuosien yhteiset toimenpiteet ja arvion niiden rahoittamisesta (maakuntaohjelma vuosille 2026–2029)
- Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen käyttöä suuntavan älykkään erikoistumisen strategian ohjelmakauden 2021–2027 loppuvuosille
- tahtotilan maakunnan pitkän aikavälin kehittämisestä (skenaarioihin perustuva tulevaisuuskuva ja aluerakenne vuoteen 2050).

Maakuntaohjelmasta on lisäksi laadittu ympäristöselostus ympäristövaikutusten arvioimiseksi.

Sisällys

Rakennamme kestävämpää Keski-Suomea 2026–2029	5	Keski-Suomen aluerakenne 2050	35
Vauhditamme kasvua.....	7	Strategian toimeenpano	40
Olemme luonnonvoimaisia	13	Seuranta ja ennakointi.....	42
Pidämme ihmisten puolia.....	18	Vaikuttamistyö	44
Ravitsemme juuriamme.....	23	Rahoitus.....	45
Kasvun kärjet	27	Strategian valmistelu.....	46
Bio- ja kiertotalouden osaamista hyödynnämme kestävyysmurroksen edistämässä.....	29	Keski-Suomi tänään.....	49
Hyvä vointi on laaja-alainen vahvuutemme.....	30	Elämme jatkuvassa murroksessa	50
Uudistuva teollisuutemme nojaa digitalisaatioon ja innovatiivisiin ratkaisuihin.....	31	Väestörakenteen muutokseen on reagoitava	51
Turvallisuuden ja huoltovarmuuden taitomme tarjoavat uusia mahdollisuuksia.....	32	Talouskehitys pakottaa uudistumaan	55
Keski-Suomi 2050.....	33	Ympäristö on huomioitava päätöksenteossa.....	60
Tulevaisuuskestävä, kiinnostava ja kansainvälinen Keski-Suomi 2050.....	34	Osallisuudesta on pidettävä kiinni.....	66
		Kulttuuri on osa kokonaisturvallisuutta	68
		Liitteet	71

**Rakennamme
kestävämpää
Keski-Suomea
2026–2029**

Vauhditamme kasvua

- Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä
- Nostamme keskisuomalaisien osaamistasoa ja työllisyyttä
- Varmistamme sujuvat yhteydet

Pidämme ihmisten puolia

- Pidämme erityistä huolta nuoristamme
- Kehitämme uusia tapoja järjestää palveluita
- Rakennamme huomista yhdessä ja huolehdimme osallisuudesta

Olemme luonnonvoimaisia

- Käytämme luonnonvarojamme viisaasti
- Saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2030 mennessä
- Edistämme luontomme monimuotoisuutta

Ravitsemme juuriamme

- Luomme tilaa keskisuomalaiselle kulttuurille
- Vaalimme aktiivista ja kestävästä elämäntapaa
- Panostamme kansainvälisyyteen

Vauhditamme kasvua

Kehitys ja tuottavuus syntyvät innovaatioista – uusista osaamislähtöisistä ideoista, jotka muuttuvat kilpailueduiksi. Onnistumisemme edellytyksenä on korkea osaaminen. Tavoitteenamme on nostaa keskisuomalaisten osaamistasoa määrätietoisesti seuraavien vuosien aikana.

Keski-Suomen elinkeinoelämän, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tiiviillä yhteistyöllä luomme uutta ja vahvistamme innovaatiokykyämme. Samalla rakennamme palveluita, jotka tukevat yritysten kasvua ja avaavat tietä vientimarkkinoille.

Työttömyyden vähentäminen on koko maakunnan yhteinen tehtävä. Saumaton yhteistyö palveluiden välillä ja oikea-aikainen tuki luovat perustan sille, että yhä useampi löytää paikkansa työelämässä. Ensisijaisen tärkeää on varmistaa, että työnhakijoiden osaaminen vastaa työelämän tarpeita.

Kasvun moottorina ovat uudet investoinnit. Keski-Suomen on oltava kiinnostava kohde sijoittautua, niin

pienesti kuin suuresti. Viestimme on kirkas: täällä yritykset voivat menestyä myös kansainvälisesti.

Keski-Suomen sijainti logististen virtojen keskellä tekee siitä luonnollisen pysähtymis- ja kohtaamispaikan. Huolehtimalla sujuvista liikenneyhteyksistä ja digitaalisesta saavutettavuudesta varmistamme, että löydämme toisemme ja meidät löydetään.

Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä

Nostamme keskisuomalaisten osaamistasoa ja työllisyyttä

Varmistamme sujuvat yhteydet

Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä

Syvennämme korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat erityisesti korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja elinkeinoelämän toimijat.

Kannustamme yrittäjyyteen ja vahvistamme yritysten kasvupalukkuutta. Varmistamme yritys- ja työllisyyspalveluiden sujuvan yhteistyön. Erityisesti pyrimme edistämään yritysten syntymistä korkeaa osaamista vaativille aloille.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat erityisesti yrityspalveluita tarjoavat toimijat.

Tuemme keskisuomalaisen yritysten kykyä kaupallistaa palvelunsa ja tuotteensa kansainvälisille markkinoille. Työvoiman kansainvälistyminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia yritysten kansainvälisyyden kehittämiseksi.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat yritykset, yrityspalveluiden ja -rahoituksen tarjoajat ja koulutusorganisaatiot.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Keski-Suomen osuus Suomen TKI-panostuksista on 5 % vuonna 2030 (lähtötilanne 3,6 % vuonna 2024, Tilastokeskus).
- Yritysten vientiliiketoiminta kasvaa (Tilastokeskus).
- Yksityiselle sektorille syntyy vuosien 2026–2029 aikana 4000 uutta työpaikkaa.

Houkuttelemme Keski-Suomeen uusia investointeja ja vauhditamme kasvualojen kehitystä. Vahvistamme julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä, jotta tunnistamme paremmin elinkeinoelämän tarpeet luodaksemme uusia työpaikkoja.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, koulutusorganisaatiot, Keski-Suomen elinvoimakeskus, Keski-Suomen liitto ja elinkeinojärjestöt.

Hyödynnämme ennakkoluulottomasti digitalisaation ja tekoälyn mahdollisuuksia kasvattaaksemme tuottavuutta niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat sekä julkisen että yksityisen sektorin toimijat.

Nostamme keskisuomalaisen osaamistasoa ja työllisyyttä

Lisäämme korkeakoulutettujen osuutta puoleen ikäluokasta pitkällä tähtäimellä. Huolehdimme korkeakoulutuksen alueellisesta saavutettavuudesta. Panostamme väyläopintoihin ja tunnistamme vapaan sivistystyön merkityksen opintojen nivelvaiheessa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat korkeakoulut ja toisen asteen oppilaitokset.

Panostamme perus- ja ammatilliseen koulutukseen. Varmistamme, että koulutus tarjoaa eväät elämään ja työelämään. Huolehdimme koulutuksen alueellisesta saavutettavuudesta hyödyntäen myös uusia digitaalisia ratkaisuja.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjät tiiviissä yhteistyössä työnantajien kanssa.

Vastaamme koulutustarjonnassamme kasvun kärkiemme mukaisiin osaamistarpeisiin. Huolehdimme työelämän tarpeisiin vastaavasta koulutuksen sisällöstä ja laadusta kaikilla koulutustasoilla. Terävöitämme Keski-Suomen koulutusprofiilia ja ennakoimme osaamistarpeita sekä tarjoamme mahdollisuuksia oppia jatkuvasti uutta.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat ensisijaisesti koulutusorganisaatiot tiiviissä yhteistyössä julkisen sektorin ja elinkeinoelämän kanssa.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Työttömyysaste Keski-Suomessa on 6,5 % joulukuussa 2035 (Lähtötilanne 9/25 13,2 %). Tavoittelemme siis työttömyysasteen puolittamista 10 vuodessa.
- Korkeakoulututkinnon suorittaneiden 25–34-vuotiaiden osuus on 40 % vuonna 2030. (Lähtötaso 35,9 % vuonna 2023, Tilastokeskus).

Varmistamme työnhakijoille oikeat palvelut oikeaan aikaan. Kiinnitämme erityistä huomiota pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyden ratkaisemiseen. Panostamme työllisyysalueiden, hyvinvointialueen ja oppilaitosten väliseen yhteistyöhön.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat ensisijaisesti työllisyysalueet yhteistyössä Keski-Suomen hyvinvointialueen ja oppilaitosten sekä järjestöjen ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa.

Varmistamme sujuvat yhteydet

Vahvistamme maakunnan sisäistä saavutettavuutta panostamalla alempiasteiseen tieverkkoon ja joukkoliikenteeseen. Maakunnan sisäinen saavutettavuus on edellytys toimeliaisuudelle, hyvinvoinnille ja turvallisuudelle.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kaikki maakunnan vaikuttamistyöhön osallistuvat sekä joukkoliikenteen viranomaiset.

Varmistamme Keski-Suomen kansallisen ja kansainvälisen saavutettavuuden. Tärkeimpiä hankkeita ovat valtatie 4 parantaminen, ratayhteyksien ja poikittaisliikenteen kehittäminen sekä lentoliikenteen palautuminen markkinaehtoiseksi.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kaikki maakunnan vaikuttamistyöhön osallistuvat. Keski-Suomen liitto koordinoi maakunnan edunvalvontaa.

Panostamme maakunnan digitaaliseen saavutettavuuteen. Erityisesti harvaan asutussa Pohjoisessa Keski-Suomessa on investoitava tietoliikenneyhteyksiin.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, tietoverkkoyhtiöt ja kaikki maakunnan vaikuttamistyöhön osallistuvat.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Yrittäjien arvio maakunnan saavutettavuudesta paranee (Lähtötilanne 16 % erittäin hyvä ja 29 % hyvä, Yrittäjien Elinvoimabarometri 2025).
- Kiinteän verkon laajakaistasaatavuus, 100 Mbit/s (Lähtötilanne 74 % 9/2024, Traficom).

Tarkemmin saavutettavuuteen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä määritellään Keski-Suomen liikennejärjestelmä-suunnitelmassa, joka hyväksyttiin keväällä 2025.

Olemme luonnonvoimaisia

Keski-Suomen menestys on aina nojannut luonnonvaroihin: metsiin, vesiin ja alueemme lumovoimaisiin maisemiin. Puhtaasta luonnosta ammennamme yhä voimaa ja uutta osaamista.

Vesistömme ovat vahvuutemme, joiden kuntoa vaalimme, jotta myös tulevat sukupolvet voivat löytää niistä hyvinvointia ja inspiraatiota.

Käytämme luonnonvaroja viisaasti: hyödynnämme ensisijaisesti olemassa olevaa ja jalostamme raaka-aineista mahdollisimman paljon arvoa. Näin voittavat sekä luonto että talous.

Pidämme huolta siitä, että keskisuomalainen ruokatuotanto vahvistuu tulevina vuosina. Geopoliittinen tilanne muistuttaa meitä omavaraisuuden merkityksestä.

Tavoitteemme on hiilineutraali Keski-Suomi vuoteen 2030 mennessä. Tämä edellyttää energiatehokkuutta, fossiilisista polttoaineista luopumista ja vihreän siirtymän mahdollisuuksien hyödyntämistä esimerkiksi hiilineutraalin liikkumisen ratkaisuissa.

Samalla edistämme luontomme monimuotoisuutta ja pidämme huolta perinnebiotoopeista, jotka kutsuvat pysähtymään männikkömetsiemme varjoon.

Käytämme luonnonvarojamme viisaasti

Saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2030 mennessä

Edistämme luontomme monimuotoisuutta

Käytämme luonnonvarojamme viisaasti

Pidämme huolta vesistöistämme. Panostamme virtavesien kunnostamiseen sekä soiden ja puroekosysteemien vapaaehtoiseen ennallistamiseen koko Keski-Suomessa. Huolehdimme pohjavesistämme.

Tavoitteen edistämisessä tärkeä rooli on vesienhoidon yhteistyöryhmällä.

Vähennämme uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä. Käytämme uusiutuvia luonnonvaroja kestävästi. Kehitämme ratkaisuja, joilla parannamme raaka-aineiden kiertoa. Investoimme uusiutuvia luonnonvaroja hyödyntävien tuotteiden jalostusasteen nostoon.

Tavoitteen edistäminen on sekä yritysten että hankintoja tekevien julkisten organisaatioiden vastuulla.

Hyödynnämme ensisijaisesti olemassa olevaa rakennettua ympäristöä. Laadimme vuoteen 2027 mennessä kokonaissuunnitelman vapaana olevien julkisomisteisten kiinteistöjen käytöstä. Varmistamme uusien kiinteistöinvestointien monikäyttöisyyden.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkiset organisaatiot. Kokonaissuunnitelman laatimisesta vastaa Keski-Suomen liitto.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Pintavesien ekologinen tila paranee (lähtötilanne 80 % järivistä ekologinen tila on erinomainen tai hyvä; 51 % jokimuodostumista ekologinen tila on erinomainen tai hyvä).
- Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö vähenee (lähtötilanne 17 427 Mkg vuonna 2015, SYKE).

Kasvatamme paikallisen ruuantuotannon arvostusta ottamalla käyttöön kestäviä viljely- ja tuotantotapoja. Vahvistamme maakunnan ruokaomavaraisuutta.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat erityisesti tuottajat. Strategiakauden aikana laaditaan maakunnallinen huoltovarmuussuunnitelma maa- ja metsätalouden osalta.

Saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2030 mennessä

Vähennämme päästöjä parantamalla energiatehokkuutta ja luopumalla fossiilisista polttoaineista. Otamme rohkeasti käyttöön uusia teknologioita. Erityisesti kiinnitämme huomiota liikenteen käyttövoimamurrokseen.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat yritykset, energiayhtiöt ja kunnat.

Lisäämme uusiutuvan energian tuotantoa ja investoimme sen mahdollistamana vetytalouteen. Huomioimme aina kokonaiskestävyyden suunnitellessamme uutta tuotantoa tai sähkönsiirtoa. Hyödynnämme ensisijaisesti jo rakennettua ympäristöä.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat elinkeinoelämän toimijat. Kunnat ja muut julkisen sektorin toimijat edistävät kokonaiskestävää suunnittelua ja investoinneille suotuisaa toimintaympäristöä.

Vahvistamme metsiemme ja maaperämme hiilinieluja. Viemme eteenpäin teknologisia ratkaisuja hiilidioksidin talteenottoon.

Metsien ja maaperän hiilinielujen vahvistamisessa tärkeä tehtävä on maanomistajilla, Suomen Metsäkeskuksella ja metsänhoitoyhdistyksillä. Teknisten hiilidioksidin talteenottoratkaisujen kehittämisestä vastaavat tutkimuslaitokset, korkeakoulut ja suuret teollisuuslaitokset.

Sopeudumme muuttuvaan ilmastoon ennakoiden. Huomioimme sopeutumisen esimerkiksi alueidenkäytössä, palveluissa, infrastruktuurissa ja ruokaturvassa.

Keski-Suomen liiton johdolla laaditaan alueellinen sopeutumissuunnitelma, mutta jokainen toimija maakunnan alueella vastaa omalta osaltaan sopeutumisesta.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Kasvihuonekaasupäästöt vähenevät niin, että saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2030 mennessä.
- Keski-Suomen hiilinielujen ja -varastojen määrä kasvaa. (Lähtötilanne 0,32 Mt CO₂ vuonna 2023, Luonnonvarakeskus).

Edistämme luontomme monimuotoisuutta

Vahvistamme maakunnan ekologista verkostoa huomioimalla sen alueidenkäytön linjauksissa ja tukemalla maanomistajia sen vaalimisessa. Panostamme ennallistamiseen tutkimustietoon pohjaten ja paikallista osaamista hyödyntäen. Lisäämme suojelupinta-alaa vapaaehtoisuuden pohjalta, vähintään Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat maanomistajat, kunnat, Keski-Suomen elinvoimakeskus ja Keski-Suomen liitto.

Luomme metsänomistajille uusia mahdollisuuksia luonnonarvomarkkinoilla. Etsimme rohkeasti tapoja yhdistää luonto, metsänomistajat ja luontoarvojen ostajat.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat maa- ja metsätalousalan toimijat ja julkinen sektori.

Laadimme Keski-Suomelle ohjelman turvaamaan luonnon monimuotoisuutta. LUMO-ohjelma tukee ja ohjaa maakunnallista työtä. Huolehdimme, että ohjelmassa kuuluu kaikkien sidosryhmien ääni. LUMO-ohjelmassa esitetyt toimenpiteet ja vaikutusten seuranta perustetaan parhaaseen tieteelliseen tietoon.

Tavoitteen edistämisestä vastaa Keski-Suomen elinvoimakeskus.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Suojelupinta-ala kasvaa vuoteen 2030 mennessä EU:n biodiversiteettistrategian ja kansallisesti laadittavan ennallistamissuunnitelman edellyttämällä tavalla (Lähtötilanne: Lakiin perustuvan suojelun osuus 3,7 %).

Tarkemmin hiilineutraaliuteen ja luonnon monimuotoisuuteen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä määritellään Keski-Suomen ilmasto- ja luontotiekartassa, joka valmistuu 12/2025. Metsien käyttöön liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä määritellään alueellisessa metsäohjelmassa, jonka valmistelua Metsäkeskus koordinoi.

Pidämme ihmisten puolia

Keski-Suomen elinvoima rakentuu hyvinvoivista ihmisistä, jotka kokevat ympäristönsä turvalliseksi rakentaa tulevaisuutta.

Nuoret ovat tulevaisuuden voima. Meidän on vahvistettava nuortemme tulevaisuususkkoa, tarjottava merkityksellistä tekemistä ja varmistettava, että Keski-Suomi näyttäytyy paikkana, jossa kannattaa luoda omaa elämänpolkuaan. Tämä vaatii kaikkien keskisuomalaisten yhteistyötä.

Julkisten palveluiden järjestäminen on murroksessa väestökehityksen ja talouden paineissa. Yhdessä etsimme uusia tapoja tuottaa palveluita ja tehdä yhteistyötä yli rajojen. Näemme paljon mahdollisuuksia digitalisaatiossa, mutta emme unohda ihmisen läsnäolon tarvetta.

Katsomme rohkeasti kunta- ja organisaatorajojen yli ja huolehdimme, että tekemisessä kuuluu kaikkien ääni. Tässä kolmannen ja neljännen sektorin rooli on ratkaiseva.

Kaiken taustalla ovat kohtaaminen ja luottamus toisiimme ja tulevaisuuteen. Keski-Suomen tulevaisuus rakennetaan yhdessä.

Pidämme erityistä huolta nuoristamme

Kehitämme uusia tapoja järjestää palveluita

Rakennamme huomista yhdessä ja huolehdimme osallisuudesta

Pidämme erityistä huolta nuoristamme

Turvaamme nuorille mielekkään elämän kaikkialla Keski-Suomessa. Vähennämme NEET-nuorten* määrää luomalla edellytyksiä kiinnittyä yhteiskuntaan merkityksellisen tekemisen kautta. Takaamme jokaiselle nuorelle vähintään yhden harrastuksen ja toisen asteen tutkinnon.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, koulutusorganisaatiot, Keski-Suomen hyvinvointialue ja elinkeinoelämä.

Teemme Keski-Suomesta paikan, jonne nuoret haluavat jäädä. Tarjoamme nuorille työtä, palveluja ja monipuolisia vapaa-ajan mahdollisuuksia. Varmistamme, että jokainen opiskelija saa halutessaan täältä kesätyö- ja harjoittelupaikan.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat elinkeinoelämän ja julkisen sektorin toimijat.

Varmistamme, että jokaisella lapsella ja nuorella on vähintään yksi kuunteleva aikuinen rinnallaan. Korostamme perheiden merkitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnin perustana ja panostamme arjen kohtaamisiin niin koulussa kuin vapaa-ajalla.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkisen ja kolmannen sektorin toimijat.

**) NEET (Not in Employment, Education or Training) -lyhenteellä kuvataan työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevaa väestöryhmää.*

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- NEET-nuorten määrä puolittuu vuoteen 2030 mennessä (Lähtötilanne 19,2 % vuonna 2023; miehet 23,8 % ja naiset 14,5 %).
- Vuonna 2030 Jyväskylän ammattikorkeakoulusta 50 % ja yliopistosta 30 % valmistuneista on työllistynyt Keski-Suomeen vuosi valmistumisensa jälkeen (Lähtötaso 44 % ja 25 %, Tilastokeskus, Sijoittumispalvelut).
- Elämänsä tyytyväisten 8.- ja 9.-luokkalaisten osuus kasvaa (Lähtötaso 67 % vuonna 2023, THL).

Kehitämme uusia tapoja järjestää palveluita

Ylitämme kunta- ja organisaatorajat ja edistämme yhteistyötä palveluiden järjestämisessä. Rakennamme maakunnan elinvoimaa hyödyntämällä jokaisen seutukunnan vahvuudet. Tarkastelemme palveluiden järjestämistä uudesta näkökulmasta, esimerkiksi kouluverkon ja hyvinvointipalveluiden osalta. Keski-Suomi osallistuu aktiivisesti erilaisiin pilotteihin ja kokeiluihin, joissa kehitetään uudenlaisia järjestämismuotoja ja hyödynnetään uusia teknologioita.

Tavoitteen edistäminen kuuluu meille kaikille. Keski-Suomen liitto kokoaa maakunnan toimijat yhteen ja luo tilaa yhteiselle keskustelulle.

Vahvistamme digitaalisia palveluita ja keskisuomalaisten digiosaamista. Huolehdimme digineuvonnan saatavuudesta ja resursoinnista. Panostamme medialukutaidon kehittämiseen kaikissa ikäryhmissä.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkisen sektorin toimijat, järjestöt, yritykset ja media.

Kehitämme ennaltaehkäiseviä, helposti saavutettavia hyvinvointi- ja mielenterveyspalveluita yhdessä keskisuomalaisten kanssa. Tunnistamme järjestöjen ja yritysten tärkeän roolin hyvinvointipalveluiden tuottajina. Liikkuvat palvelut tarjoavat mahdollisuuksia myös väestöään menettävillä alueilla.

Tavoitteen edistämisessä keskeisin rooli on Keski-Suomen hyvinvointialueella.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Esteitä tai huolia sähköisten palveluiden käytössä kokeneiden osuus pienenee (Lähtötilanne 77,6 % vuonna 2024, THL).

Rakennamme huomista yhdessä ja huolehdimme osallisuudesta

Hyödynnämme yhteistä Keski-Suomi-brändiä ja viestimme yhtenäisesti samalla äänensävyllä. Teemme brändistä totta arjen teoissa. Arvostamme keskisuomalaisia toimijoita yhteisen brändin ja keskisuomalaisen identiteetin edistäjinä.

Tavoitteen edistäminen kuuluu kaikille keskisuomalaisille organisaatioille. Yhteisen brändin käyttöä ohjaa ja edistää Keski-Suomen liitto.

Vahvistamme organisaatioiden ja ihmisten välistä luottamusta lisäämällä kohtaamisia. Teemme työtämme toistemme kanssa keskustellen; Keski-Suomi tarvitsee meitä kaikkia. Varmistamme, että maakunnan kaikkien kunnanvaltuustojen ja -hallitusten johto kohtaa toisensa vähintään kerran vuodessa.

Kiinnittäkäämme kaikki arjessamme tähän huomiota. Maakunnan toimijoiden kokoon kutsumisessa ja yhteisen keskustelun luomisessa Keski-Suomen liitolla on keskeinen rooli.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Erittäin heikkoa osallisuutta kokevien osuus on alle 5 % vuonna 2030. (Lähtötaso 8,7 % vuonna 2024, THL).
- Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa kasvaa.

Kasvatamme aktiivisia kansalaisia ja edistämme aliedustettujen ryhmien osallisuutta. Oppilaitokset, järjestöt ja neljännen sektorin toimijat auttavat meitä rakentamaan kestävämpää lähiympäristöä ja löytämään yhteisöjä, joihin kiinnittyä.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkisen sektorin toimijat, oppilaitokset, järjestöt ja neljännen sektorin toimijat.

Tuemme yhdistysten ja vapaamuotoisten ryhmien toimintaedellytyksiä. Viestimme järjestötoiminnan merkityksellisyydestä, houkuttelemme uusia aktiiveja mukaan ja tuemme julkisen sektorin toimilla kansalaisten aktiivisuutta. Vahvistamme järjestöjen roolia kehittämistyössä ja palveluiden suunnittelussa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat erityisesti kunnat mutta myös muut julkisen sektorin toimijat.

Ravitsemme juuriamme

Keski-Suomeen on aina tultu eri ilmansuunnista. Keskisuomalaisuus onkin kymmenien paikalliskulttuurien ja identiteettien kudelma. Siksi tarinamme on kohtaamisten tarina.

Kulttuuriperintömme elää sekä aineettomana että fyysisenä. Sen parhaat palat näkyvät ja tuntuvat Unesco-kohteissa, Alvar Aallon arkkitehtuurissa, sadoissa kesätapahtumissa ja tuhansien saunojen löylyissä.

Keskisuomalaisuuteen kuuluu aktiivinen ja kestävä elämäntapa. Maakunnallisen työn avulla huolehdimme, että jokaisella asukkaalla ja tänne saapuvalla on mahdollisuus tarttua tähän elämäntapaan.

Tulevaisuuden Keski-Suomi on nykyistä kansainvälisempi. Panostamme siihen, että uuskeskisuomalaiset kokevat olonsa tervetulleiksi. Täällä moninaisuus nähdään voimavarana, sillä pito- ja elinvoima syntyvät vain, kun kaikki ovat mukana.

Olemme ylpeästi keskisuomalaisia. Rakennamme ja kerromme yhteistä tarinaa ja tuomme esiin maakuntamme ainutlaatuiset helmet. Keskellä on tilaa kasvaa ja kohdata.

Vahvistamme keskisuomalaisen kulttuurin toimintaedellytyksiä

Edistämme aktiivista ja kestävä elämäntapaa

Panostamme kansainvälisyyteen

Vahvistamme keskisuomalaisen kulttuurin toimintaedellytyksiä

Tuomme kulttuurin vahvemmin keskisuomalaisten arkeen. Julkisten toimijoiden, yhdistys- ja vapaaehtoistoimijoiden sekä elinkeinoelämän yhteistyöllä varmistamme, että kulttuuri ja taide elävät kouluissa, työelämässä ja ikäihmisten arjessa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, muut julkisen sektorin toimijat, vapaa sivistystyö, elinkeinoelämän etujärjestöt sekä kolmannen ja neljännen sektorin toimijat.

Luomme ja lujitamme kulttuurin edistämisen maakunnallisia rakenteita. Edistämme luovien alojen taloudellisia mahdollisuuksia panostamalla kulttuuriosaamiseen elinkeinopalveluissa sekä kulttuurialan oppilaitosten ja yritysten väliseen yhteistyöhön. Tunnistamme Jyväskylän taide- ja kulttuurilaitosten merkityksen koko maakunnalle.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, elinkeinopalvelut ja kulttuuritoimijat. Maakunnallisesta koordinaatiosta ja rakenteiden edistämisestä vastaavat Keski-Suomen elinvoimakeskus ja Keski-Suomen liitto.

Syvennämme ymmärrystämme sivistyksen ja kulttuuriperinnön merkityksestä identiteetillämme. Vaalimme monista paikallisidentiteeteistä rakentuvaa keskisuomalaisuutta ja tuemme toimintaa, jossa sivistys, kulttuuriperintö ja ympäristö kietoutuvat yhteen.

Tavoitteen edistämisessä tärkeä rooli on maakunnan kulttuuriympäristöryhmällä ja kunnilla.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- TEAvisarin kulttuuri-indikaattorin arvo on 75 vuonna 2030 (lähtötaso 65 vuonna 2023, THL, TEAvisari).

Edistämme aktiivista ja kestäväää elämäntapaa

Edistämme Keski-Suomi liikkuu 2030 -agendaa ja jalankulun ja pyöräilyn kulkutapaosuuden kasvua arkiliikkumisessa. Lisäämme keskisuomalaisten fyysistä aktiivisuutta ja vähennämme liiallista paikallaanoloa 15 % verrattuna vuoteen 2012. Vuonna 2030 keskisuomalaiset ovat aktiivisia, hakevat liikunnasta elämyksiä ja voivat hyvin. Tuemme yhteiskunnan eri toimijoiden yhteistyötä liikunnan edistämistyössä.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, muut julkiset organisaatiot, elinkeinoelämä ja järjestöt. Agendan edistämistä koordinoi Keski-Suomen Liikunta.

Teemme keskisuomalaisten luontojalanjäljen näkyväksi ja lisäämme ymmärrystä omien arkisten valintojen vaikutuksista. Edistämme kulutuksen vähentämistä ja ohjaamme suosimaan kestävämpiä valintoja. Kannustamme aktiiviseen ympäristökansalaisuuteen.

Tavoitteen edistämisestä on vastuussa jokainen keskisuomalainen. Keski-Suomessa toimivat ympäristöjärjestöt ja vapaan sivistystyön oppilaitokset kirittävät tekemistämme.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Terveysliikunta-suosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus laskee (lähtötaso 54,9 % vuonna 2024, THL).
- Jalankulun ja pyöräilyn kulkutapaosuus kasvaa koko Keski-Suomessa. (Lähtötilanne Jyväskylän seudulla 38 %, HLT 2021).
- Toteutetut viestintäteot luontojalanjäljen näkyväksi tekemiseksi.

Panostamme kansainvälisyyteen

Varmistamme, että jokainen kokee olevansa tervetullut Keski-Suomeen. Panostamme monikulttuurisuusosaamiseen työelämässä, yhteisöissämme ja palveluissamme. Luomme sujuvampaa arkea kansainvälisille osaajille ja heidän perheilleen.

Tavoitteen edistämisestä vastaa Keski-Suomen elinvoimakeskus yhteistyössä elinkeinoelämän, järjestöjen ja muiden julkisen sektorin toimijoiden kanssa.

Hyödynnämme korkeakoulujen kansainvälisyyttä alueemme kehittämisessä. Tuomme korkeakoulujen kansainvälisiä verkostoja ja osaajia maakunnan käyttöön. Varmistamme, että kansainväliset opiskelijat löytävät Keski-Suomesta mahdollisuuksia. Huomioimme myös toisen asteen kansainväliset opiskelijat.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat yritykset, koulutusorganisaatiot ja julkisen sektorin toimijat.

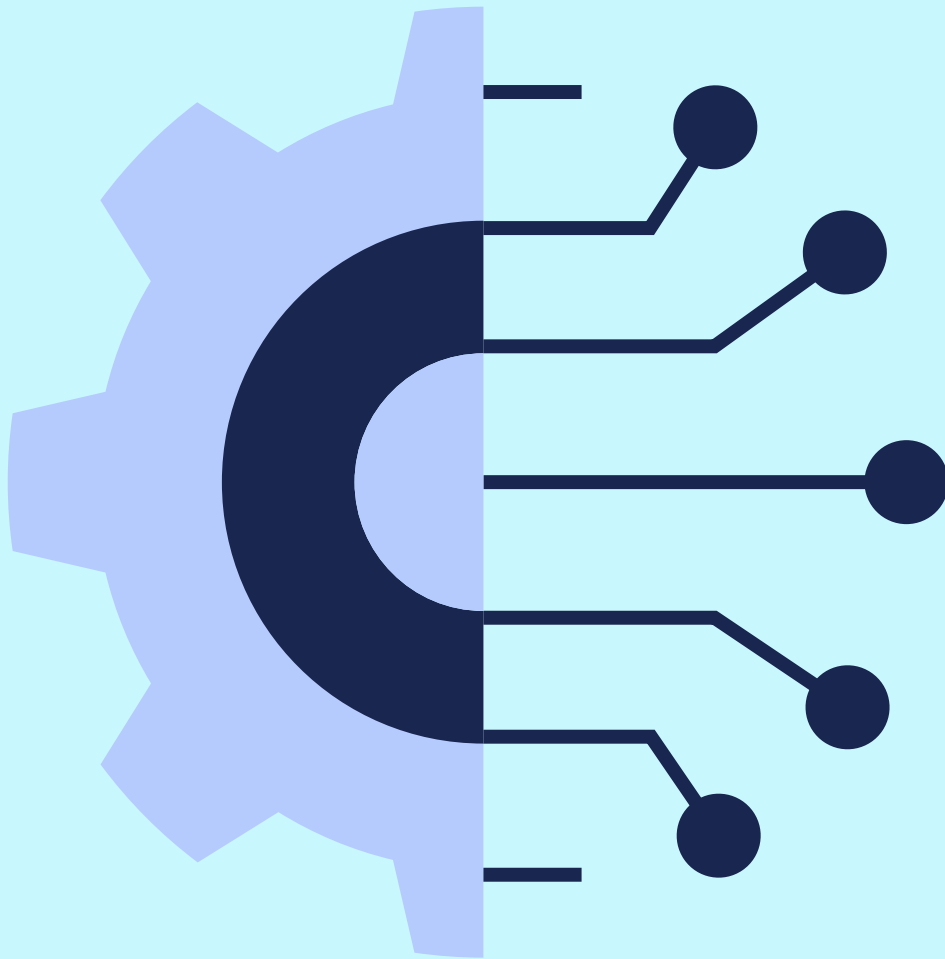

Lisäämme keskisuomalaisten kansainvälistymistä. Kannustamme yhä useampia ulkomaanvaihtoon ja tuomme kansainvälisyyttä arkeen esimerkiksi kielten opiskelun muodossa. Kansainvälisyys koskettaa meitä kaikkia varhaiskasvatuksesta eläkkeelle.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat koulutusorganisaatiot, kunnat, yritykset ja monet yhdistykset.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Syrjintää työhaussa kokeneiden maahanmuuttajien osuus on alle 20 % vuonna 2030. Lähtötaso on 34 % (vuoden 2022 tilanne, THL MoniSuomi-tutkimus).

Kasvun kärjet

Kärjet kertovat vahvuuksistamme

Keskisuomalainen metsä on globaali voimavara ja sieltä saa vaikka mitä: esimerkiksi tekstiilikuitua kestäväen vaatetuksen huipulle ja taidokkaimmat tuotteet rakentamiseen. Tiedämme, että raaka-aineiden arvo kasvaa kiertäessään. Siksi me näemme lantaloissa ruskeaa kultaa ja perustamme kaupunkiin kaivoksen.

Luonnon sylissä, saunan kotimaakunnassa rauha ja tasapainoisuus tulevat meille luonnostaan. Me laitamme tarmomme hyvinvoinnin, liikunnan ja terveyden edistämiseen. Meillä vanhatkin ovat nuoria.

Edelläkävijöitä ovat ne, jotka pystyvät uusin, rikastavin tavoin yhdistämään ihmisyyden, digitaalisuuden ja teknologian – teollisuudessakin. Konesaleissamme syntyy laitteita, materiaaleja ja palveluja, joita maailma ei ole nähnyt aiemmin.

Meillä panostetaan laaja-alaisesti turvallisuuteen ja huoltovarmuuteen. Tarjoamme kyberturvallisuutta sekä uusia tapoja tuottaa energiaa ja ruokaa. Tekemisellämme vahvistamme sekä koko Suomea että Eurooppaa.

Kasvun kärjet ovat aloja, joille vahva TKI-toimintamme painottuu tukien yritystemme kasvua, kannattavuutta ja vastuullisuutta. Kasvun kärjet ovat samalla Keski-Suomen älykkään erikoistumisen valinnat.

Bio- ja kiertotalouden osaamista hyödynnämme kestävyysmurroksen edistämisessä

Hyvä vointi on laaja-alainen vahvuutemme

Uudistuva teollisuutemme nojaa digitalisaatioon ja innovatiivisiin ratkaisuihin

Turvallisuuden ja huoltovarmuuden taitomme tarjoavat uusia mahdollisuuksia

Bio- ja kiertotalouden osaamista hyödynnämme kestävyysmurroksen edistämisessä

Biotalous on ollut pitkään yksi Keski-Suomen tärkeimmistä toimialoista ja näin on myös tulevaisuudessa. Panostamme siihen, että kasvatamme biomassojen jalostusastetta ja luomme näin lisää elinvoimaa aluetalouteemme.

Biomassoista tuotamme ja kehitämme aivan uudenlaisia materiaaleja, jotka kestävät kulutusta ja korvaavat uusiutumattomia luonnonvaroja. Edistämme puurakentamista ja puun monipuolista hyödyntämistä osana arkeamme.

Luomme uusia taloudellisia mahdollisuuksia pitämällä materiaalit ja tuotteet kierrossa pitkään. Panostamme kiertotalouden liiketoimintamalleihin ja osaamiseen, ja edistämme näin resurssiviisautta. Digitaaliset ratkaisut auttavat meitä tehostamaan resurssien käyttöä.

Kiertotalouden toimialan tutkimusta ja liiketoiminnan kehittymistä seurataan erityisesti Keski-Suomen kiertotalouden ryhmässä.

Bio- ja kiertotaloudessa vahvuuksiamme ovat esimerkiksi

- kestävät materiaalit ja materiaaliteknologiat
- puuvillaa ja synteettisiä materiaaleja korvaavat tekstiilikuidut
- biokaasun valmistus ja jakelu
- puurakentaminen ja puutuotteet
- biologisten ja teknologisten materiaalien kiertoratkaisut
- kiertotalouden palveluliiketoiminta
- aktiivinen ja kestävä ruokatuotanto.

Hyvä vointi on laaja-alainen vahvuutemme

Keski-Suomessa hyvän voinnin kokonaisuus on ymmärretty laaja-alaisesti. Kyse on niin teknologisista ratkaisuista esimerkiksi diagnosointiin liittyen kuin myös kulttuurin ja liikunnan sekä matkailun ja virkistysaluetaloudellisesta potentiaalista.

Hyvä vointi kumpuaa arjesta. Luomme kaupallisia palveluita ja ratkaisuja, jotka tukevat meidän jokaisen hyvinvointia. Reagoimme ikääntyvän yhteiskunnan tarpeisiin ja kehitämme uusia tapoja huolehtia ikäihmisistä. Digitaaliset ratkaisut tarjoavat aivan uudenlaisia mahdollisuuksia edistää hyvinvointia ja luoda samalla arvonlisää.

Hyvää vointia tukevaa osaamista meillä löytyy niin Suomen ainoasta liikuntatieteellisestä tiedekunnasta, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Hyvinvointiyksiköstä kuin toimintansa aloittavasta Järvi-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta.

Keski-Suomen hyvinvointialueen tutkimuksen, koulutuksen, kehittämisen ja innovaatioiden neuvottelukunnalla on merkittävä rooli hyvän voinnin edistämisessä ja kehityksen seurannassa.

Matkailuun liittyviä kasvunäkymiä on tarkasteltu laajemmin Keski-Suomen matkailustrategiassa, joka hyväksytään syksyllä 2025.

Hyvän voinnin vahvuuksiamme ovat esimerkiksi

- hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelut
- liikunta ja urheilu
- monialainen kuntoutus
- ihmisen hyvinvoinnin mittaaminen, diagnosointi ja seuranta
- kehitys, motivaatio, oppiminen ja oppimisvaikeudet
- ikääntymisen vaikutukset
- matkailu ja virkistys
- luonnon hyvinvointipalvelut
- kulttuuri ja taide
- osallisuus ja yhteisöllisyys.

Uudistuva teollisuutemme nojaa digitalisaatioon ja innovatiivisiin ratkaisuihin

Keski-Suomi on muutoksen eturintamassa. Vientivetoisella teollisuudella on keskeinen rooli maakuntamme elinkeinorakenteessa. Perinteinen teollisuutemme pienistä konepajoista suuriin osakeyhtiöihin selviytyy jatkuvasta digitaalisesta murroksesta mukautumalla ja kehittymällä.

Panostamme robotiikkaan ja tekoälyohjattuihin järjestelmiin, data-analytiikkaan sekä teknologioihin, joita emme edes vielä tunne. Maakunnassa toimiva teknologiateollisuus uudistuu rohkeasti.

Alueemme korkeakoulut ja tutkimuslaitokset tuottavat maailmanluokan osaamista. Me huolehdimme siitä, että se on teollisuuden toimijoiden käytettävissä. Meillä perustutkimus ja elinkeinoelämän tarpeet voivat yhdistyä luontevasti.

Keski-Suomen kauppakamarin Teollisuusvaliokunta ja lukuisat muut verkostot vauhdittavat teollisuuden uudistumista.

Uudistuvan teollisuuden vahvuuksiamme ovat esimerkiksi

- kestävät ja älykkäät tuotanto- ja valmistusteknologiat
- uudet materiaalit ja kiertoratkaisut
- materiaalien funktionaalinen pinnoitus
- suurteholaskenta ja laskennallinen päätöksenteko
- robotiikka ja tekoälyohjatut järjestelmät
- data-analytiikka
- ohjelmistot
- palveluliiketoiminta
- esineiden ja teollisuuden internetit (IoT).

Turvallisuuden ja huoltovarmuuden taitomme tarjoavat uusia mahdollisuuksia

Keski-Suomen kasvun kärjistä kolme on valittu vuonna 2021. Kasvuun panostaminen on pitkäjänteistä, minkä vuoksi tuolloin valitut kasvualat näyttäytyvät edelleen ajankohtaisina. Muuttuneen turvallisuustilanteen, Suomen NATO-jäsenyyden sekä EU-rahoituksen painopisteiden muuttumisen myötä uudeksi kärjeksi nostetaan lisäksi turvallisuus ja huoltovarmuus.

Turvallisuudessa ja huoltovarmuudessa yhdistyvät laajasti Keski-Suomen lukuisat vahvuudet ja mahdollisuudet. Meiltä löytyy osaamista niin puolustusteollisuudesta, kaksoiskäyttöteknologioista kuin johtamisestakin.

Erityinen valttimme Keski-Suomessa on kyberturvallisuus, jossa osaajamme ovat kansallisia huippuja ja pärjäävät myös kansainvälisessä vertailussa.

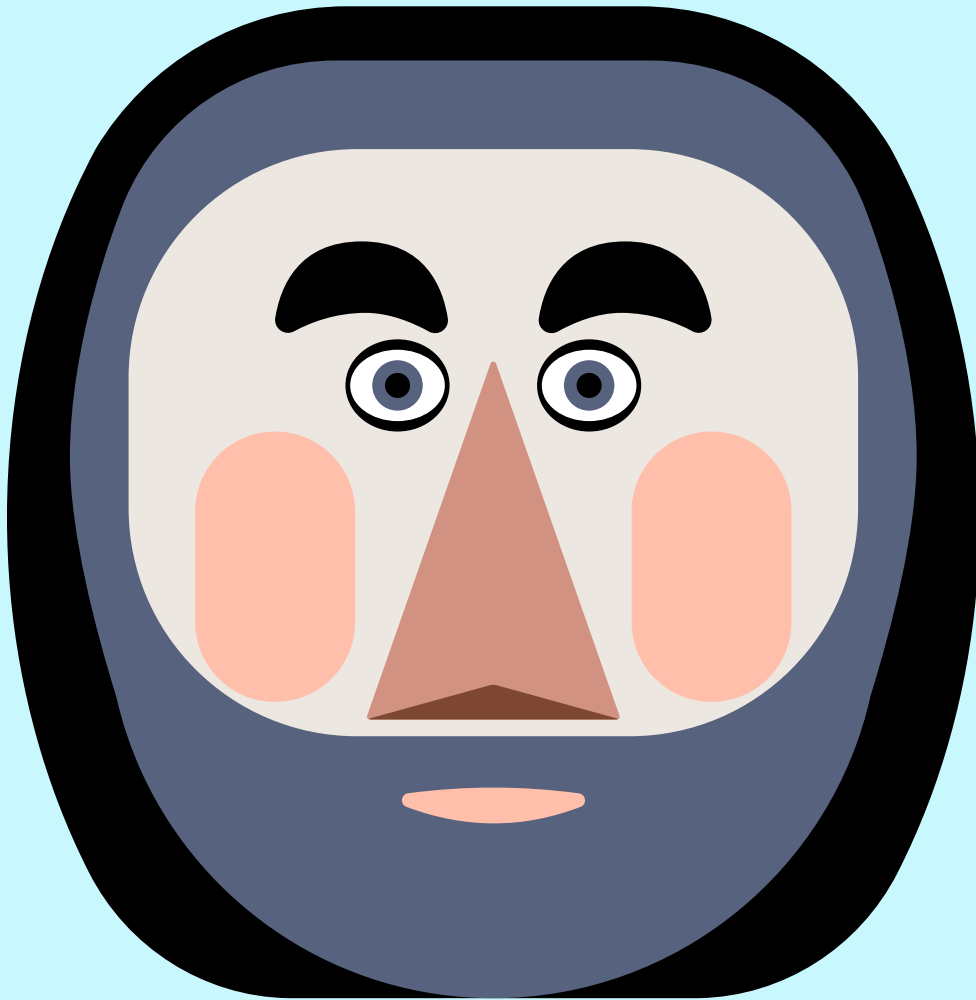
Huoltovarmuuteen kuuluu osaaminen uusiutuvan energian, vedyn sekä ruokatuotannon parissa. Nämä

tarjoavat lähivuosina uusia mahdollisuuksia myös aluetaloudelle.

Yhdessä elinkeinoelämän toimijoiden kanssa rakennamme turvallisuuden ja huoltovarmuuden foorumin, joka yhdistää toimijat ja auttaa löytämään uusia mahdollisuuksia rajapinnoilta.

Turvallisuuden ja huoltovarmuuden vahvuuksiamme ovat esimerkiksi

- puolustusteollisuus
- kaksoiskäyttöteknologiat
- droonit
- digitaalinen turvallisuus
- psykologinen turvallisuus
- johtaminen
- uusiutuva energia ja vety
- aktiivinen ja kestävä ruokatuotanto.

Keski-Suomi 2050

Tulevaisuuskestävä, kiinnostava ja kansainvälinen Keski-Suomi 2050

Rakennamme kestävää tulevaisuutta panostamalla kokonaiskestävyyteen ja kokonaisturvallisuuteen. Keski-Suomessa voit luoda uutta, innovoida ja kulkea kohti parempaa huomista luottaen siihen, että elämä kantaa. Me pidämme huolta itsestämme ja toisistamme.

Keski-Suomi herättää tunteita. Meillä on sadoittain voimaannuttavia luontokohteita ja iloa pirskahtelevia kulttuuritapahtumia. Tarinamme kertoo sykähdyttävistä sattumuksista ja inspiroivista keskisuomalaisista.

Tulevaisuuden Keski-Suomi on kansainvälinen, toimintaympäristönämme koko maailma. Kohtaamme ihmisen ihmisenä avarakatseisesti ja hyväksyvästi – olemmehan keskellä maailman virran.

Tekemisessämme nojaamme sydämen sivistykseen, juurevaan ja kehityksen pulssilla olevaan osaamiseen sekä luottamukseen. Yhdessä katsomme uteliaana tulevaisuuteen.

Keski-Suomen tulevaisuuskuvan avulla määrittelemme, mitä haluamme olla 25 vuoden kuluttua. Se ohjaa ja rohkaisee, antaa merkityksen yhteiselle tekemisellemme. Tulevaisuuskuva on rakentunut kymmenistä yhteisistä keskusteluista – se nojaa vahvuksiimme ja ammentaa voimaa Keski-Suomen brändistä.

Tulevaisuuskuva on lupaus tulevasta: uskosta siihen, että yhdessä voimme rakentaa hyvää huomista.

Keski-Suomen aluerakenne 2050

Aluerakenne määrittelee aluekehittämisen ja aluesuunnittelun suuntaviivat. Se kertoo, mitä pidämme erityisen tärkeänä tulevaisuuskestävää Keski-Suomea rakentaessamme. Kuten kaikki tekemisemme, myös aluerakenne pohjautuu kokonaiskestävyyden neljään ulottuvuuteen.

Aluerakenne hahmottelee maakunnan suuntaa vuoteen 2050 asti yleispiirteisellä tasolla. Se tunnistaa alueellisen moninaisuuden ja kutsuu näkemään mahdollisuuksia, ei rajoituksia. Yleispiirteisyydessään tarkastelu ei ole kaikenkattava. Keski-Suomi on mahdollisuuksien ja tulevaisuuden maakunta.

Keski-Suomen aluerakennemallin 2050 valintoja on avattu yksityiskohtaisemmin liitetiedostossa.

Monikeskuksinen Keski-Suomi

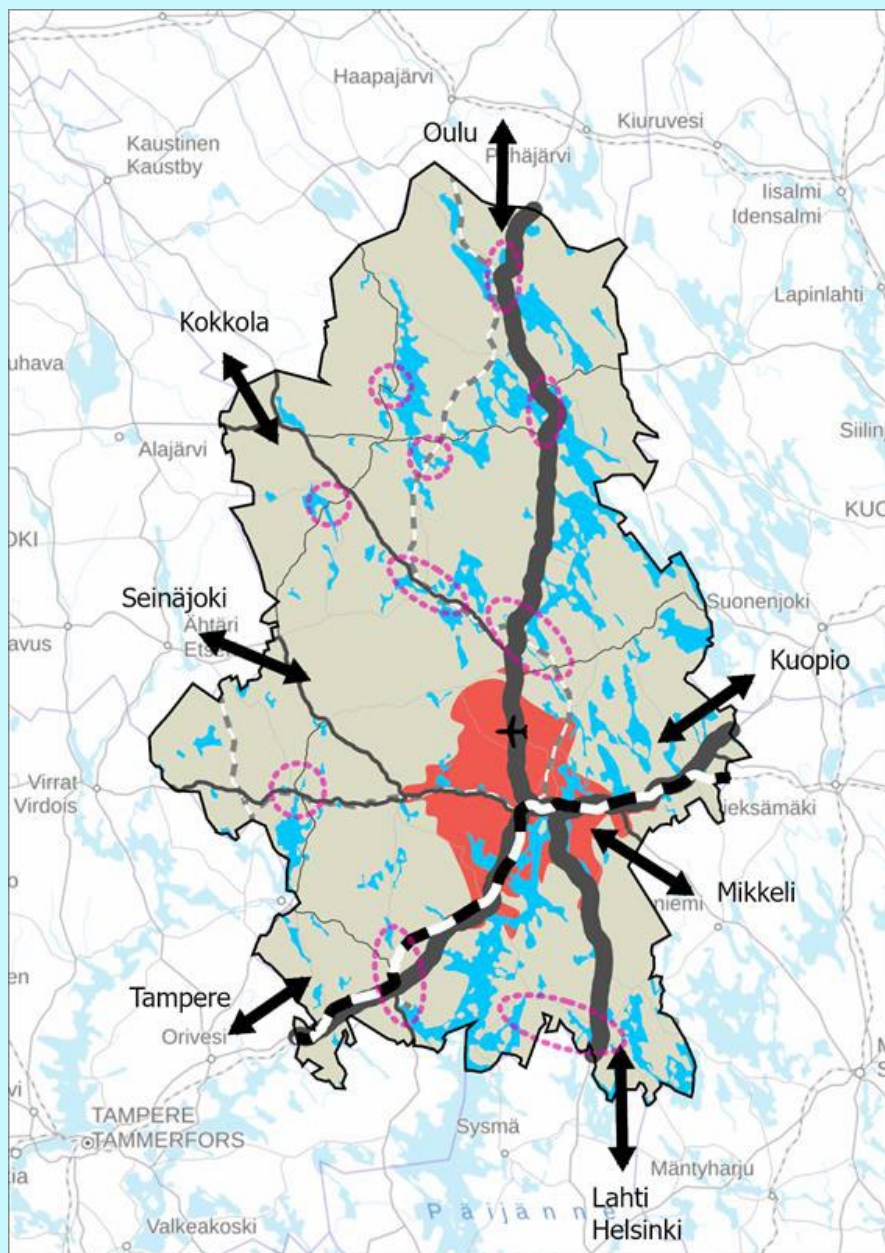
Keski-Suomessa voi elää ja yrittää kaupungin sykkeessä ja mutkattomasti maaseudulla luonnon äärellä. Keskeltä Suomea löytyy vaihtoehtoja jokaiselle.

Väestönkasvu painottuu Jyväskylän seudulle ja Jyväskylän ympärille muodostuu **monipuolistuvan toimeliaisuuden alue**, joka kilpailee Suomen muiden kasvavien kaupunkikeskusten kanssa niin kotimaisista kuin kansainvälisistäkin osajista. Jyväskylä vahvistaa asemaansa luonto- ja ihmisläheisenä, monikulttuurisena, historiaansa nojaavana ja sykehdyttävänä korkeakoulukaupunkina.

Uutta rakennetaan ja kehitetään vanhan ja toimivan päälle. Lyhyet matkat tehdään kävellen ja pyöräillen, toimiva joukkoliikenne varmistaa saavutettavuuden vähän kauempaakin. Palvelurakenne tukee kestävää liikkumista ja siniviheryhteydet turvaavat luonnon monimuotoisuutta lisäten hyvinvointia ja viihtyisyyttä. Kehittäminen perustuu kiertotalouden ja resurssiviisauden periaatteille.

Maakuntakeskuksen lisäksi Keski-Suomessa on useita asumisen ja palveluiden kohtaamispaikkoina toimivia **monipaikkaisuuden keskuksia**. Ne tarjoavat monia mahdollisuuksia yrittämisestä paikasta riippumattomaan työhön heille, jotka kaipaavat ympärillensä tilaa ja puhdasta luontoa.

KS Keski-Suomi

Keskusten kertoma tarina on merkittävä osa keskisuomalaisesta kulttuuriperintöä. Näitä alueita luonnehtivat järvien ja vesistöjen läheisyys sekä palveluiden saavutettavuus. Monipaikkaisuuden keskuksilla ja elävällä maaseudulla on merkittävä rooli koko maakunnan elinvoimalle.

Kunta- ja kyläkeskuksia elävöitetään hyödyntäen olemassa olevaa rakennettua ympäristöä luovasti uusiin, muuttuviin ja monipuolisiin käyttötarkoituksiin. Omaleimainen kulttuuritoiminta kietoutuu osaksi alueiden identiteettiä ja kehittämistä.

Monikeskuksisen ja elävän Keski-Suomen verisuonistona sykkivät toimivat yhteydet. Kattavat digitaaliset verkot mahdollistavat etäpalvelut koko maakunnassa. Maakunnan sisäisen saavutettavuuden rungon muodostavat **kansallisesti merkittävät yhteydet**, jotka yhdistävät maakunnan tehokkaasti naapurimaakuntiin.

Tavaraliikenteelle maakunnan rataverkko on keskeinen saavutettavuuden elementti ja vuoteen 2050 mennessä myös henkilöjunaliikenteen merkitys on nykyistä suurempi.

Kansallisesti merkittäviin yhteyksiin panostaminen on välttämätöntä myös huolto- ja toimintavarmuuden näkökulmasta, joka kasvattaa Keski-Suomen halki kulkevien poikittaisyhteyksien merkitystä.

Kansainvälisesti merkittäviä yhteyksiä Keski-Suomessa on Euroopan laajuiseen liikenneverkkoon (TEN-T) kuuluvat valtatie 4 ja 9, Tampere-Jyväskylä-Pieksämäki ratayhteys sekä Jyväskylän lentoasema. Vuoteen 2050 mennessä eurooppalaiselle liikenneverkolle asetetut yhteiseurooppalaiset tavoitteet on saavutettu ja liikennevirrat ovat saumattomia ja sujuvia. Tämä vaatii myös päämäärätietoista liikenteeseen liittyvien palveluiden kehittämistä yhteyksien varrella.

Kestävän toimeliaisuuden Keski-Suomi

Keski-Suomen luonto tarjoaa kodin monille lajeille, luonnollisen hiilinielun, täytettä lompakolle, hiljaisuutta sekä paikkoja rentoutumiselle.

Keski-Suomen tulevaisuuden perusta on kokonaiskestävyys, joka tarkoittaa muun muassa luonnon asettamien reunaehtojen mukaista elämää. Reunaehdot on huomioitava kaikessa maakunnan kehittämisessä, mutta erityisesti ne korostuvat **luonnonarvojen painopistealueilla**.

Nämä alueet tarjoavat monipuolisia ekosysteemipalveluja, jotka luovat perustan Keski-Suomen elinvoimalle. Ekologisen kestävyys näkökulmasta on tärkeää edistää näiden alueiden kytkeytyneisyyttä toisiinsa. Painopistealueilla ja niiden välisillä yhteyksillä on keskeinen rooli niin luonnon monimuotoisuuden kuin ilmastonmuutokseen sopeutumisenkin näkökulmasta.

Keski-Suomen **maatalouden painopistealueet** ovat omavaraisuuden ja huoltovarmuuden kulmakiviä – kestävän elinvoiman rakentajia. Maatalousalueilla on merkitys myös arvokkaina kulttuurimaisemina ja omaleimaisen elävän maaseutukulttuurin kehtoina. Lisäksi ne ovat tärkeä osa siniviherrakennettamme.

Meillä luonnonvaroja käytetään viisaasti ja jalostusarvo kohotetaan mahdollisimman korkealle. **Maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä** nojaa puuteollisuuden, biotuoteteollisuuden ja maa- ja metsätalouden logistiikan keskittymiin sekä vahvaan biotalouskampusalueeseen. Kampusen tarjoama koulutus ja innovaatiotoiminta raivaavat tietä kestäville ja älykkäälle maataloudelle yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Innovaatiokeskittymällä on erinomaiset mahdollisuudet kehittyä edelleen kansainvälisesti tunnetuksi.

KS Keski-Suomi

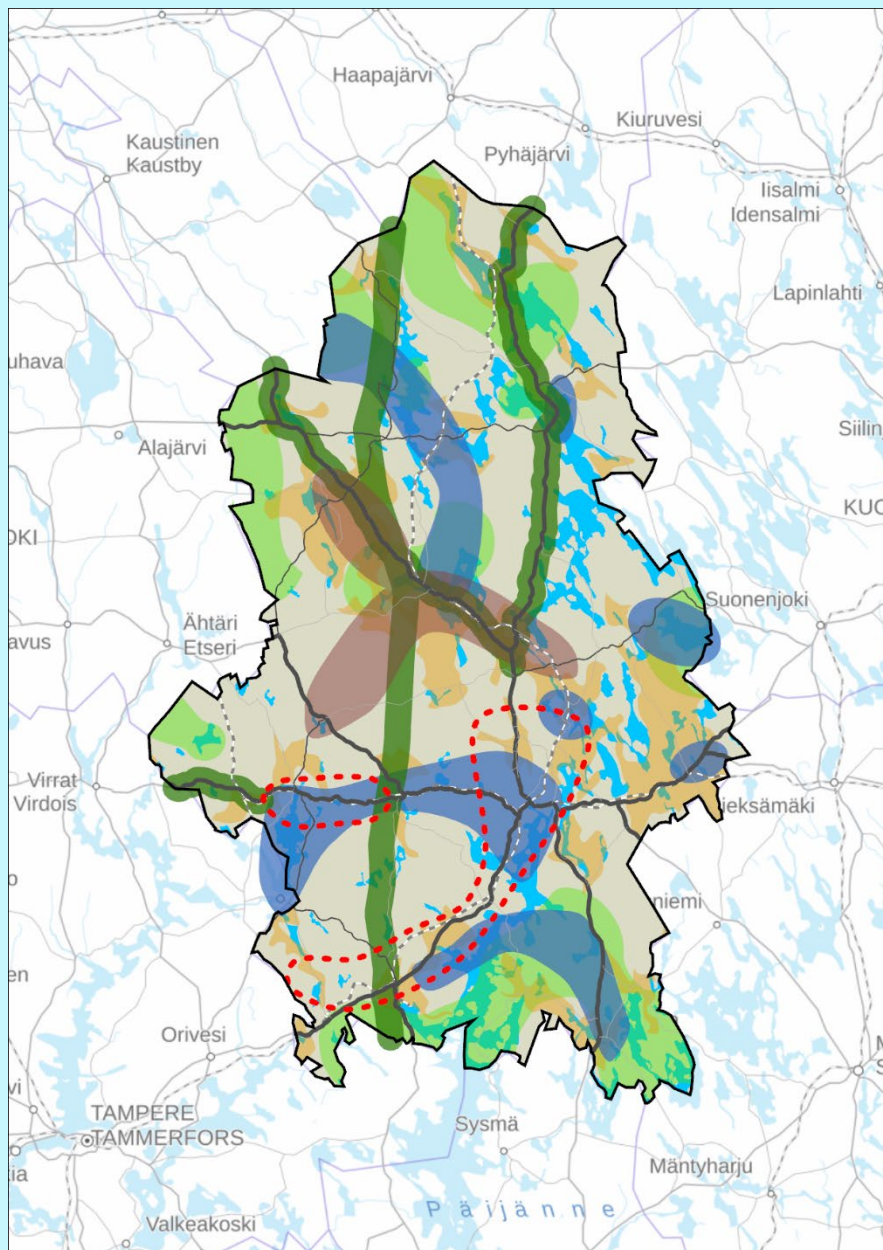
Keski-Suomesta löytyy useita paikallisesti merkittäviä metsätalouden keskittymiä. Kestävästi kasvavat metsät ympäri Keski-Suomen mahdollistavat biotalouden kehittämisen jatkossakin.

Vihreä siirtymä on yksi Keski-Suomen tulevaisuuden voimakkaimmista ajureista. Sen perustana on vahva uusiutuvan energian tuotanto, joka avaa tietä vetytaloudelle ja muille uuden sukupolven ratkaisuille. **Vihreän siirtymän käytävät** näyttävät suuntaa koko maakunnalle.

Keski-Suomessa rakennamme vihreää siirtymä kokonaiskestävyyden huomioiden. Investoinnit suunnitellaan tarkasti, emmekä suostu vain energioreservaatiksi. Keski-Suomessa tuotettua

energiaa varastoidaan ja jalostetaan korkeampaan arvoon –puuperäisestä hiilestä, vedystä ja niiden jatkojalosteista alkaen.

Toimiva liikennejärjestelmä ja vahvat sähkönsiirtoyhteydet luovat välttämättömän perustan vihreän siirtymän investoinneille ja liiketoiminnalle.

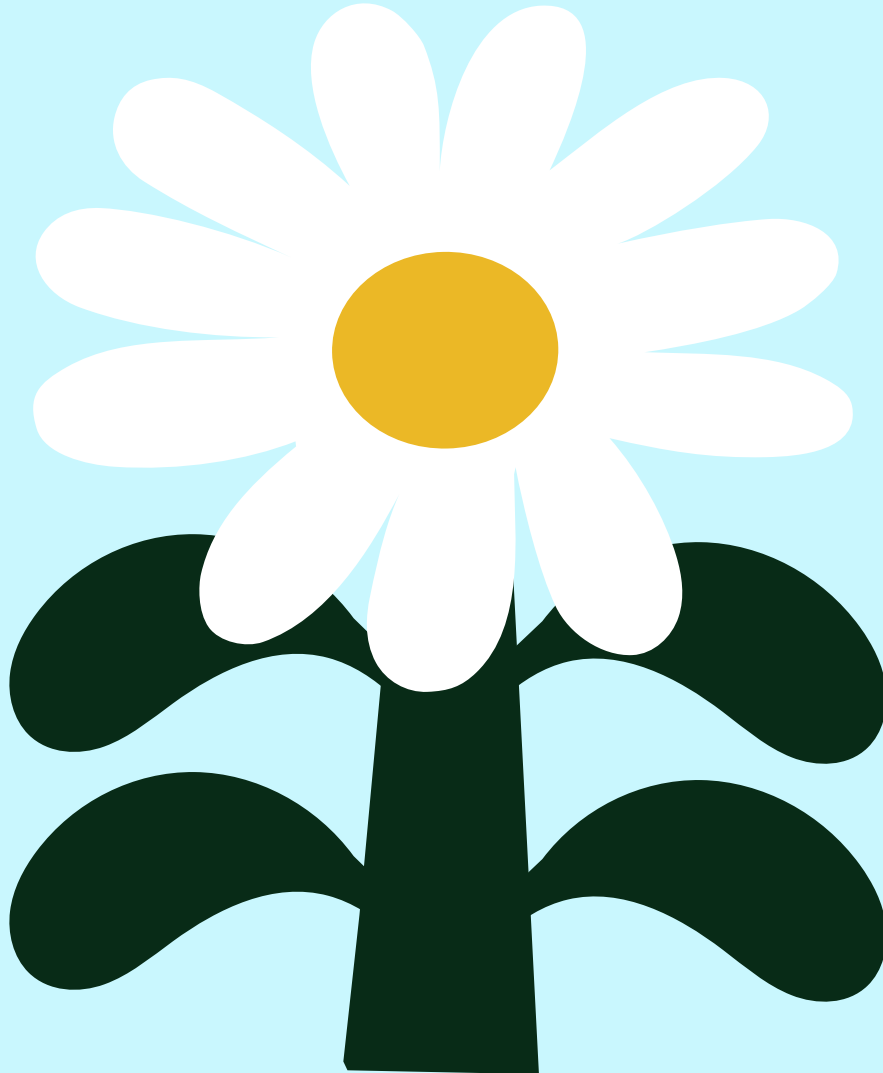
- Luonnonarvojen painopistealue
- Maatalouden painopistealue
- Maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä
- Vihreän siirtymän käytävä
- Puolustusteollisuuden painopistealue
- Virkistyksen, matkailun ja kulttuurin painopistealue

Keski-Suomi ei jää tuleen makaamaan. Keski-Suomi on merkittävä osa kansallista puolustus- ja turvallisuusalaa. Alueella sijaitsee puolustushallinnon tärkeitä toimintoja sekä elinkeinoelämää, joka tukee alan kehitystä. Alerakenteessa näitä mahdollisuuksia kuvataan **puolustusteollisuuden painopistealueina**.

Huoltovarmuus ja sujuva sotilaallinen liikkuvuus korostuvat maakunnan kehittämisessä. Maakuntaan on muodostumassa yksi Suomen merkittävimmistä ilmailu- ja puolustusteollisuuden keskittymistä. Keski-Suomella on myös huomattavaa potentiaalia puolustus- ja turvallisuusalan osaamisessa ja kehittämisessä. Laajasti koko maakunnan alueella

kaksoiskäyttötuotteita kehittävät yritykset vahvistavat puolustusteollisuutta.

Kaiken kestäväen toimeliaisuuden pohjana on se, että meillä on täällä hyvä olla. **Virkistuksen, matkailun ja kulttuurin painopistealueet** kuvaavat Keski-Suomen kansainvälisesti kiinnostavimpia helmiä. Neljä kansallispuistoa, kaksi maailmanperintökohdetta, useat Alvar Aalto-kohteet, rikas aineeton kulttuuriperintö ja sadat erilaiset tapahtumat houkuttelevat tulijoita Keski-Suomen kauempaakin. Elävä Keski-Suomi on vetovoimainen.

Strategian toimeenpano

Keski-Suomen strategia on yhteisen kehittämistahdon ilmaus. Se on käsikirja, joka ohjaa työtämme kohti tulevaisuuskestävää Keski-Suomea.

Olemme määritelleet yhteisen tulevaisuuskuvan, tavoitteet ja kasvun kärjet sekä tunnistaneet ne tahot, joiden panos on ratkaiseva. Viime kädessä jokainen keskisuomalainen toimija on osa tätä kokonaisuutta – joskus vastuu on yhdellä toimijalla, usein jaettu.

Panostamme yhteiseen ennakointiin ja strategian seurantaan. Yhteistyörakenteet antavat työlle ryhtiä ja tarjoavat selkänojan tavoitteiden arvioinnille.

Haluamme vahvistaa ääntämme kansallisessa ja eurooppalaisessa päätöksenteossa. Yhteisillä toimintamalleilla terävöitämme vaikuttamistamme ja huolehdimme, että keskisuomalaisten viesti kuuluu ja tulee kuulluksi.

Osana maakuntastrategiaa laadimme myös rahoitussuunnitelman.

Seuranta ja ennakointi

Seuraamme tavoitteiden toteutumista, toimintaympäristön muutoksia ja tulevia kehityskulkuja. Keski-Suomen liiton johdolla laaditaan joka kevät **strategian tilannekatsaus**, joka sisältää

- **yhteenvedon merkittävimmistä tehdyistä toimenpiteistä**
- **arvion toimintaympäristön keskeisistä muutoksista**
- **mittareiden tilanteen**
- **arvion Keski-Suomen kannalta tärkeimmistä tulevista kehityskuluista sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä**
- **suositukset seuraavan vuoden tärkeimmiksi toimenpiteiksi ja vaikuttamistyön tehtäviksi.**

Kehityskulkujen ennakkoinnissa nojataan erityisesti Keski-Suomen tulevaisuusryhmän asiantuntemukseen. Ennen seuraavaa strategiapäivitystä päivitetään Keski-Suomen pitkän aikavälin skenaariot.

Strategian toimeenpano, seuranta ja ennakointi ovat ennen muuta yhteistyötä.

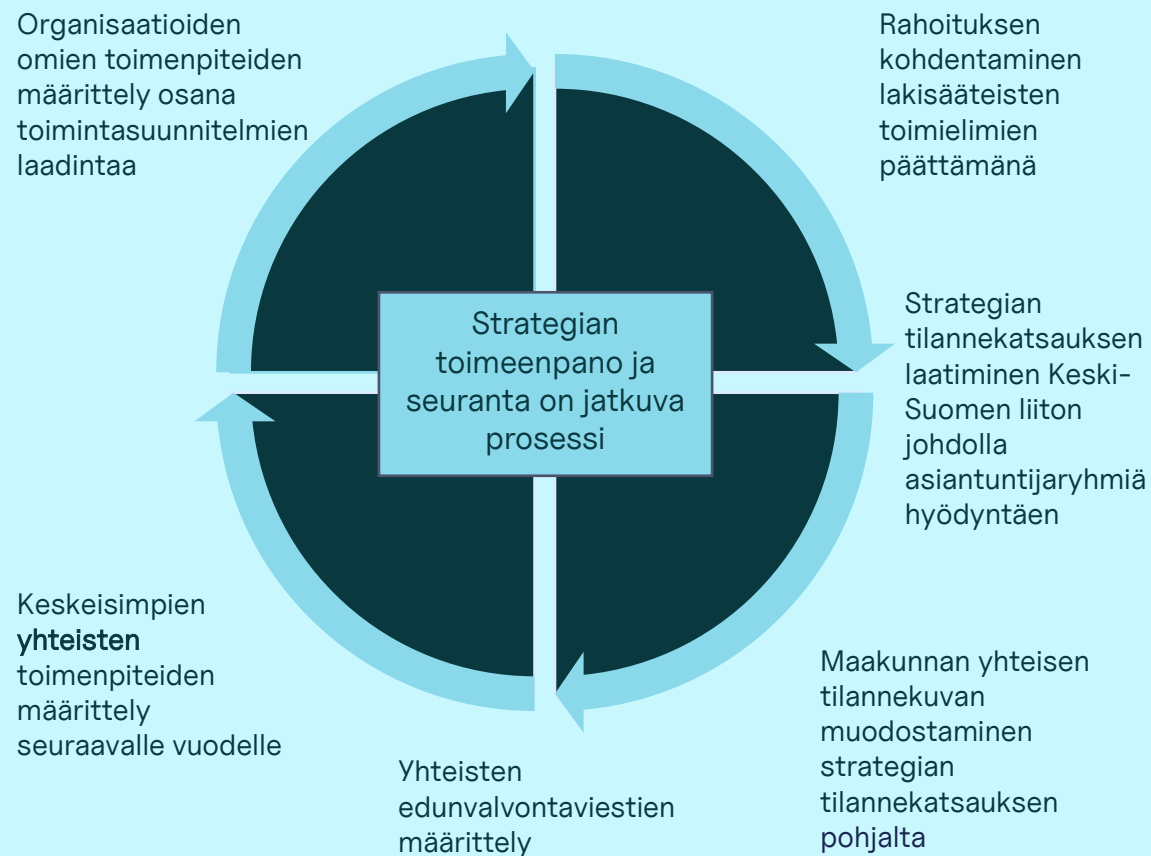
Meidän jokaisen panosta tarvitaan. Yhteisen tilanne- ja kehityskuvan edellytysten vahvistaminen on jatkuva prosessi.

Maakunnallinen yhteistyö rakentuu monilla areenoilla: Keski-Suomen kauppakamarin valiokunnissa, Keski-Suomen yrittäjissä, turvallisuus- ja valmiustoimikunnassa (KSTURVA) sekä järjestöjen kumppanuuspöydällä.

Yhteistyön koordinoinnissa keskeinen vastuu on lainsäädäntöön perustuvalla maakunnan yhteistyöryhmällä (MYR). Yhteistyöryhmän tukena toimii rahoituspäätöksiä valmisteleva maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristö (MYRS). Maakuntahallitus seuraa strategian toimeenpanoa, johtaa Keski-Suomen liiton toimintaa ja hyväksyy poliittisella tasolla aluekehittämiseen liittyvät suunnitelmat ja ohjelmat.

Tarpeen mukaan strategian edistämisen ja seurannan tueksi kootaan maakunnallisia yhteistyöryhmiä, jotka tuovat eri sektoreiden asiantuntijat yhteen, edistävät tiedon kulkua ja luovat edellytyksiä uusille yhteistyöaloitteille.

Kuva. Strategiaprosessi

Lakisääteiset toimielimet

Maakuntahallitus ja -valtuusto

Maakunnan yhteistyöryhmä ja sen sihteeristö

Maakunnallisen yhteistyön edistäminen

Muun muassa Vaikuttamisryhmä ja Sydämellä-tapahtuma. Lukuisat olemassa olevat verkostot ja foorumit, kuten Kauppakamarin valiokunnat ja järjestöjen kumppanuuspöytä

Asiantuntijaryhmien tarjoama tuki

Muun muassa Keski-Suomen tulevaisuusryhmä

Vaikuttamistyö

Keski-Suomen strategia sekä toimintaympäristön analysointi ja ennakointi luovat perustan yhteiselle vaikuttamistyölle. Jotta äänemme kuuluu Helsingissä ja Brysselissä, tarvitsemme yhtenäisen viestin ja tiivistä yhteistyötä.

Seuraavien vuosien tärkeitä vaikuttamisen teemoja ovat EU:n uusi ohjelmakausi 2028–2034, vuoden 2027 eduskuntavaalit sekä toistuvasti valtion talousarvioneuvottelut ja lainsäädäntöprosessit.

Maakunnallista vaikuttamis- ja kehittämistyötä tukemaan perustetaan Keski-Suomen vaikuttamisryhmä, joka kokoaa maakunnan keskeisten organisaatioiden johdon yhteen 2–3 kertaa vuodessa. Ryhmässä tarkastellaan tärkeimpiä edunvalvonnan kysymyksiä ja sovitetaan yhteen organisaatioiden toimia. Kokoukset valmistelee ja kutsuu koolle Keski-Suomen liitto. Ryhmän kokoonpano mukautuu asiakysymysten mukaan.

Vaikuttaminen on yhteispeliä. Keski-Suomi vahvistaa yhteistyötään naapurimaakuntiensa kanssa yhteisten tavoitteiden edistämiseksi. EU-edunvalvonnassa tärkeä rooli on Länsi-Suomen maakuntien EU-toimistolla (WFEO).

Rahoitus

Keski-Suomen strategia rakentuu vahvalle julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyölle.

Tavoitteena on lisätä yksityisiä investointeja, jotka vahvistavat maakunnan elinvoimaa ja hyvinvointia.

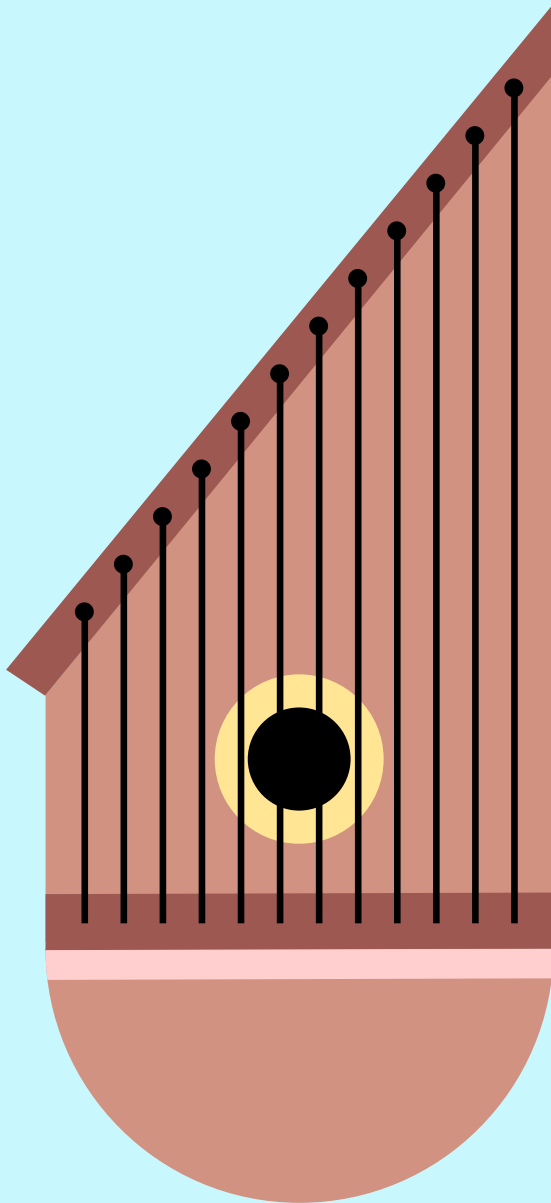
Merkittävimmät alueelliset rahoituslähteet ovat Suomen alue- ja rakennepolitiikan ohjelma 2021–2027 ja Suomen CAP-suunnitelma 2023–2027.

Strategiakauden alussa yksi tärkeimmistä vaikuttamisen kohteista on EU:n tuleva ohjelmakausi ja siihen liittyvät kansalliset linjaukset. Vuosina 2026–2032 uusia rahoitusmahdollisuuksia avaa EU:n Sosiaalinen ilmastorahasto.

Valtion määrärahoista merkittävimpiä ovat perusväylänpidon ja alueellisten investointien rahoitus sekä väyläverkon kehittämishankkeet. Lisäksi valtion budjetti tukee yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kehittämistoimintaa sekä hyvinvoinnin edistämistä.

Strategiaa toteutetaan myös kansainvälisellä rahoituksella. Keskeisiä ohjelmia ovat Interreg, Horisontti Eurooppa, Erasmus+, Luova Eurooppa ja LIFE. Näidenkin tulevaisuus ratkeaa EU:n seuraavan ohjelmakauden päätöksissä.

Aluekehittämistyön osana huolehdimme rahoitusmahdollisuuksien kartoituksesta ja vahvasta edunvalvonnasta, jotta tulevaisuuskestävän Keski-Suomen rakentamiseen saadaan käyttöön kaikki mahdolliset resurssit.

Strategian valmistelu

Kuva. Strategiaprosessin eteneminen.

Lähtökohtana maakunnan tulevaisuutta rakentaville valinnoille on kattavan, analyttisen tilannekuvan muodostaminen maakunnan nykytilanteesta ja kehityssuunnasta sekä laaja, avoin, maakunnan eri osat yhteen kokoava ja vuorovaikutteinen työskentely.

Strategian valmistelussa on hyödynnetty myös strategia-aineiston liitteenä olevaa OwlGroupin tekemää arviointia maakuntaohjelman 2022–2025 tavoitteista, toteutuksesta, vaikuttavuudesta ja toimeenpanosta sekä Keski-Suomen skenaarioita 2050.

Strategiatyön taustaksi koottiin laaja nykytilakatsaus Keski-Suomen tilanteesta. Tilannekuva on kiteytetty osaksi strategia-asiakirjoja. Lisäksi nykytilakatsausta esiteltiin webinaarissa Keski-Suomen viikolla 16.4.2025.

Vuoropuhelua on käyty strategiakeskusteluissa, joita on järjestetty kevään ja alkusyksyn aikana. Yhteensä noin 40 strategiakeskustelussa on ollut noin 450 osallistujaa. Strategiakeskusteluita on järjestetty muun muassa oppilaitosten, kunnanjohtajien, kuntien eri sektoreiden viranhaltijoiden, järjestötoimijoiden sekä Keski-Suomen yrittäjien ja Keski-Suomen kauppakamarin kanssa.

11/2024–1/2025
valmistelu

2/2025–8/2025
osallistaminen

6/2025–9/2025
kirjoittaminen

9/2025–10/2025
kuuleminen

11/2025–12/2025
hyväksyminen

1/2026 →
toimeenpano ja seuranta

Tämän lisäksi strategiaan liittyvistä kysymyksistä on keskusteltu kymmenissä muissa palavereissa, joiden varsinainen teema ei ole ollut Keski-Suomen strategia. Strategiakeskustelut pidettiin myös Keski-Suomen nuorisovaltuuston kanssa sekä maahanmuuttajien kanssa työskentelevien henkilöiden kanssa, joista osa oli myös taustaltaan maahanmuuttajia itse.

Keväällä 2025 oli avoinna julkinen palautekanava evästysten lähettämiseksi strategiatyöhön. Näkemyksiä saatiin 41 henkilöltä.

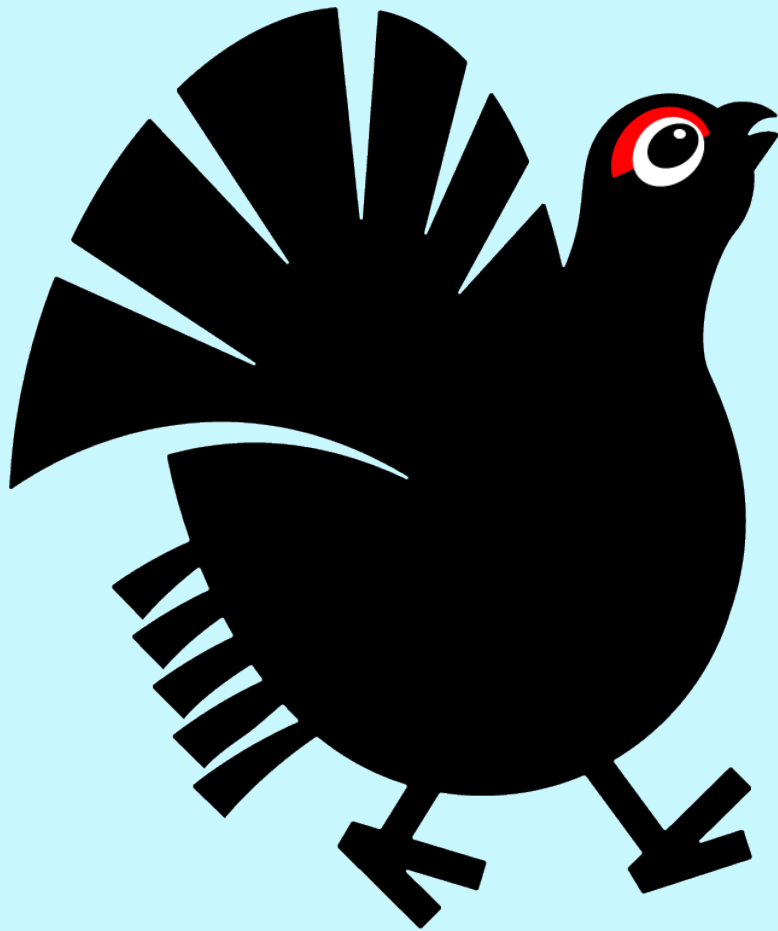
Maakuntahallitus on seurannut ja ohjannut strategian valmistumista kokouksissaan koko valmistelun ajan. Maakuntavaltuustolle on järjestetty erilliset strategiatyöpajat 16.5.2025 ja 22.8.2025.

Maakuntahallitus päätti strategialuonnoksen ja ympäristövaikutusten arviointiselostuksen asettamisesta nähtäville kokouksessaan 19.9.2025.

Aineisto oli nähtävillä 22.9.–21.10.2025 ja siitä saatiin 49 lausuntoa.

Lausuntokierroksen jälkeen strategiaesitystä on päivitetty saadun palautteen perusteella. Yhteenvedo lausuntopalautteesta ja keskeisimmistä muutoksista on esitetty ympäristövaikutusten arviointiselostuksen liitteenä. Sisällöllisten muutosten lisäksi lausuntokierroksen jälkeen laadittiin strategian kiteytys, joka kuvaa helposti ymmärrettävässä muodossa Keski-Suomen tärkeimpiä tavoitteita seuraaville vuosille.

Maakuntahallitus käsitteli muutoksia kokouksessaan 21.11.2025 ja päätti esittää maakuntavaltuustolle Keski-Suomen strategian hyväksymistä. Maakuntavaltuusto käsittelee strategiaa kokouksessaan 11.12.2025.

Keski-Suomi tänään

Elämme jatkuvassa murroksessa

Viimeiset vuodet ovat osoittaneet meidän elävän jatkuvassa murroksessa. Ensin koronapandemia pysäytti tiiviisti verkottuneen maailman ja helmikuussa 2022 Venäjän aloittama laajamittainen hyökkäyssota Ukrainaan muutti geopoliittista tilannetta vuosiksi ja vuosikymmeniksi eteenpäin.

Sekä korona että Venäjän hyökkäyssota iskivät myös Keski-Suomeen, niin talouteen kuin ihmisten hyvinvointiin. Suomen geopoliittinen asemoituminen muuttui NATO-jäsenyyden myötä. Sen on arvioitu lisäävän investointihalukkuutta. Puolustusteollisuuden merkityksen nousu on luonut uusia taloudellisia mahdollisuuksia Keski-Suomelle.

Viimeisen vuoden aikana olemme todistaneet uudenlaista ja varsin nopeatempoista kauppapolitiikkaa erityisesti Yhdysvaltain asettamien tullien ja niihin asetettujen vastatullien myötä. Tilanne on haastava myös vientivetoisen Keski-Suomen taloudelle.

Nopeat käänteet kauppaja- ja geopolitiikassa haastavat tulevien kehityskulkujen ennakkointia. Todennäköistä kuitenkin on, että jännitteet ja nopeatkin käänteet

tulevat seuraavina vuosina lisääntymään. Epävarman tulevaisuuden edessä tarvitsemme entistä enemmän yhteistyötä ja organisaatioiden välistä luottamusta.

Yli 15 vuotta kestänyt hidas talouskasvu on johtanut suuriin julkisen talouden haasteisiin. Ratkaisua on etsitty muun muassa julkisen hallinnon uudistuksista. Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa 2023, työllisyyspalvelut siirtyivät uusien työllisyysalueiden vastuulle 2025 ja vuoden 2026 alussa aloittavat toimintansa uudet Elinvoimakeskukset ja valtion Lupa- ja valvontavirasto. Nämä uudistukset näkyvät myös alueemme kehittämistyössä.

Seuraavilla sivuilla Keski-Suomen ympäristön nykytilaa ja keskeisimpiä kehityksen haasteita on kuvattu siinä laajuudessa kuin Keski-Suomen strategian kannalta on tarkoituksenmukaista. Haasteet ja ilmiöt on tunnistettu kansallisten raporttien, kevään 2025 aikana käytyjen strategiakeskustelujen sekä Keski-Suomen liiton ja Keski-Suomen ympäristövaikutusten arviointi -ryhmän (YVA-ryhmä) asiantuntemukseen nojaten. Liitteenä olevassa ympäristövaikutusten arviointiselostuksessa on esitetty kattavampi nykytilakatsaus.

Väestörakenteen muutokseen on reagoitava

Keski-Suomen asukasmäärä vuoden 2024 lopussa oli 274 112. Tilastokeskuksen väestöennusteen (2024) mukaan Keski-Suomen väestömäärä kasvaa vuoden 2024 toteumasta niukasti, vajaalla 1 000 asukkaalla vuoteen 2035. Ennusteen mukaan väestönkasvu keskittyy Jyväskylän seudulle, joka Jyväskylän vedossa kasvaa 6 % (noin 11 000 asukkaalla), muun maakunnan menettäessä 13 % (-10 300) väestöstään.

Väestön ikärakenne vaihtelee alueiden välillä. Alle 20-vuotiaiden määrän ennustetaan vähenevän Keski-Suomessa 18 % (-9 700), 20–69-vuotiaiden määrän kasvavan 1 % (+2 400) ja yli 69-vuotiaiden määrän kasvavan 16 % (+7 900) vuoteen 2035.

Muutosta leimaa kasvun kohdentuminen kaikista ikääntyneimpään väestöön, yli 84-vuotiaiden määrän kasvaessa 64 % (+5 700). Lasten ja nuorten vähenemisen sekä ikääntyneiden määrän kasvun tuoma muutos koskee kaikkia seutuja ja kuntia. Ikääntyneen väestön palvelutarve moninkertaistuu.

Toisaalta ikääntyneissä on paljon hyvin toimintakykyisiä ihmisiä. Keski-Suomen väestön sukupuolirakenne vastaa koko maan rakennetta.

Maakunnan väestöllinen huoltosuhde heikkeni jyrkästi 2010-luvulla ja oli 64,6 vuonna 2024.

Maakunnallisesti tarkasteltuna huoltosuhde pysyttelee lähes nykytasollaan seuraavat vuosikymmenet. Koko maakunnan tarkastelu peittää kuitenkin alleen kuntien väliset suuret erot. Väestöllinen huoltosuhde on useimmissa kunnissa korkeimmillaan 2030-luvun puolivälissä, jolloin Keski-Suomen 13 kunnassa lapsien ja 65 vuotta täyttäneiden määrä ylittää työikäisten määrän. Väistämätöntä ikärakenteen muuttuessa ovat uudet ratkaisut ja päätöksentekokyky hyvinvointialue- ja kuntatalouden turvaamisessa sekä palvelurakenteen ja -verkon kehittämisessä. Eriytyvän väestökehityksen hallinta edellyttää älykästä sopeutumista.

Maan sisäinen muuttoliike on ollut Keski-Suomessa tappiollista viime vuosina. Voimakkaan maahanmuuton myötä muuttajissa – erityisesti Keski-Suomesta pois muuttaneiden joukossa – on aiempaa enemmän maahanmuuttajia. Nuorten muuttoalttiimpien ikäluokkien pienentyessä muuttoliikkeen ennakoidaan vähenevän edelleen. Kilpailu osaavasta työvoimasta kiristyy. Keski-Suomen vahvuutena näyttäytyvät korkeakoulut.

Keskeisimmät väestökehitykseen ja -rakenteeseen liittyvät haasteet

- Väestökehityksen ja osaamistason alueellinen eriytyminen.
- Ikärakenteen painottuminen ikääntyneisiin, mikä johtaa lisääntyneeseen palvelutarpeeseen. Samalla monessa keskisuomalaisessa kunnassa työikäisten osuus on pieni suhteessa lapsiin ja ikäihmisiin.
- Kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien juurruttamisen haasteet.

Jyväskylän seudun ulkopuolella erityisesti luonnonläheisyys ja vihreän siirtymän mukanaan tuomat investoinnit voivat houkutella uusia asukkaita. Omavaraisuuden merkityksen korostuminen voi näkyä lisääntyvinä panostuksina alkutuotantoon, joka tarjoaa mahdollisuuksia myös keskisuomalaisille. Myös monipaikkaisuuden kehittämiseen tulee edelleen panostaa.

Tulevina vuosikymmeninä maan rajat ylittävän muuttoliikkeen merkitys väestökehityksessä korostuu, ja tulevaisuuden elinvoiman kannalta olennaista on, miten Keski-Suomi onnistuu houkuttelemaan ja kotouttamaan työperäistä maahanmuuttoa maakuntaan.

Myös kansainvälisten opiskelijoiden juurruttaminen maakuntaan on yhä tärkeämpää.

Hyvinvoinnissa on alueellisia eroja

Keski-Suomessa väestön sairastavuus on melko lähellä koko maan keskiarvoa. Sairastavuus ja väestön hyvinvointi kuitenkin vaihtelee maakunnan eri alueilla. Erityisesti pohjoisessa Keski-Suomessa sairastavuus on muuta maakuntaa korkeampaa.

Väestökehitykseen ja -rakenteeseen liittyviä mahdollisuuksia ja vahvuuksia

- Väestöennusteen mukaan Keski-Suomen väestö kasvaa maltillisesti tulevien 10 vuoden aikana.
- Jyväskylän seutu on valtakunnallisesti houkutteleva ja kasvava kaupunkiseutu.
- Keski-Suomen korkeakoulut ovat houkuttelevia opiskelu- ja työpaikkoja.
- Monipaikkaisuuteen panostaminen, luonnonläheisyys ja vihreän siirtymän mukanaan tuomat investoinnit voivat houkuttaa Keski-Suomeen uusia asukkaita.
- Ikääntyneiden määrä kasvaa ja tässä joukossa on paljon toimintakykyisiä ikäihmisiä, jotka ovat myös mahdollisuus Keski-Suomen elinvoimalle.
- Suurin osa keskisuomalaisista nuorista kokee terveytensä hyväksi.

Työkyvyttömyys on Keski-Suomessa koko maata suurempaa ja erot työkyvyttömyydessä ovat pääosin samansuuntaisia sairastavuuden alue-erojen kanssa.

Suurin osa keskisuomalaisista nuorista kokee terveytensä hyväksi. Nuorten raittius on yhä yleistynyt perus- ja toisen asteen oppilailla, mutta tupakoinnin vähentymisen trendi on katkennut sähkösavukkeiden myötä.

Koko maassa ja myös Keski-Suomessa nuorten mielenterveys on heikentynyt merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Koettu ahdistus on yleistynyt erityisesti 8.–9. luokkien tytöillä. Monessa Keski-Suomen kunnassa syrjäytymisriskissä olevien 18–24-vuotiaiden osuus on jopa yli 20 %. Maakunnan keskiarvo 17 % on lähellä maan keskitasoa.

Mielenterveyden ongelmat haastavat nuorten lisäksi myös työikäisiä ja ikääntyneitä. Myös fyysiseen terveyteen liittyy haasteita.

Työikäisten lihavuus on lisääntynyt viime vuosina Keski-Suomessa, mutta vuosien 2020–2022 välillä terveysliikunta-suositusten mukaan liikkuvien osuus on kasvanut kaikilla koulutustasoilla sekä Keski-Suomessa, että valtakunnallisesti.

Ikääntyneiden eli yli 65 ja yli 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä erityisesti naisten yksinäisyys on kasvanut vuodesta 2020 vuoteen 2022.

Koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen on panostettava

Työllisyysasteen ja tuottavuuden nostaminen edellyttää panostamista koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen. Myös sosiaalisten verkostojen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemisen tarve korostuu.

Keski-Suomen väestön koulutusrakenne muistuttaa keskimäärin koko maan rakennetta, mutta kuntien ja alueiden väliset erot ovat mittavat.

Muuramessa ja Jyväskylässä korkeasti koulutettuja on noin 40 % 15 vuotta täyttäneestä väestöstä, kun taas useissa pohjoisen Keski-Suomen kunnissa korkea-asteen suorittaneiden osuus jää alle viidennekseen. Keskiasteen tutkinnon suorittaneita on kuntien 15 vuotta täyttäneestä väestöstä 41–50 %.

Kokonaan ilman tutkintoa jäävien osuus on pienentynyt vuosi vuodelta kaikissa kunnissa, mutta vaihtelee huomattavasti kuntien välillä (19–38 %).

Keski-Suomessa on yhteensä noin 43 600 toisen asteen, ammattikorkeakoulun tai yliopiston opiskelijaa. Väestömäärään suhteutettuna opiskelijoita on maakunnista toiseksi eniten (16 %). Lähes 60 % ammatillisen koulutuksen suorittaneista ja vajaa puolet ammattikorkeakoulusta valmistuneista työllistyy Keski-Suomeen. Sen sijaan yliopistosta valmistuneista vain neljännes työllistyy maakuntaan.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Vauhditamme kasvua
- Pidämme ihmisten puolia
- Ravitsemme juuriamme

Talouselinehitys pakottaa uudistumaan

2020-luvun talouselinehitystä ovat määritelleet ulkoiset shokit, kuten koronapandemia, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaaan ja globaalin kauppasodan uhka.

Keski-Suomen arvonlisästä suurin osa syntyy palvelualoilla. Myös vientivetoinen teollisuus on merkittävä arvonlisän tuottaja. Teknolohiateollisuus on maakunnan tärkeä tukijalka ja metsäbiotaloudella on maakunnan taloudessa keskimääräistä merkittävämpi rooli. Nykytilanteessa puolustus- ja turvallisuusala on kasvattanut rooliaan Keski-Suomessa ja kasvun ennakoidaan kiihtyvän tulevina vuosina. Myös vihreässä siirtymässä nähdään paljon mahdollisuuksia.

Vaisun talouselinehityksen lisäksi työn tuottavuus ei ole Suomessa kasvanut viimeiseen 15 vuoteen.

Ikääntyvässä yhteiskunnassa tuottavuuden merkitys taloudessa korostuu. Tuottavuuden kasvattamiseksi tarvitsemme osaamistason nostoa sekä uusien teknologisten ratkaisujen hyödyntämistä. Esimerkiksi tekoälyn hyödyntäminen voi tarjota mahdollisuuden tuottavuusloikkaan.

Korkea työttömyys on vaivannut Keski-Suomea jo pitkään

Keski-Suomen työpaikoista (106 313 vuonna 2023) 34 % on julkisella ja 66 % yksityisellä sektorilla. Suurin työllistävä ala on terveys- ja sosiaalipalvelut, joiden osuus työpaikoista on noin viidennes.

Keski-Suomen noin 20 000 yrityksestä lähes 40 % toimii ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan, rakentamisen sekä kaupan aloilla. Huoltovarmuuden kannalta tärkeä ala on alkutuotanto, jonne sijoittuu 3 % maakunnan työpaikoista ja 8 % maakunnan yrityksistä. Lopettaneiden yritysten määrä on ollut Suomessa viime aikoina ennätyksellisellä tasolla, mikä kertoo yleisestä heikosta taloudellisesta tilanteesta.

Keski-Suomen työttömyysaste on pysytellyt maan korkeimpien joukossa jo pitkään. Maakunnan työttömyysaste oli 14,8 % heinäkuussa 2025. Työttömiä työnhakijoita oli 18 722 ja avoimia työpaikkoja 1 543.

Työttömistä työnhakijoista enemmistö, lähes 60 %, on miehiä ikäluokasta riippumatta. Nuorten alle 25-vuotiaiden osuus työttömistä työnhakijoista oli 15 %. Työttömien nuorten määrä on kasvanut hiukan työttömien kokonaismäärää nopeammin.

Pitkäaikaistyöttömien määrä on ollut kasvussa ja heitä on jo lähes 40 % kaikista työttömistä työnhakijoista. Koulutusasteittain tarkasteltuna eniten työttömiä työnhakijoita on toisen asteen koulutetuissa.

Ulkomaalaisten työttömien määrä on kasvanut Keski-Suomessa edellisvuodesta, heitä oli heinäkuussa 10 % työttömistä työnhakijoista. Ulkomaista työvoimaa rekrytoivat pääosin suuret yritykset ja organisaatiot, joissa työyhteisö on jo kansainvälinen. Pk-yritykset kaipaavat tukea kansainväliseen rekrytointiin, etenkin ensimmäisen kv-rekrytoinnin kynnys on korkea. Tarvetta ulkomaiselle työvoimalle on pidemmällä aikavälillä esimerkiksi sote-, ICT- ja puhtauspalvelualoilla.

TE-uudistuksessa työvoimapalvelut tuotiin lähemmäksi asiakasta, minkä odotetaan nopeuttavan työllistymistä ja antavan eväitä osaajapulan ja kohtaantohaasteen taltuttamiseksi.

Vuoden 2025 alusta toimintansa aloittaneiden työllisyysalueiden niukat taloudelliset resurssit eivät ole kuitenkaan mahdollistaneet työttömille riittävästi työllistymistä edistäviä palveluja. Erityisen paljon on vähentynyt palkkatuettu työllistäminen kuntiin.

Julkisen talouden tila on vaikea ja suunnanmuutos haastava

Heikko talouskehitys, muuttuva väestörakenne ja viime vuosien kriisit ovat johtaneet julkisen talouden epätasapainoon. Ennusteiden mukaan julkisyhteisöjen velkaantuminen jatkuu myös tulevana vuosina.

Moni Keski-Suomen kunta on kärsinyt talousvaikeuksista viime vuosina, eikä talouden liikkumavara ole lisääntymässä tulevinakaan vuosina. Keski-Suomen kuntatalous kokonaisuutena pärjää maakuntien välisessä vertailussa melko heikosti.

Kuntien valtionosuusuudistukselle on ladattu suuret odotukset, mutta yksin sekään ei ratkaise talouden haasteita. Myös suhdannekehitys ja työmarkkinoiden tilanne heijastuvat kuntatalouteen. Yhä tärkeämmäksi nousevat kuntien oman toiminnan sopeutus- ja tehostamistoimet sekä verotulot ja niiden vahvistaminen mm. työllisyyden ja yritystoiminnan kautta.

Keski-Suomen hyvinvointialueen taloustilanne on haastava – yksi koko maan heikoimmista. Kertyneet alijäämät ovat mittavia ja lain mukaista alijäämien kattamisvelvoitteen täyttämistä vuoden 2026 loppuun mennessä pidetään mahdottomana. Valtiolta saatavan rahoituksen tason ei nähdä vastaavan palvelutarpeista aiheutuvia kustannuksia. Keski-Suomen hyvinvointialueen talouden vakava epätasapaino on johtanut valtiovarainministeriön arviointimenettelyn käynnistämiseen.

Keskeisimmät tunnistetut aluetalouden ja saavutettavuuden haasteet

- Talouden ja tuottavuuden kehitys on ollut heikkoa koko Suomessa jo usean vuoden ajan.
- Keski-Suomen työttömyysaste on pysytellyt maan korkeimpien joukossa jo pitkään.
- Keski-Suomen kuntatalous kokonaisuutena pärjää maakuntien välisessä vertailussa melko heikosti.
- Keski-Suomen hyvinvointialueen taloustilanne on yksi koko maan heikoimmista.
- Kansallinen aluekehittämisrahoitus on vähentynyt.
- Maakunnan sisäinen saavutettavuus erityisesti joukkoliikenteellä on heikkoa.
- Erityisesti syrjäisemmillä seuduilla huolta ovat herättäneet katkeilevat puhelin- ja verkkoyhteydet.

Suomen julkiseen talouteen ennustetaan niukkuutta, joten valtiolta ei ole odotettavissa kasvavaa rahoitusta kuntien ja hyvinvointialueiden talouden tueksi. Keski-Suomen kuntien ja hyvinvointialueen taloushaasteet heijastuvat pahimmillaan negatiivisesti koko maakunnan elinvoimaan ja kehityskykyyn. Mikäli taloustilanne ei käänny, odotettavissa on, että julkisten palveluiden palveluverkko supistuu tulevina vuosina.

Kuntatalouden vahvistaminen erityisesti vihreän siirtymän vauhdittamisella ja kokonaiskestävyyden ratkaisulla, joissa ihmisten hyvinvointi, ympäristön tilan parantaminen ja talouden kannattavuus kulkevat rinnakkain, tukee pitkällä tähtäimellä kuntien taloutta ja elinvoimaa.

Valtion talouden säästöpainneiden vuoksi myös kansallinen aluekehittämisrahoitus on ollut viime vuosina niukkaa, eikä lähitulevaisuudessa vaikuta olevan edessä käännettä. Tämä korostaa EU-rahoituksen merkitystä aluekehittämistyössä.

Aktiivinen TKI-toiminta luo mahdollisuuksia

Keski-Suomen tutkimus- ja kehittämismenot ovat maakuntien kuudenneksi suurimmat. T&K-menot ovat olleet reippaassa kasvussa viime vuosina. Vuonna 2023 erityisesti yritysten T&K-menot kasvoivat vahvasti.

Keski-Suomen yritysten T&K-menojen osuus koko maan yritysten menoista oli kuitenkin vain 2,9 %, kun taas maakunnan korkeakoulusektorin osuus maan korkeakoulujen T&K-menoista oli 6,6 %. T&K on alueellisesti keskittynyttä. Jyväskylän seudun osuus on 84 % ja Äänekosken 14 % maakunnan T&K-menoista.

Saavutettavuus on Keski-Suomen elinvoiman perusta

Keski-Suomen halki kulkeva valtatie 4 kuuluu osaksi eurooppalaisten liikenneväylien (TEN-T) ydinverkkoa. Ydinverkkoon kuuluminen asettaa vaatimuksia väylän palvelutasolle ja käytännössä vaatimusten täyttäminen tulee vaatimaan investointeja valtatie 4 Vaajakosken kohtaan Jyväskylässä seuraavien neljän vuoden aikana. Niin sanottuun kattavaan verkkoon kuuluu valtatie 9. Lisäksi TEN-T-verkkoon kuuluvat Tampere–Jyväskylä–Pieksämäki-ratayhteys sekä Jyväskylän lentoasema. Jyväskylä on TEN-T-verkon kaupunkisolmukohta.

Teiden heikko kunto huolestuttaa tielläliikkuja. Keski-Suomessa on noin 60 km huonokuntoisia pääteitä ja 300 km huonokuntoisia seutu- ja yhdysteitä.

Maakunnan tieverkon heikko kunto vaikuttaa suoraan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin ja ihmisten turvallisuuden tunteeseen.

Keski-Suomi on lähes kaikkien toimialojen kuljetussuoritteissa kolmen suurimman maakunnan joukossa. Ympäri maakuntaa on useita tuotanto- ja teollisuuslaitoksia. Oman teollisuuden lisäksi kuljetussuoritetta tuottavat Etelä- ja Pohjois-Suomen väliset kaupan ja teollisuuden tavaravirrat.

Keski-Suomen aluetalouden ja saavutettavuuden vahvuudet ja mahdollisuudet

- Puolustus- ja turvallisuusalan osaaminen luo mahdollisuuksia uusille investoinneille.
- Vihreän siirtymän vauhdittaminen ja kokonaiskestävyyden ratkaisut tukevat pitkällä tähtäimellä kuntien taloutta ja elinvoimaa.
- Yritysten T&K-menot ovat olleet Keski-Suomessa reippaassa kasvussa viime vuosina ja Keski-Suomen korkeakoulusektorin osuus koko maan korkeakoulujen T&K-menoista on merkittävä.
- Keski-Suomi sijaitsee eurooppalaisesti merkittävien liikenneväylien risteyskohdassa.
- Henkilöjunaliikenteen kasvulle on olemassa vankka pohja kaupungistumisessa sekä yhdyskuntarakenteen tiivistymisessä.

Henkilöjunaliikenteen matkustajamäärät ovat kasvaneet merkittävästi Keski-Suomessa korona-ajan jälkeen. Kaupungistuminen, Jyväskylän seudun väestöprofiili ja yhdyskuntarakenteen tiivistyvä kehitys luovat pohjaa henkilöraide liikenteen kasvulle. Alueellisen henkilöjunaliikenteen mahdollisuuksia tarkastellaan MAL-alueella tehtävässä joukkoliikenteen kehittämisselvityksen päivityksessä.

Lentoliikenteen aluetaloudellisia vaikutuksia tarkastellen selvityksen mukaan lentoliikenteen synnyttämistä vaikutuksista valtaosa kohdistuu lentoliikennealan ulkopuoliseen yritystoimintaan. Lentoliikenne parantaa muiden teollisuudenalojen tehokkuutta koko taloudellisen toiminnan kirjolla. Tätä kautta lentoliikenteen merkitys elinkeinoelämälle ja sitä kautta alue- ja kansantalouteen on merkittävä. Toistaiseksi reittilentojen jatkuminen on turvattu alkuvuoteen 2028 valtion ostoliikenteenä.

Toimintavarmojen ja nopeiden tietoliikenneyhteyksien saatavuus kotitalouksille ja yrityksille on digitaalisen saavutettavuuden edellytys Keski-Suomessa. Toimivat yhteydet ovat merkittävä monipaikkaisuuden ja esimerkiksi hyvinvointialueen digipalvelujen mahdollistaja. Keski-Suomessa kiinteän verkon laajakaistasaatavuus (100 Mbit/s) kotitalouksille oli 74 % vuonna 2024 ja 5G-verkon osalta yli 90 %. Erityisesti syrjäisemmillä seuduilla viime aikoina huolta ovat herättäneet katkeilevat puhelin- ja verkkoyhteydet. Verkkojen epävarma toimivuus on myös turvallisuuskysymys.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Vauhditamme kasvua
- Pidämme ihmisten puolia
- Kasvun kärjet

Ympäristö on huomioitava päätöksenteossa

Kolmoiskriisillä tarkoitetaan ilmastonmuutosta, luontokatoa ja elinympäristöjen saastumista. Yhdessä luonnonvarojen kestäättömän käytön kanssa nämä kolme muodostavat yhden keskeisimmistä Keski-Suomeakin haastavista ilmiöistä, mikä on tunnistettu myös Keski-Suomen strategiaa ja aiemmin skenaarioita laadittaessa.

Ilmastonmuutos ja siihen sopeutuminen ovat ajankohtaisia teemoja

Suomen ilmasto on lämmennyt merkittävästi erityisesti 1960-luvun lopulta alkaen. Ilmasto lämpenee edelleen ja sen hillinnän ohella ilmastonmuutokseen sopeutuminen on ajankohtainen teema. Muutos nostaa keskilämpötilaa, lisää sateisuutta ja sään ääri-ilmiöitä sekä vähentää sään ennustettavuutta.

Tuoreimpien tietojen mukaan vuonna 2022 Keski-Suomen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt olivat 1764 kt CO₂e ja HINKU-laskelman mukaiset päästöt ilman päästöhyvityksiä 1407 kt CO₂e.

Kokonaispäästöistä isoimmat päästölähteet ovat tieliikenne, maatalous ja kulutussähkö. HINKU-päästöistä vastaavasti tieliikenne, maatalous ja

kaukolämpö. Keski-Suomen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat vähentyneet 56 % vuodesta 2007 vuoteen 2022. HINKU-päästöjen vastaava vähennys on ollut 41 %.

Keski-Suomen maankäyttösektori toimi vuonna 2023 kokonaisuutena arvioituna nettohiilinieluna. Tarkemmin katsottuna metsämaat toimivat nettohiilinieluna, kun taas muut maankäyttösektorin luokat (viljelysmaat, kosteikot, rakennetut alueet ja ruohikkoalueet) toimivat nettopäästölähteinä.

Nykyisten toimintamallien kyseenalaistaminen, kulutuksen vähentäminen ja uusien, resurssiviisaampien mallien käyttöönotto auttavat ilmastonmuutoksen hillinnässä. Keski-Suomessa on pystyttävä vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä ja vahvistettava hiilinieluja ja -varastoja. Pidemmällä aikavälillä otettaneen laajemmassa mittakaavassa käyttöön myös teknisiä hiilensidontaratkaisuja.

Keski-Suomi on ilmastonmuutoksen hillinnän suhteen mahdollisuuksien maakunta. Maakunnan vahvuutena on erityisesti uusiutuvan energian suuri käyttöosuus ja uusiutuviin raaka-aineisiin pohjautuva teollisuus.

Ilmastonmuutoksen hillintään tulee panostaa jatkossakin.

Muuttuva ilmasto tuo myös ilmastonmuutokseen varautumisen haasteen, kun yhteiskunnalle tärkeät toiminnot tulee suojata sään ääri-ilmiöiden ja pitkäaikaisten muutosten haavoittavilta vaikutuksilta.

Energiamurrosta tulee edistää kestävästi

Keski-Suomen energian kokonaiskulutus oli 21,8 TWh vuonna 2022. Energian kulutus väheni 11 % vuoteen 2019 verrattuna. Vuonna 2022 puupohjaisten energianlähteiden osuus kaikista energianlähteistä Keski-Suomessa oli lähes 70 %. Puupohjaisten energianlähteiden merkittävyyttä selittää metsäteollisuuden suuri rooli.

Vuoden 2022 energiataseessa tuulienergian osuus oli vain 1 %. Tuulienergiaan liittyy kuitenkin suurin tunnistettu uusiutuvan energiantuotannon potentiaali Keski-Suomessa ja tuulivoimahankkeita on eri suunnittelun ja toteutuksen vaiheissa etenemässä paljon. Kasvava uusiutuvan energian tuotanto luo mahdollisuuksia esimerkiksi vetytalouden ja vihreän teollisuuden kehittämiseksi maakunnassa.

Energiamurrokseen ja uusiutuvan energian tuotantoon tuuli- ja aurinkovoimalla liittyy suuria maankäytön kysymyksiä.

Hankkeet painottuvat pohjoiseen Keski-Suomeen. Samoilla alueilla on myös luonnonarvoiltaan tärkeitä Keski-Suomen viimeisiä erämaisia alueita sekä erämaisista alueista riippuvaisten lajien elinympäristöjä.

Keskeisimmät tunnistetut ympäristölliset haasteet

- Ilmasto lämpenee edelleen ja sen hillinnän ohella ilmastonmuutokseen sopeutuminen on ajankohtainen teema.
- Energiamurrokseen ja uusiutuvan energian tuotantoon tuuli- ja aurinkovoimalla liittyy suuria maankäytön kysymyksiä.
- Suoluonnon säilyttäminen vaatii myös ennallistamistoimia.
- Metsäluonnon monimuotoisuudelle on ollut erityisen haitallista vanhojen luonnonmetsien väheneminen, yhtenäisten metsäalueiden pirstoutuminen ja lehtipuuvaltaisten metsien niukkuus. Metsäalan merkittävimpana haasteena on puunkäytön ja metsien monimuotoisuuden yhteensovittaminen.
- Jätteen määrä ei ole tavoitteista huolimatta vähentynyt.

Luonnon monimuotoisuus on yhteinen asiamme

Monimuotoisuuden kannalta tärkeitä aluekokonaisuuksia Keski-Suomessa ovat erityisesti Suomenselän ja Päijänteen ekologiset suuralueet. Keski-Suomen ensimmäinen Helmi-keskittymä sijaitsee eteläisessä Keski-Suomessa ja se on nimetty Pohjois-Päijänteen Helminauhaksi. Keski-Suomessa sijaitsee kokonaan tai osittain neljä kansallispuistoa.

Metsäluonnon monimuotoisuudelle on ollut erityisen haitallista vanhojen luonnonmetsien väheneminen, yhtenäisten metsäalueiden pirstoutuminen, ja lehtipuuvaltaisten metsien niukkuus. Ekologisen kestävyyskannalta talousmetsien suurimpia puutteita ovat yhä edelleen lahoppuun ja palaneen puun vähyys sekä vanhojen lahoppuustoisten metsien vähyys.

Lakisääteisesti suojeltuja metsiä oli Keski-Suomessa vuonna 2022 48 700 ha (3,7 %) ja muita talousmetsien suojelualueita tai rajoitetussa käytössä olevia metsiä 31 700 ha, 2,3 % metsä- ja kitumaasta. Suhteellisesti suurin osa Suomen uhanalaisista lajeista elää metsissä (31 %). Metsäalan merkittävimpänä haasteena on puunkäytön ja metsien monimuotoisuuden yhteensovittaminen.

Keski-Suomen maakunnan alueella, varsinkin Suomenselän alueella, on runsaasti soita. Maakunnan soiden ojitustaso on valtakunnan korkeimpia. Ojittamatonta on vain 14 % suopinta-alasta. Yli 80 % maakunnassa esiintyvistä suotyypeistä on uhanalaisia. Jäljellä olevan luonnontilaisen suoluonnon uhkana on vanhojen ojien kuivattava vaikutus ja kunnostusojitus.

Soidensuojelua on pyritty edistämään maakuntakaavalla, jossa on osoitettu valtakunnallisiin suojeluohjelmiin kuulumattomia soidensuojelualuevarauksia (n. 5 700 ha). Suoluonnon säilyttäminen vaatii myös ennallistamistoimia. Keski-Suomessa on kunnostettu ja hoidettu perinnebiotooppeja vuodesta 2020 lähtien.

Uhanalaisen kasvi- ja hyönteislajiston kannalta erityisen merkittäviä ovat perinnebiotoopit ja niin sanotut pienvedet. Perinnebiotooppien (muun muassa niityt, hakamaat, metsälaitumet) ja niillä elävien lajien säilyminen edellyttää kohteiden hoitamista perinteisen maatalouden menetelmillä. Helmi-ohjelmassa on kunnostettu ja hoidettu perinnebiotooppeja vuodesta 2020 lähtien.

Keski-Suomelle on ominaista reittivesien runsaus. Luonnontilaisten pienvesien määrä on vähentynyt etenkin uittojen ja maankuivatuksen sekä ojituksen takia. Puroja on perattu uiton tarpeisiin jo 1800-luvulta lähtien ja ojitus on ollut suurimmillaan 1960–70 luvuilla.

Edelleen pienvedet ovat vaarassa metsätalouden ja muun maankäytön vuoksi (rakentaminen, teiden ylitysrakenteet). Yleinen tieto esimerkiksi Helmi-ohjelman pienvesiteemassa on, että alle puolet pienvesikohteista on luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia.

Pintavesien tila on Keski-Suomessa varsin hyvä. Maakunnan luokiteltujen järvien lukumäärästä 80 % ja pinta-alasta 93 % on erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa. Jokien tilanne on heikompi ja vain 51 % luokitelluista jokimuodostumista on erinomaisessa tai hyvässä tilassa.

Keski-Suomen vahvuuksia ja mahdollisuuksia

- Vajaan 20 viime vuoden aikana kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat yli puolittuneet.
- Keski-Suomessa on merkittävästi metsäteollisuutta, jonka raaka-aineena ovat uusiutuvat luonnonvarat. Uusilla innovaatioilla korvataan uusiutumattomia luonnonvaroja ja kasvatetaan jalostusarvoa.
- Suuri uusiutuvan energian potentiaali ja uusiutuvan sähkön hyödyntäminen esimerkiksi vedyn ja sen jatkojalosteiden tuottamisessa.
- Pintavesien tila Keski-Suomessa on varsin hyvä.
- Useimpien jätejakeiden hyödyntäminen on edelleen lisääntynyt ja monet jätejakeet hyödynnetäänkin kokonaisuudessaan.
- Biojätteen osuus sekajätteestä on Keski-Suomessa valtakunnallisesti tarkasteltuna jo varsin hyvällä tasolla.

Luonnonvarojen hyödyntäminen

Keski-Suomen maa-ainesvarat on arvioitu noin 1,85 miljardiksi kuutiometriksi, mutta harjuluonto on kärsinyt laajasta maa-ainesten otosta, ja kestävästi hyödynnettävät sora- ja hiekkavarannot vähenevät.

Nykyisin kalliokiviainesta hyödynnetään lähes yhtä paljon tai enemmän kuin harjusoraa. Vaikka lupa-alueita on määrällisesti saman verran, ottotoiminta painottuu selvästi kalliokiviainekseen, jota on otettu yli kaksinkertainen määrä soraan verrattuna.

Keski-Suomessa on 232 luokiteltua pohjavesialuetta. 28 aluetta on todettu kemialliselta tilaltaan riskialttiiksi ihmistoiminnan, kuten teollisuuden, maa-aineksenoton ja talviaikaisen liukkaudentorjunnan vuoksi, ja näistä 21 alueella pohjaveden kemiallinen tila on huono. Määrällisesti huonotilaisia alueita ei ole, ja suojelusuunnitelma on laadittu jo 225 alueelle.

Keski-Suomessa on metsätalousmaata lähes 1,4 miljoonaa hehtaaria, ja puuston tilavuus oli vuosina 2019–2023 191 miljoonaa kuutiometriä.

Puuston vuotuinen kasvu oli vuosina 2019–2023 8,32 miljoonaa kuutiometriä, kun se vuosina 2014–2019 oli 9,73 miljoonaa kuutiometriä.

Puuston kokonaispoistuma vuonna 2023 oli 7,15 miljoonaa kuutiometriä, kun vuosien 2020–2023 keskiarvo oli 7,53 miljoonaa kuutiometriä. Hakkuukertymä vuonna 2023 oli 6,16 miljoonaa kuutiometriä. Hakkuukertymä on ollut hienoisessa laskusuunnassa vuoden 2018 huipusta (7,24 miljoonaa kuutiometriä) alkaen.

Vuosien 2020–2023 keskiarvo oli 6,50 miljoonaa kuutiometriä. Suurin ylläpidettävä hakkuukertymä vuosina 2019–2023 oli 6,97 miljoonaa kuutiometriä.

Keski-Suomessa turvetuotannossa olevan alueen pinta-ala oli 2315 hehtaaria vuonna 2023, kun vastaava pinta-ala vielä vuonna 2019 oli 5 320 hehtaaria. Euroopan unionin ja Suomen vihreän kasvun politiikka ja ilmastoneutraaliuden tavoitteet merkitsevät myös Keski-Suomessa turpeen energiakäytöstä luopumista.

Useimpien jätejakeiden hyödyntäminen on edelleen lisääntynyt ja monet jätejakeet hyödynnetäänkin kokonaisuudessaan. Energiana hyödyntämisen sijaan jätteiden pitäisi kuitenkin ohjautua enemmän materiaalina hyödynnettäväksi.

Jätelain ensisijainen tavoite, jätteen määrän väheneminen, ei myöskään ole toteutunut. Kierrätettäväksi erilliskerättyjen yhdyskuntajätteiden määrä on kuitenkin lievästi lisääntynyt ja näiden määrä sekalaisessa yhdyskuntajätteessä samalla vähentynyt. Erityisesti biojätteen, joka on erityisen hyödyllistä saada pois sekajätteestä, osuus sekajätteestä (noin 20 %) on Keski-Suomessa valtakunnallisesti tarkasteltuna varsin hyvällä tasolla.

KS Keski-Suomi

Rakentamisen toimiala on Keski-Suomen suurin jätteidentuottaja, mutta suurin osa sen jätteistä on maa-aineksia. Muista rakennusjätteistä suurin osa hyödynnetään (mineraaliset pääosin maarakentamisessa, puuperäiset enimmäkseen energiana) ja kaatopaikalle sijoitetaan lähinnä mineraalieristejäte ja asbestijäte.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Olemme luonnonvoimaisia

Osallisuudesta on pidettävä kiinni

Osallisuus on tunnistettu keskeiseksi kokonaisturvallisuutta vahvistavaksi tekijäksi.

Itsensä yksinäiseksi kokevien osuus on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Vuonna 2022 itsensä yksinäiseksi kokevia oli 10,7 %, kun vuonna 2024 vastaava luku oli jo 14,2 %. Miehistä osuus on lähes kaksinkertaistunut kahdessa vuodessa.

THL:n tutkimusten mukaan erittäin heikkoa osallisuutta kokee noin 8–10 % keskisuomalaisista.

Osallisuusindikaattori kertoo muun muassa ihmisten merkityksellisyyden tunteesta, yhteisöön kuulumisesta ja koetuista vaikuttamismahdollisuuksista.

Viime vuosina maailmalla on nähty käänne demokratiakehityksessä. Myöskään Suomessa demokratiaa ei voida enää ottaa annettuna. Edustuksellisessa demokratiassa äänestysaktiivisuus kertoo ihmisten koetuista vaikuttamismahdollisuuksista. Läpi 2000-luvun Keski-Suomessa äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa on ollut alle 70 %. Alue- ja kuntavaaleissa 2025 äänesti vain hieman yli 50 % äänioikeutetuista.

Yhdistystoiminnalla on monia haasteita

Osallisuuden, yhteisöllisyyden ja koko aluekehittämisen kokonaisuuden näkökulmasta yhdistykset ovat keskeisiä toimijoita.

Keski-Suomessa on yli 5200 rekisteröityä yhdistystä, joista suuri osa on pieniä ja paikallisesti toimivia. Yhdistysten kirjo on laaja – mukana on niin isoja palveluntuottajia kuin pieniä kyläyhdistyksiä. Suurin osa toimii vapaaehtoisvoimin, ilman palkattua henkilöstöä. Jäsen- ja vapaaehtois määrät ovat viime vuosina pysyneet ennallaan tai laskeneet.

Keskeisimmät tunnistetut haasteet

- Yksinäisyys on lisääntynyt.
- Noin 8–10 % keskisuomalaisista kokee erittäin heikkoa osallisuutta.
- Äänestysaktiivisuus etenkin alue- ja kuntavaaleissa on varsin matala.
- Yhdistysten päähaasteita ovat talouden epävarmuus, aktiivien väheneminen ja toimitilakysymykset.

Yhdistykset tekevät yhteistyötä eniten toisten paikallisten yhdistysten ja kuntien kanssa. Yhteistyökäytännöt hyvinvointialueen kanssa hakevat edelleen muotoaan. Yli kolmannes yhdistyksistä kokee toimintaedellytystensä heikentyneen. Päähaasteita ovat talouden epävarmuus, aktiivien väheneminen ja toimitilakysymykset. Vaikka haasteet ovat suuria, järjestöillä on merkittävä rooli hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja paikallisen elinvoiman vahvistamisessa.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Pidämme ihmisten puolia

Keski-Suomen vahvuudet ja mahdollisuudet

- Yhdistysten integroiminen mukaan aluekehittämistyöhön tarjoaa paljon mahdollisuuksia.
- Yhdistykset luovat keskisuomalaisille kiinnittymisen ja osallisuuden paikkoja.

Kulttuuri on osa kokonaisturvallisuutta

Terveyttä edistävästä kulttuuritoiminnasta tietoa kokoavan TEAviisarin mukaan Keski-Suomen tunnusluvut ovat lähes jokaisella osa-alueella (sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi sekä voimavarat) alle maan keskiarvon. Vain osallisuuden osalta Keski-Suomi ylittää yli keskiarvon.

Kulttuuriperintömme kertoo historiastamme ja identiteetistämme. Monimuotoinen kulttuuriperintö, erilaiset kulttuuri-identiteetit ja jaettu arvopohja lisäävät osaltaan myös resilienssiä ja vaikuttavat yhteiskunnan henkisen kriisinkestävyysmuodostumiseen osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

Kulttuuriympäristö on syntynyt ihmisen toiminnan ja luonnon vuosisataisessa vuorovaikutuksessa. Uutta ajallista kerroksellisuutta kulttuurimaisemiin, rakenteisiin ja rakennuskantaan syntyy jatkuvasti. Keskisuomalaisen kulttuuriympäristön helmiä ovat Unescon maailmanperintökohteet Petäjäveden vanha kirkko ympäristöineen ja Struven ketjun kolmiomittauspiste Jyväskylän Korpilahdella.

Maakunnassa on myös edustavia arkkitehti Alvar Aallon suunnittelempia kohteita sekä merkittävä määrä julkista modernia arkkitehtuuria. Aallon arkkitehtuuria on esitetty Unescon maailmanperintökohteeksi.

Muinaisjäännökset ja arkeologinen kulttuuriperintö ovat kulttuuriympäristön vanhinta kerrostumaa ja sen historiallinen pohja. Keski-Suomessa on 30 valtakunnallisesti merkittävää arkeologista aluetta.

Kulttuurimaisemien arvo perustuu monimuotoiseen, kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan.

Keskeisimmät tunnistetut haasteet

- Kulttuuritoiminnan tunnusluvut ovat lähes jokaisella osa-alueella alle maan keskiarvon.
- Rakennusperinnön arvot turvataan parhaiten säilyttämällä rakennukset aktiivisessa käytössä. Tätä haastaa monien seutujen negatiivinen väestökehitys.

Keski-Suomessa on 11 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Laukaan Hyyppäänvuori ja Korpilahden Oravivuori näkymineen ovat maise-manähtävyyksiämme. Maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 44 ja arvokkaita perinnemaisemia on 30, joista 5 on valtakunnallisesti arvokasta.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat historiamme edustavimpia kuvastajia. Keski-Suomessa on 52 RKY-aluetta. Maakunnallisesti merkittäviksi arvotettuja rakennettuja kulttuuriympäristöjä on lähes 500.

Maaseudun kulttuurimaisemien ominaispiirteet säilyvät parhaiten jatkamalla perinteistä, maisema-arvot huomioon ottavaa maa- ja metsätaloutta.

Rakennusperinnön arvot turvataan parhaiten säilyttämällä rakennukset aktiivisessa, monipuolisessa käytössä. Tätä haastaa monien seutujen negatiivinen väestökehitys. Taajamien ja kaupunkiympäristöjen ominaispiirteiden tunnistaminen antaa hyvän pohjan niiden nykyaikaiselle kehittämiselle.

Aineeton kulttuuriperintö elää yhteisöissä. Saunamaakunnassa vahvasti elävä saunaperinne on nimetty Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon.

Elävän perinnön kansallisessa luettelossa on mainittu KeskiSuomessakin vahvaa ja elävää perintöä, kuten talkooperinne, lavatanssit, moottorisahaveisto, pesäpallo, sienestys, tervanpoltto ja suomalaisten metsäsuhde. Jyväskylän Seminaarinmäki ja tasa-arvoinen koulutus on saanut Suomen ensimmäisen eurooppalaisen kulttuuriperintötunnuksen.

Kulttuuripalveluita tuotetaan yhdessä

Keski-Suomessa kulttuuripalveluista vastaavat pääsääntöisesti kunnat yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Vapaan sivistystyön merkitys kulttuuristen sisältöjen ja kulttuurikasvatuksen tuottajana on merkittävä, etenkin pienemmillä paikkakunnilla. Keski-Suomen kulttuuritarjonta on keskittynyt keskuskaupunki Jyväskylään, mutta alueellisina toimijoina etenkin taiteen vapaan kentän toimijat mahdollistavat kulttuuritarjonnan myös maaseudulla, yhteistyössä kuntien kanssa.

Kunnan lakisääteisiin palveluihin kuuluvat yleisten kulttuuripalveluiden sekä kirjaston ylläpito. Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan (Kuntalaistutkimus 2024) kirjastot ovat kuntalaisten eniten käyttämä ja arvostama kunnallinen palvelu.

Tutkimuksen mukaan myös kulttuuripalveluita sekä kansalais- ja työväenopistoja käytetään paljon ja niiden arvostus on suurta.

Kulttuurialan tuotos Keski-Suomessa oli vuonna 2022 yhteensä 328 miljoonaa euroa. Korona pudotti tuotosta hetkellisesti, mutta verrattuna vuoteen 2019 on nousua tapahtunut noin 20 miljoonaa €.

Henkilötyövuosien määrä on pudonnut samaan aikaan lähes 300:lla (2018 henkilötyövuotta vuonna 2022), mikä johtuu pääasiassa koronan aiheuttamasta viihdepalvelujen käytön vähenemisestä sekä painotuotteiden valmistuksen vähenemisestä.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Ravitsemme juuriamme

Keski-Suomen vahvuudet ja mahdollisuudet

- Keskisuomalaisen kulttuuriympäristön helmiä ovat Unescon maailmanperintökohteet Petäjäveden vanha kirkko ympäristöineen ja Struven ketjun kolmiomittauspiste Jyväskylän Korpilahdella sekä lukuisat Alvar Aallon suunnittelemat kohteet.
- Etenkin taiteen vapaan kentän toimijat ovat mahdollistaneet kulttuuritarjontaa koko Keski-Suomessa, yhteistyössä kuntien kanssa.
- Keski-Suomessa on merkittäviä vapaan sivistystyön toimijoita, joilla on iso merkitys kulttuurin harrastamisen mahdollisuuksien luojana.
- Keski-Suomessa on vahvoja ja omaperäisiä kylä- ja kaupunginosakulttuureja, jotka ovat kiinnostavia niin kansallisesta kuin kansainvälisestä näkökulmasta katsottuna.

Liitteet

Keski-Suomen aluerakenne 2050

Ympäristövaikutusten arviointiselostus

Arvio Keski-Suomen strategian 2050 toteutumisesta (OwalGroup)

KS

Keski-Suomi

Keski-Suomi
Mellersta Finland
Central Finland

Missä kestävyys kohtaa turvan

Keski-Suomen strategia
2026–2029

Aluerakenne 2050

Maakuntavaltuusto 11.12.2025

Sisällys

Monikeskuksinen Keski-Suomi	3
Monipuolistuvan toimeliaisuuden alue	3
Monipaikkaisuuden keskukset	4
Kansallisesti merkittävät yhteydet	5
Kansainvälisesti merkittävät yhteydet.....	5
Kestävän toimeliaisuuden Keski-Suomi.....	6
Luonnonarvojen painopistealueet	6
Maatalouden painopistealueet sekä maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä	7
Vihreän siirtymän käytävät	8
Puolustusteollisuuden painopistealueet.....	9
Virkistyksen, matkailun ja kulttuurin painopistealueet	9

Aluerakenne määrittelee aluekehittämisen ja aluesuunnittelun suuntaviivat. Se kertoo, mitä pidämme erityisen tärkeänä tulevaisuuskestävää Keski-Suomea rakentaessamme. Kuten kaikki tekemisemme, myös aluerakenne pohjautuu kokonaiskestävyyden neljään ulottuvuuteen.

Aluerakenne hahmottelee maakunnan suuntaa vuoteen 2050 asti yleispiirteisellä tasolla. Se tunnistaa alueellisen moninaisuuden ja kutsuu näkemään mahdollisuuksia, ei rajoituksia. Yleispiirteisyydessään tarkastelu ei ole kaiken kattava. Keski-Suomi on mahdollisuuksien ja tulevaisuuden maakunta.

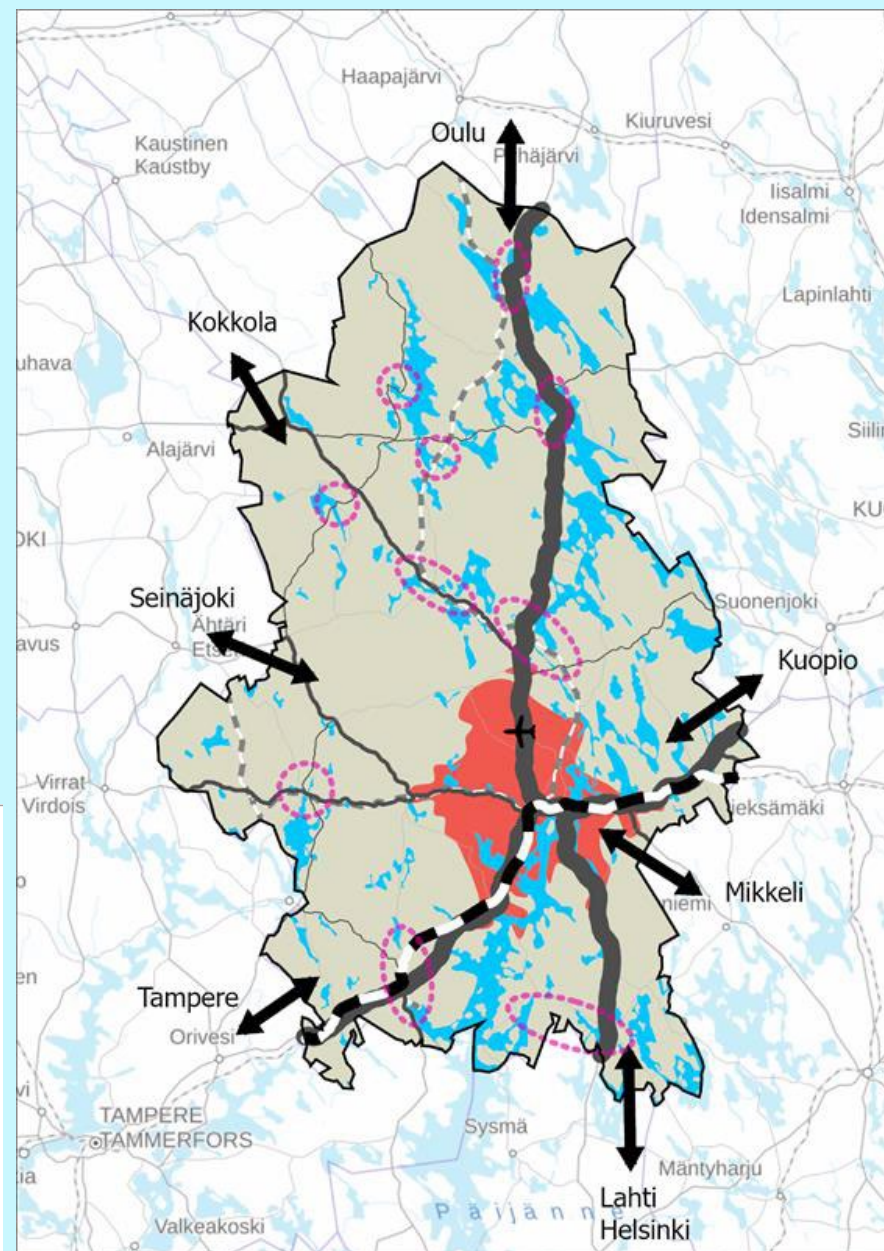
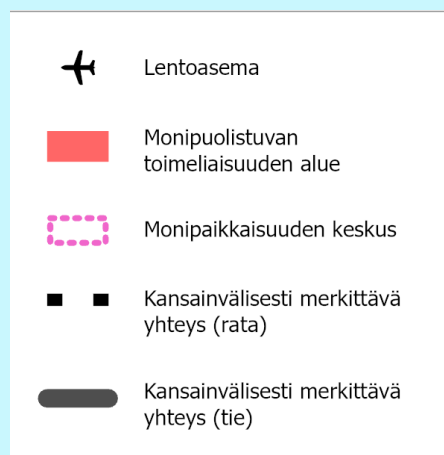
Monikeskuksinen Keski-Suomi

Keski-Suomessa voi elää ja yrittää kaupungin sykkeessä ja mutkattomasti maaseudulla luonnon äärellä. Keskeltä Suomea löytyy vaihtoehtoja jokaiselle

Monipuolistuvan toimeliaisuuden alue

Väestönkasvu painottuu Jyväskylän seudulle ja Jyväskylän ympärille muodostuu **monipuolistuvan toimeliaisuuden alue**, joka kilpailee Suomen muiden kasvavien kaupunkikeskusten kanssa niin kotimaisista kuin kansainvälisistäkin osaajista. Jyväskylä vahvistaa asemaansa luonto- ja ihmisläheisenä, monikulttuurisena, historiaansa nojaavana ja sykehdyttävänä korkeakoulukaupunkina.

Uutta rakennetaan ja kehitetään vanhan ja toimivan päälle. Lyhyet matkat tehdään kävellen ja pyöräillen, toimiva joukkoliikenne varmistaa saavutettavuuden vähän kauempaakin.

Palvelurakenne tukee kestäväää liikkumista ja siniviheryhteydet turvaavat luonnon monimuotoisuutta ja lisäävät hyvinvointia ja viihtyisyyttä. Kehittäminen perustuu kiertotalouden ja resurssiviisauden periaatteille.

Perustelu

Jyväskylän saavutettavuusvyöhyke kuvaa alueen puolen tunnin saavutettavuutta henkilöautolla. Tälle alueelle keskittyy pääosa maakunnan palvelu- ja asuntorakentamisesta ja olemassa olevasta rakennetusta ympäristöstä. Valtakunnallisessa yhdyskuntarakenteen seurannassa alue on luokiteltu keskustaajamaa ympäröiväksi kaupunkiseuduksi.

Monipaikkaisuuden keskukset

Maakuntakeskuksen lisäksi Keski-Suomessa on useita asumisen ja palveluiden kohtaamispaikkoina toimivia **monipaikkaisuuden keskuksia**. Ne tarjoavat monia mahdollisuuksia yrittämisestä paikasta riippumattomaan työhön heille, jotka kaipaavat ympärillensä tilaa ja puhdasta luontoa. Keskusten kertoma tarina on merkittävä osa keskisuomalaisista kulttuuriperintöä.

Näitä alueita luonnehtivat järvien ja vesistöjen läheisyys sekä palveluiden saavutettavuus. Monipaikkaisuuden keskuksilla ja elävällä maaseudulla on merkittävä rooli koko maakunnan elinvoimalle.

Kunta- ja kyläkeskuksia elävöitetään hyödyntäen olemassa olevaa rakennettua ympäristöä luovasti uusiin, muuttuviin ja monipuolisiin käyttötarkoituksiin. Omaleimainen kulttuuritoiminta kietoutuu osaksi alueiden identiteettiä ja kehittämistä.

Perustelu

Maaseudun monipaikkaisuuden keskuksina osoitetaan Suomen ympäristökeskuksen analyyseissa (alueidenkäytön kehityskuva s. 59) tunnistetut älykkään sopeutumisen työpaikka- ja palvelukeskittymät (Jämsä, Saarijärvi, Viitasaari ja Pihtipudas) sekä monipuolisten elinkeinojen palvelukeskittymä (Keuruu).

Lisäksi monipaikkaisuuden keskuksina esitetään Keski-Suomen maakuntakaavassa tunnistetut keskustatoimintojen alueet (Karstula, Äänekoski, Joutsa). Karstulan, Äänekosken ja Joutsan lisäksi maakuntakaavassa keskustatoimintojen alueiksi on tunnistettu Viitasaari, Saarijärvi, Keuruu, Jyväskylä ja Jämsä.

Monipaikkaisuuden potentiaalia nähdään myös kausiasumisessa ja sen vuoksi monipaikkaisuuden keskuksina esitetään kausiasumisen kannalta Keski-Suomen mökki-intensiivisimmät kunnat (Luhanka-Joutsa, Kivijärvi ja Kannonkoski). Näissä kunnissa on mökkejä yli 0,5/asukasta kohden.

Kansallisesti merkittävät yhteydet

Monikeskuksisen ja elävän Keski-Suomen verisuonistona sykkivät toimivat yhteydet. Kattavat digitaaliset verkot mahdollistavat etäpalvelut koko maakunnassa. Maakunnan sisäisen saavutettavuuden rungon muodostavat **kansallisesti merkittävät yhteydet**, jotka yhdistävät maakunnan tehokkaasti naapurimaakuntiin.

Tavaraliikenteelle maakunnan rataverkko on keskeinen saavutettavuuden elementti ja vuoteen 2050 mennessä myös henkilöjunaliikenteen merkitys on nykyistä suurempi.

Kansallisesti merkittäviin yhteyksiin panostaminen on välttämätöntä myös huolto- ja toimintavarmuuden näkökulmasta, joka nostaa Keski-Suomen halki kulkevien poikittaisyhteyksien merkitystä.

Perustelu

Kansallisesti merkittävänä yhteyksinä osoitetaan Keski-Suomessa kulkevat valtatie 13, 18, 23 ja 24. Lisäksi osoitetaan koko rataverkko. Valtatiet 4 ja 9 sekä Tampere-Jyväskylä-Pieksämäki ratayhteys osoitetaan kansainvälisesti merkittävänä yhteyksinä.

Kansainvälisesti merkittävät yhteydet

Kansainvälisesti merkittäviä yhteyksiä Keski-Suomessa on Euroopan laajuiseen liikenneverkkoon (TEN-T) kuuluvat valtatie 4 ja 9, Tampere-Jyväskylä-Pieksämäki ratayhteys sekä Jyväskylän lentoasema. Vuoteen 2050 mennessä eurooppalaiselle liikenneverkolle asetetut yhteiseurooppalaiset tavoitteet on saavutettu ja liikennevirrat ovat saumattomia ja sujuvia. Tämä vaatii myös päämäärätietoista liikenteeseen liittyvien palveluiden kehittämistä yhteyksien varrella.

Kestävän toimeliaisuuden Keski-Suomi

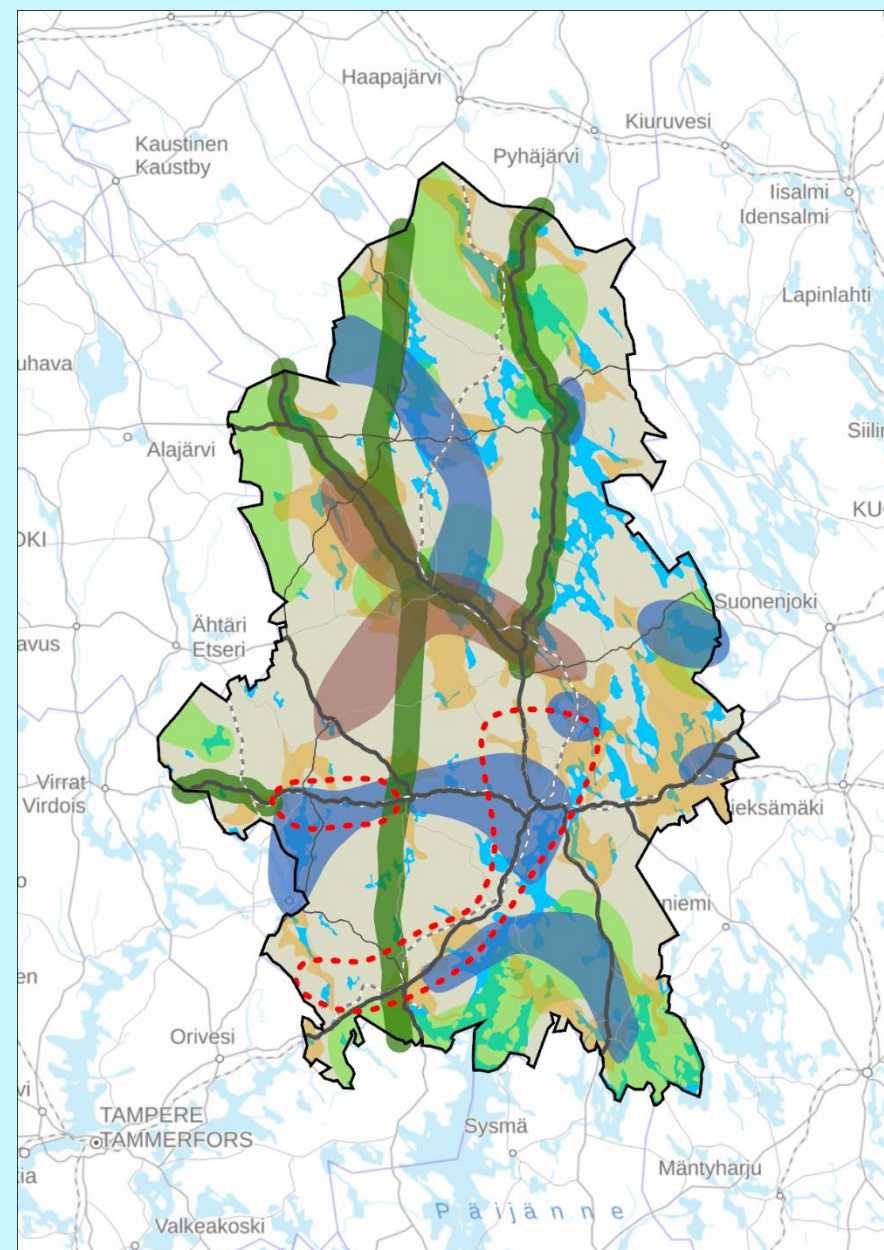
Luonnonarvojen painopistealueet

Keski-Suomen luonto tarjoaa kodin monille lajeille, luonnollisen hiilinielun, täytettä lompakolle, hiljaisuutta sekä paikkoja rentoutumiselle.

Keski-Suomen tulevaisuuden perusta on kokonaiskestävyys, joka tarkoittaa muun muassa luonnon asettamien reunaehtojen mukaista elämää. Reunaehdot on huomioitava kaikessa maakunnan kehittämisessä, mutta erityisesti ne korostuvat **luonnonarvojen painopistealueilla**.

Nämä alueet tarjoavat monipuolisia ekosysteemipalveluja, jotka luovat perustan Keski-Suomen elinvoimalle. Ekologisen kestävyys näkökulmasta on tärkeää edistää näiden alueiden kytkeytyneisyyttä toisiinsa.

- Luonnonarvojen painopistealue
- Maatalouden painopistealue
- Maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä
- Vihreän siirtymän käytävä
- Puolustusteollisuuden painopistealue
- Virkistys-, matkailun ja kulttuurin painopistealue

Painopistealueilla ja niiden välisillä yhteyksillä on keskeinen rooli niin luonnon monimuotoisuuden kuin ilmastomuutokseen sopeutumisenkin näkökulmasta.

Perustelu

Luonnonarvojen painopistealueina esitetään arvokkaiden luontokohteiden keskittymät, jotka on selvitetty vuonna 2017 Pro Gradu –työssä Maakuntakaavoituksen kehittäminen arvokkaiden luontoalueiden ja metsien hiilivarastojen turvaamiseksi Keski-Suomessa. Työssä on tunnistettu ydinestimoinnin avulla alueita, joissa on havaittavissa erilaisten luontoarvojen tihentymiä

Maatalouden painopistealueet sekä maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä

Keski-Suomen **maatalouden painopistealueet** ovat omavaraisuuden ja huoltovarmuuden kulmakiviä – kestävän elinvoiman rakentajia. Maaseudulla on merkitys myös arvokkaina kulttuurimaisemina ja omaleimaisen elävän maaseutukulttuurin kehtoina. Lisäksi ne ovat tärkeä osa siniviherrakennettamme.

Meillä luonnonvaroja käytetään viisaasti ja jalostusarvo kohotetaan mahdollisimman korkealle.

Maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä nojaa puuteollisuuden, biotuoteteollisuuden ja maa- ja metsätalouden logistiikan keskittymiin sekä vahvaan biotalouskampukseen. Kampuksen tarjoama koulutus ja innovaatiotoiminta raivaavat tietä kestäväälle ja älykkäälle maataloudelle yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Innovaatiokeskittymällä on erinomaiset mahdollisuudet kehittyä edelleen kansainvälisesti tunnetuksi.

Keski-Suomesta löytyy useita paikallisesti merkittäviä metsätalouden keskittymiä. Kestävästi kasvavat metsät ympäri Keski-Suomen mahdollistavat biotalouden kehittämisen jatkossakin.

Perustelu

Maatalouden painopistealueina osoitetaan Luonnonvarakeskuksen (Luke) tunnistamat Keski-Suomen peltoviljelyn tärkeimmät vyöhykkeet. Aluerajausten lähtöaineistona on käytetty vuoden 2015 peltolohkoaineistoa. Peruslohkoihin on yhdistetty Maaseutuviraston (nykyinen Ruokavirasto) kasvulohkokohtainen kasvilajiaineisto. Aineistosta on karsittu pois suojavyöhykkeet ja metsäpellot.

Painopistealueina on esitetty aggregoinnin tuloksena tuotetut alueet, joissa yksittäisten alueiden pinta-ala on yli 5 000 ha.

Innovaatiokeskittymä kattaa Karstulan puulaakson, Multian sahateollisuuden, joka on merkittävä työllistäjä, Äänekosken tehtaat (MetsäGroup ja Valtra) sekä Saarijärven biotalouskampuksen.

Vihreän siirtymän käytävät

Vihreä siirtymä on yksi Keski-Suomen tulevaisuuden voimakkaimmista ajureista. Sen perustana on vahva uusiutuvan energian tuotanto, joka avaa tietä vetytaloudelle ja muille uuden sukupolven ratkaisuille. **Vihreän siirtymän käytävät** näyttävät suuntaa koko maakunnalle.

Keski-Suomessa rakennamme vihreää siirtymä kokonaiskestävyys huomioiden. Investoinnit suunnitellaan tarkasti, emmekä suostu vain energiareservaatiksi. Keski-Suomessa tuotettua energiaa varastoidaan ja jalostetaan korkeampaan arvoon, puuperäisestä hiilestä, vedystä ja niiden jatkojalosteista alkaen.

Toimiva liikennejärjestelmä ja vahvat sähkönsiirtoyhteydet luovat välttämättömän perustan vihreän siirtymän investoinneille ja liiketoiminnalle.

Perustelu

Pohjoisessa Keski-Suomessa vihreän siirtymän hankkeet, erityisesti uusiutuvaan energiaan liittyen, tukeutuvat erityisesti valtateiden 4 ja 13 ympärille muodostuville vyöhykkeille. Lisäksi hankkeille keskeistä on toimivat sähkönsiirtoyhteydet, mikä korostaa Suomen kantaverkkoon kuuluvan ns. Metsälinjan merkitystä.

Vihreän siirtymän kannalta Äänekosken biotuotetehdas ja sen ympärille syntynyt ekosysteemi tarjoaa tulevana vuosikymmeninä mielenkiintoisia mahdollisuuksia esimerkiksi hiilidioksidin talteenottoon liittyen.

Vihreän siirtymän käytävänä esitetään myös Keuruun länsiosassa kulkeva valtatie 23. Keuruun länsiosiin sijoittuu muun muassa tuulivoimarakentamista ja alueen sähköverkkoa on vahvistettu viime vuosina.

Puolustusteollisuuden painopistealueet

Keski-Suomi ei jää tuleen makaamaan. Keski-Suomi on merkittävä osa kansallista puolustus- ja turvallisuusalaa.

Alueella sijaitsee puolustushallinnon tärkeitä toimintoja sekä elinkeinoelämää, joka tukee alan kehitystä. Auerakenteessa mahdollisuuksia kuvataan **puolustusteollisuuden painopistealueina**.

Huoltovarmuus ja sujuva sotilaallinen liikkuvuus korostuvat maakunnan kehittämisessä. Maakuntaan on muodostumassa yksi Suomen merkittävimmistä ilmailu- ja puolustusteollisuuden keskittymistä. Keski-Suomella on myös huomattavaa potentiaalia puolustus- ja turvallisuusalan osaamisessa ja kehittämisessä. Laajasti koko maakunnan alueella kaksoiskäyttöt tuotteita kehittävät yritykset vahvistavat puolustusteollisuutta.

Perustelu

Puolustusteollisuus on lähivuosina merkittävä kasvupotentiaalia laajasti Keski-Suomessa. Auerakennetarkastelussa alan mahdollisuuksia on haluttu kuvata riittävän yleispiirteisesti, huomioiden tarve olla esittämättä yksityiskohtaisesti puolustukseen liittyvien toimintojen sijainteja.

Painopistealueet kattavat Jämsän Hallin alueen, josta on muodostumassa erityisesti ilmailuun liittyen kansallisesti merkittävä alue, Jyväskylän Tikkakosken alueen sekä Laukaan puolustusteollisuuden kannalta merkittävät keskittymät.

Painopistealueelle sijoittuvat korkeakoulut tarjoavat osaamisääomaa alan kehitykselle.

Lisäksi puolustusteollisuuden painopistealueena esitetään Keuruun Kalettoman alue. Vanhan varuskunta-alueen ympärillä on paljon potentiaalia puolustusteollisuudelle. Painopistealue tukeutuu Haapamäen rataa, jolla voi olla poikittaisyhteytenä keskeinen merkitys puolustusteollisuuteen kytkeytyvälle elinkeinotoiminnalle.

Virkistystyksen, matkailun ja kulttuurin painopistealueet

Kaiken kestäväen toimeliaisuuden pohjana on se, että meillä on täällä hyvä olla. **Virkistystyksen, matkailun ja kulttuurin painopistealueet** kuvaavat Keski-Suomen kansainvälisesti kiinnostavimpia helmiä.

Neljä kansallispuistoa, kaksi maailmanperintökohdetta, useat Alvar Aalto-kohteet, rikas aineeton kulttuuriperintö ja sadat erilaiset tapahtumat houkuttelevat tulijoita Keski-Suomen kauempaakin. Elävä Keski-Suomi on vetovoimainen.

Perustelu

Himos on yksi Keski-Suomen keskeisimmistä matkailukohteista ja se sisältyy Himoksen-Päijänteen-Leivonmäen-Joutsan virkistys-, matkailun ja kulttuurin painopistealueeseen. Himoksen ja Leivonmäen kansallispuiston lisäksi painopistealue kattaa Jämsän saunakylän, joka on aineettoman kulttuuriperinnön kohde sekä Oravivuoren kolmiomittauspisteen, joka on toinen Keski-Suomessa sijaitsevista maailmanperintökohteista. Painopistealue ulottuu Joutsaan, jossa mm. taidelaitos Haihatus on valtakunnallisesti arvostettu monitaiteellinen nykytaidekeskus.

Himoksen tavoin yksi keskeinen Keski-Suomen matkailukohde on lomakeskus Revontuli, jonka ympärille on rakentunut monenlaista myös keskisuomalaisten hyödynnettävissä olevaa virkistystoimintaa.

Laaja virkistys-, matkailun ja kulttuurin painopistealue, joka seurailee valtatieä 23 kattaa Keuruun luontomatkailun kehittämiskohteet Keurusselällä ja Keuruun vahvan kulttuurikeskittymän, Petäjäveden vanhan kirkon, joka on Unescon maailmanperintökohde sekä Jyväskylässä ja Muuramessa sijaitsevat Alvar Aalto -kohteet. Painopistealue kytkeytyy myös Pirkanmaan puolella sijaitsevaan Mänttä-Vilppulaan, joka on tunnettu taidekaupunkina. Painopistealuetta voi pitää tulevaisuuden kulttuurikäytävänä.

Virkistys- ja matkailun painopistealueena osoitetaan myös Laukaan Saraakallio, joka on 7000 vuotta vanhojen kalliomaalaustensa myötä osa Euroopan kulttuurireittiä Prehistoric Rock Art Trail. Painopistealueeseen kuuluu myös Peurungan alue.

Pohjoisessa Keski-Suomessa osoitetaan virkistys-, matkailun ja kulttuurin painopistealueeksi luontomatkailun keskittymä Pyhä-Häkin kansallispuistosta Piispalan ja Kivijärven kautta Salamajärven kansallis- ja luonnonpuistoon. Tällä alueella nähdään erityisesti luontomatkailun kehittämiseen liittyvää potentiaalia.

Painopistealue kytkeytyy Saarijärveen, jonka pitkä kulttuuripitäjähistoria tarjoaa mahdollisuuksia kulttuurin kehittämiseksi.

Luontomatkailuun liittyvää potentiaalia on myös Konneveden kansallispuiston ympäristössä. Konnevesi on viime vuosina profiloitunut useiden kulttuuritapahtumien paikkakuntana ja tämän kehittämistahdon potentiaali näkyy myös tulevaisuudessa. Viitasaarella on paljon kulttuuritoimintaa ja Keski-Suomen kansainvälisesti merkittävin kesäfestivaali Musiikin Aika on järjestetty Viitasaarella 1980-luvulta lähtien.

KS

Keski-Suomi

Maakuntavaltuutetut

KUNTA	Asukasluvu 31.12.2024	Paikat	Edustajat	Varaedustajat	Läsnä valtuutetut	Läsnä varat
HANKASALMI	4509	1	Leinonen Ari		1	
				Kaattrasalo Maria		
JOUTSA	4099	1	Kaistinen Saku		1	
				Hovila Sari		
JYVÄSKYLÄ	149194	23	Blom Jari		1	
			Flyktman Jouni	Asp-Dalfidan Katri	1	
				Selin Jaakko		
			Hietala Janita	Repo Jasmine	1	
			Hytönen Anne		1	
				Nurmi Anna-Mari		
			Kainulainen Marko		1	
				Mäntysaari Majastiina		
			Kemiläinen Jarno		1	
				Rantanen Riikka		
			Kiviranta Hanna		1	
				Timperi Kati-Erika		
			Koikkalainen Marianne		1	
				Meriö Saija		
			Kuparinen Liisa		1	
				Jämsä Hanna		
			Lehtonen Sini		1	
				Melville Tony		
			Lehtonen Timo		1	
				Luoma-aho Janne		
			Liikanen Arto		1	
				Hovikoski Mervi		
			Liukkonen Ari-Pekka		1	
				Airaksinen Sui		
			Lumela Meri		1	
				Savolainen Katri		
			Kaarisalo Riitta			
				Hämäläinen Jukka		1
			Pekkarinen Mauri		1	
				Pippuri Linda		
			Puolimatka Tapio		1	
				Muotka Petteri		
			Ruth Katri		1	
				Colliander Jari		
			Saukko Jarno		1	
				Weijo Ilse		
			Seppä Moona		1	
				Könttö Joonas		
			Suonperä Juha		1	
				Forsberg Calus		
			Suutari Jenni		1	
				Honkimäki Paula		
			Tiainen Eila		1	
				Kenttälä Aino		
JÄMSÄ	19116	4	Järvinen Jukka		1	
				Manninen Antti		
			Kankainen Markku		1	
				Altti Tiina		
			Kyrö Mika		1	
				Pärnäjärvi Leena		
			Patronen Ulla		1	
				Leppänen Kari		
KANNONKOSKI	1186	1	Autio Mauno		1	
				Ronimus Esko		
KARSTULA	3573	1	Manni Juha		1	
				Kauppinen Pekka		
KEURUU	9128	2	Kangasniemi Eveliina		1	
				Rajala Ari		
			Paasu Tapani		1	
				Koikkalainen Emilia		
KINNULA	1492	1	Kinnunen Kalevi		1	
				Kauppinen Pirkko		
KIVIJÄRVI	1011	1	Leppänen Erkki		1	
				Riihimäki Anni		
KONNEVESI	2441	1	Väisänen Simo			
				Häyrynen Anna		1
KYYJÄRVI	1155	1	Keisala Anneliina		1	
				Lahtinen Lauri		
LAUKAA	18878	4	Hokkeri Severi		1	
				Kuplainen Anne		
			Suomala Sakari		1	
				Nieminen Kirsi		
			Leinonen Anne		1	
				Tarvainen Seppo		
			Virtanen Mikko		1	
				Niinikoski Milla		
LUHANKA	711	1	Jaakkola Teuvo			

[illegible]

Maakuntavaltuutetut

KUNTA	Asukasluku 31.12.2024	Paikat	Edustajat	Varaedustajat	Läsnä valtuutetut	Läsnä varat
HANKASALMI	4509	1	Leinonen Ari		1	
				Kaattrasalo Maria		
JOUTSA	4099	1	Kaistinen Saku		1	
				Hovila Sari		
JYVÄSKYLÄ	149194	23	Blom Jari		1	
			Flyktman Jouni	Asp-Dalfidan Katri	1	
			Hietala Janita	Selin Jaakko	1	
			Hytönen Anne	Repo Jasmine	1	
			Kainulainen Marko	Nurmi Anna-Mari	1	
			Kemiläinen Jarno	Mäntysaari Majastina	1	
			Kiviranta Hanna	Rantanen Riikka	1	
			Koikkalainen Marianne	Timperi Kati-Erika	1	
			Kuparinen Liisa	Meriö Saija	1	
			Lehtonen Sini	Jämsä Hanna	1	
			Lehtonen Timo	Melville Tony	1	
			Liikanen Arto	Luoma-aho Janne	1	
			Liukkonen Ari-Pekka	Hovikoski Mervi	1	
			Lumela Meri	Airaksinen Suvi	1	
			Kaarisalo Riitta	Savolainen Katri		1
			Pekkarinen Mauri	Hämäläinen Jukka	1	
			Puolimatka Tapio	Pippuri Linda	1	
			Ruth Katri	Muotka Petteri	1	
			Saukko Jarno	Colliander Jari	1	
			Seppä Moona	Weijo Ilse	1	
			Suonperä Juha	Könttä Joonas	1	
			Suutari Jenni	Forsberg Calus	1	
			Tiainen Eila	Honkimäki Paula	1	
				Kenttälä Aino		
JÄMSÄ	19116	4	Järvinen Jukka		1	
			Kankainen Markku	Manninen Antti	1	
			Kyrö Mika	Altti Tiina	1	
			Patronen Ulla	Pärnäjärvi Leena	1	
				Leppänen Kari		
KANNONKOSKI	1186	1	Autio Mauno		1	
				Ronimus Esko		
KARSTULA	3573	1	Manni Juha		1	
				Kauppinen Pekka		
KEURUU	9128	2	Kangasniemi Eveliina		1	
			Paasu Tapani	Rajala Ari	1	
				Koikkalainen Emilia		
KINNULA	1492	1	Kinnunen Kalevi		1	
				Kauppinen Pirkko		
KIVIJÄRVI	1011	1	Leppänen Erkki		1	
				Riihimäki Anni		
KONNEVESI	2441	1	Väisänen Simo			1
				Häyrinen Anna		
KYYJÄRVI	1155	1	Keisala Anneliina		1	
				Lahtinen Lauri		
LAUKAA	18878	4	Hokkeri Severi		1	
			Suomala Sakari	Kuplainen Anne	1	
			Leinonen Anne	Nieminen Kirsi	1	
			Virtanen Mikko	Tarvainen Seppo	1	
				Niinikoski Milla		
LUHANKA	711	1	Jaakkola Teuvo			

[illegible]

KESKI-SUOMEN LIITTO

Talousarvio 2026 sekä talous- ja toimintasuunnitelma 2026-2028

Maakuntahallitus 13.6.2025, § 54

Maakuntahallitus 19.9.2025, § 83

Maakuntahallitus 31.10.2025, § 93

Maakuntavaltuusto 11.12.2025, § 33

Sisällysluettelo

3 Maakuntajohtajan katsaus

5 Keski-Suomen liiton organisaatio

9 Keski-Suomen liiton toimisto

10 Henkilöstö

11 Toimintasuunnitelma 2026-2028

12 Tavoite 1. Maakuntastrategian toteutus

14 Tavoite 2. Verkostovaikuttaminen

15 Tavoite 3. Kehittyvä työyhteisö

19 Talousarvio

22 Jäsenkuntien maksuosuudet

24 Keski-Suomen kehittämisrahasto

25 Tulosityksiköt

26 Taloussuunnitelma

27 Rahoitus- ja investointiosa

KESKI-SUOMEN LIITTO

Maakuntajohtajan katsaus

Pekka Hokkanen
maakuntajohtaja

Keski-Suomenkin tulevaisuuskokoa koetellaan ajassa, jota leimaa talouden alavireisyys ja julkisen talouden haasteet, korkea työttömyys, erilaistuva aluerakenne, globaali epävakaus ja turvallisuustympäristön turbulenssi. Toimintaympäristön murrosten ja haasteiden keskellä meiltä edellytetään rohkeutta ja tahtoa tehdä asioita uudella tavalla ja tarttua aktiivisesti vahvuusistamme kumpuaviin mahdollisuuksiin.

Uusi maakuntastrategiamme 2026-2029 viitoittaa Keski-Suomen liiton ja koko maakunnan tekemisen yhteistä suuntaa. Maakuntastrategian toteutus on laaja kokonaisuus, johon panostamme vuonna 2026 ja johon toivotamme kaikki maakunnan toimijat mukaan.

Strategisiin tavoitteisiimme olla rohkeasti toimelias, toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva, luonnonvoimainen sekä yleisesti keskisuomalainen tiivistyvät toimet, joilla rakennamme tulevaisuuskestävää ja menestyksekkäästi muutoksessa luovivaa Keski-Suomea. Teemme kunnianhimoisesti toimia työttömyyden puolittamiseksi ja koulutustason nostamiseksi, käytämme viisaasti luonnonvarojamme, kuljemme kohti hiilineutraaliutta ja otamme jokaisen keskisuomalaisen osaksi yhteisöä.

Strategian toteutuksessa korostuu tulevaisuussuuntautunut ja tietopohjainen aluekehittäminen ja päätöksenteko. Strategian seuranta vakiinnutetaan osaksi Keski-Suomen liiton toiminnan vuosikelloa. Keski-Suomessa strategian toteutus ja aluekehittäminen ovat kiinteästi yhteydessä alueiden käytön suunnitteluun ja liikennejärjestelmätyöhön. Toteutamme maakuntakaavan ajantasaisuuden ja muutostarpeiden arvioinnin vuoden aikana. Sujuvat rahoitusprosessit ovat Keski-Suomen liiton ylöpyden aihe, joita kehitämme edelleen. Kohdennamme valtaosan hankerahoituksesta maakuntastrategian toteutukseen ja kasvun kärkeen – bio- ja kiertotalouteen, uudistuvaan teollisuuteen, hyvään vointiin sekä turvallisuuteen ja huoltovarmuuteen.

Edunvalvonta uuden EU-ohjelmakauden valmistelussa edellyttää meiltä valppautta ja vuorovaikutusta eri foorumeilla vuoden aikana. Osallistumme ja vaikutamme aktiivisesti myös aluekehittämislainsäädännön valmisteluun. Maakuntamme saavutettavuutta ja tärkeitä liikennehankkeita edistämme yksituumaisesti ja faktoilla vaikuttaen. Vaikuttamistoimia suunnataan myös tulevaa hallitusohjelmaa silmällä pitäen. Maakunnan yhtenäisyyttä lujittamalla ja kumppanuuksia vahvistamalla teemme Keski-Suomesta yhä houkuttelevamman uusille investoinneille ja yrityksille.

Asiantunteva henkilöstö ja kehittyvä työyhteisö ovat kaiken tekemisemme perusta, johon panostamme ja jota vaalimme. Kannustamme henkilöstöä osaamisen kasvattamiseen ja rohkaisemme työtapojen ja prosessien kehittämiseen esimerkiksi tekoälyä viisaasti hyödyntäen.

Maakuntabrändimme sanoin, *parhaat palat löytyvät keskeltä* – emme jää sivustakatsojaksi vaan vahvuksiimme luottaen luomme valoisaa tulevaisuutta ja menestystä Keski-Suomeen yhdessä sidosryhmiemme ja luottamushenkilöidemme kanssa.

Pekka Hokkanen

maakuntajohtaja

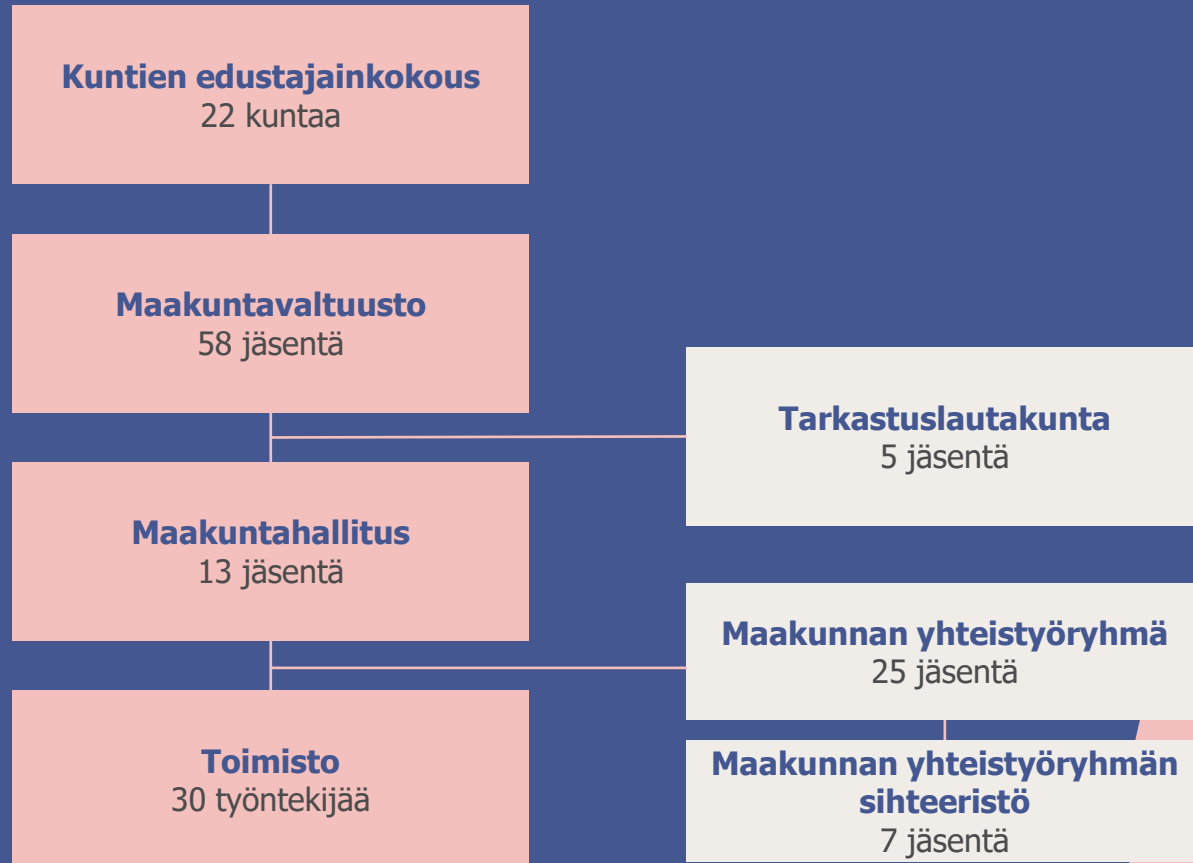
KESKI-SUOMEN LIITTO

Keski-Suomen liiton organisaatio

KESKI-SUOMEN LIITTO

Keski-Suomen liiton organisaatio

MAAKUNTAVALTUUSTO

käyttää Keski-Suomen liiton ylintä toimivaltaa. Edustajainkokous valitsee maakuntavaltuuston kuntavaalikaudeksi. Maakuntavaltuusto hyväksyy maakuntastrategian ja maakuntakaavan sekä asettaa vuosittain toiminnalliset tavoitteet talousarvion ja toimintasuunnitelman käsittelyn yhteydessä. Lisäksi maakuntavaltuusto arvioi Keski-Suomen liiton toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista.

58 JÄSENTÄ
2XVUODESSA

MAAKUNTAHALLITUS

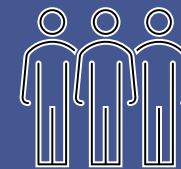
johtaa Keski-Suomen liiton toimintaa, hallintoa ja taloutta sekä edustaa kuntayhtymää ja valvoo sen etua. Maakuntahallitus seuraa ja ohjaa maakuntavaltuuston hyväksymän talousarvion, talous- ja toimintasuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta. Maakuntahallituksen toimikausi on kaksi vuotta.

13 JÄSENTÄ
11XVUODESSA

PUHEENJOHTAJISTO

valmistelee yhdessä toimiston johdon kanssa maakuntahallituksen ja -valtuuston päätöksentekoon meneviä asioita sekä sopii liiton edustuksista eri tilaisuuksiin. Puheenjohtajiston muodostavat maakuntavaltuuston, maakuntahallituksen ja maakunnan yhteistyöryhmän puheenjohtajat.

7 JÄSENTÄ
11XVUODESSA

TARKASTUSLAUTAKUNTA

arvioi talousarvioon kirjattujen tavoitteiden toteutumista valtuustolle vuosittain arviointikertomuksessa. Tarkastuslautakunnan tehtävänä on kuntayhtymän hallinnon ja talouden tarkastuksen ja arvioinnin järjestäminen.

5 JÄSENTÄ
6XVUODESSA

MAAKUNNAN YHTEISTYÖRYHMÄ

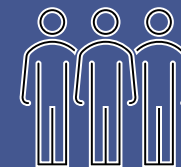
linjaa maakuntastrategian mukaisesti alueen kehittämistä ja julkisen tuen kohdentamista. Maakunnan yhteistyöryhmässä ovat edustettuina kunnat, Keski-Suomen ELY-keskus, tärkeimmät työmarkkina- ja elinkeinojärjestöt, yritykset sekä yhdistykset. Maakunnan yhteistyöryhmän valmistelu-, esittely- ja täytäntöönpanotehtäviä hoitaa sihteeristö, joka koostuu Keski-Suomen liiton ja Keski-Suomen ELY-keskuksen sekä muista tukea myöntävien viranomaisten edustajista.

25 JÄSENTÄ
5XVUODESSA

KESKI-SUOMEN LIITON TOIMISTO

hoitaa maakunnan liiton operatiivista toimintaa. Toimiston tehtävänä on huolehtia kuntayhtymän toimialaan kuuluvien asioiden valmistelusta ja päätösten toimeenpanosta lakien ja asetusten, perussopimuksen, hallintosäännön ja muiden sääntöjen ja ohjeiden mukaisesti.

27 TYÖNTEKIJÄÄ
365XVUODESSA

KESKI-SUOMEN LIITTO

Keski-Suomen liiton toimisto

Maakuntajohtaja

Pekka Hokkanen

Aluekehittäminen ja alueiden käyttö

Elinvoima, kehittäminen ja rahoitus

Aluekehitysjohtaja Pirjo Peräaho

Alueiden käyttö ja saavutettavuus

Suunnittelujohtaja Hanna Kunttu

Viestintä

Viestintäpäälikkö Jenni Isopahkala

Hallinto

Talous ja henkilöstöjohtaminen

Hallintojohtaja Hanna Reini

Henkilöstö

- Keski-Suomen liiton operatiivista toiminnan sydämenä on toimiston henkilöstö. Keski-Suomen liiton henkilöstön työ on monipaikkaista ja monimuotoista asiantuntijatyötä. Keski-Suomen liiton toteuttaessa maakuntastrategiaa, työhön tarvitaan asiantunteva henkilöstö, jonka asiantuntijuuden kehittämisestä ja osaamisen uudistamisesta pidetään erityistä huolta.
- Vuoden 2025 alussa Keski-Suomen liitossa työskenteli 27 työntekijää, joista 22 oli toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa ja 5 määräaikaisissa työsuhteissa.
- Työyhteisön ja henkilöstön osaamisen kehittämistä ohjaa henkilöstö- ja koulutussuunnitelma.

Toimintasuunnitelma 2026

Maakuntavaltuusto hyväksyy talousarvion ja taloussuunnitelman lisäksi myös toimintasuunnitelman tavoitteineen.

Keski-Suomen liiton toiminnan päätavoitteet vuodelle 2026:

1. Maakuntastrategian toteutus käytännön työssä
2. Tavoitteellista ja ennakoivaa verkostovaikuttamista
3. Kehittyvä työyhteisö

Jokainen päätavoite on jäsennelty alatavoiteiksi. Toimenpiteet ja mittarit talousarviovuodelle 2026 on kuvattu alatavoiteittain.

Tavoite 1: Maakuntastrategian toteutus

- Käynnistetään päivitetyn Keski-Suomen maakuntastrategian 2026-2029 toimenpiteet osana asiantuntija- ja verkostotyötä
- Kootaan maakuntakaavan ajantasaisuuden arviointi pohjaksi maakuntavakaavan päivitystyön käynnistymiselle
- Seurataan EU-ohjelmakauden 2021-2027 rahoitusprosessien sujuvuutta ja hankkeiden vaikuttavuutta osana ohjelmakauden päättämisvaihetta

Maakuntastrategian toteutus		
Tavoite vuoteen 2028	Toimenpiteet vuonna 2026	Mittarit
Tulevaisuuskeskusteluun ja ajantasaiseen tietoon perustuva aluekehittäminen ja päätöksenteko	- Maakuntastrategian seurantamallin käyttöönotto - Ennakoivan tiedon, tilannekuvien ja analyysien tuottaminen strategisen suunnittelun ja päätöksenteon tueksi - Ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelman laatiminen - Luonto- ja ilmastotiekartan toimenpiteiden edistäminen ja seuranta - Vapautuvien julkisomisteisten kiinteistöjen kestävän käytön suunnittelu - Taiteen ja kulttuurin maakunnallisen foorumin järjestäminen - Ennakointi- ja tulevaisuusverkostojen kehittäminen - Tulevaisuusfoorumit ja muut ennakointitapahtumat	- Sidosryhmien kokemus strategian seurannasta ja päätöksenteossa hyödynnetystä tietoaineistosta (kysely) - Laadittujen tilannekuvien, skenaarioiden ja raporttien määrä - Käynnistettyjen toimenpiteiden määrä - Tulevaisuuskeskusteluihin osallistuneiden henkilöiden määrä
Maakuntastrategiaa ja eheää aluerakennetta edistävä alueidenkäytön suunnittelu	- Maakuntakaavan ajantasaisuuden ja sen muutostarpeiden arviointi - Uuden tai osittain päivitettävän maakuntakaavan laatimisprosessin käynnistäminen - Euroopan kattavan pyöräreittiverkoston (EuroVelo 11-reitti) toteutettavuusselvitys Keski-Suomessa - Kestävän ja turvallisen liikkumisen edistäminen maakunnan liikennejärjestelmäsuunnitelman mukaisesti	- Yhteenveto ja analyysi maakuntakaavan ajantasaisuuden arvioinnista - Uuden maakuntakaavaproessin käynnistyspäätös (ml. osallistumis- ja arviointisuunnitelma) - EuroVelo 11-reitin toteutettavuusselvitys valmis - Käynnistettyjen toimenpiteiden määrä
Sujuvat rahoitusprosessit osana maakuntastrategian toteutusta	- Rahoituksen kohdentaminen maakuntastrategiaan ja sen kasvun kärkiin - Rahoitus- ja maksatusprosessien sujuvuuden varmistaminen - Valmistuneiden hankkeiden laadun ja vaikuttavuuden arviointi	90 % myönnetystä rahoituksesta kohdentuu maakuntastrategiaan ja sen kasvun kärkiin - Rahoitushakemusten keskimääräinen käsittelyaika enintään 90 vrk - Maksatushakemusten keskimääräinen käsittelyaika enintään 50 vrk - Valmistuneiden hankkeiden tulokset suhteessa asetettuihin tavoitteisiin

Tavoite 2: Tavoitteellinen ja ennakoiva verkostovaikuttaminen

- Vaikutetaan aktiivisesti uuden EU-ohjelmakauden 2028-2035 valmisteluun ja panostetaan osaamiseen välittävän toimielimen tehtävissä
- Valmistaudutaan eduskuntavaaleihin 2027 ja käynnistetään hallitusohjelmavaikuttamistyötä niin kansallisella tasolla, Länsi-Suomen tasolla kuin maakunnallisella tasolla
- Panostetaan Keski-Suomen yhtenäisyyteen ja tunnettavuuteen

Tavoitteellinen ja ennakoiva verkostovaikuttaminen

Tavoite vuoteen 2028	Toimenpiteet vuonna 2026	Mittarit
Valmiina uuteen EU-ohjelmakauteen	- Ennakoiva ja yhteistyökykyinen vaikuttamistyö - Keski-Suomen strategisen aseman ja erityispiirteiden esille tuominen valmistelussa - Valmistautuminen osaavan, asiantuntevan ja uuden ohjelmakauden vaatimukset täyttävän välittävän toimielimen tehtävään	- Lobbaus- ja valmistelutapaamisten määrä kansallisella ja EU:n tasolla - Henkilöstön oppimistapahtumien määrä
Keski-Suomen liiton roolin vahvistaminen aloitteellisena ja uudistavana kehittämisorganisaationa	- Aktiivinen osallistuminen ja vaikuttaminen aluekehittämislainsäädännön valmisteluun - Maakunnan vaikuttamisryhmän perustaminen	- Lobbaus- ja valmistelutapaamisten määrä - Vaikuttamisryhmän osallistumisaktiivisuus (% jäsenistä kokouksissa) - Vaikuttamisryhmän tuottamien linjausten ja toimenpiteiden määrä
Keski-Suomen tunnettuuden vahvistaminen innovaatio- ja osaamisympäristönä	- Verkostoitumisen ja kumppanuuksien vahvistaminen uusien investointien, yritysten ja toimijoiden houkuttelemiseksi - Kohdennetut digimarkkinointikampanjat	- Sidosryhmien arvio yhteistyön toimivuudesta ja hyödyllisyydestä (kysely) - Kampanjoiden tavoittavuus (näyttökerrat, verkkosivuvierailut, some-analytiikka)
Maakunnan yhtenäisyyden lujittaminen	- Maakuntaidentiteettiä ja yhteistä tarinaa vahvistavat viestintäkampanjat - Kuntien ja muiden toimijoiden yhteisten kehittämis- tai sopeutumistoimien tunnistaminen ja verkostojen tukeminen	- Kampanjoiden tavoittavuus (näyttökerrat, mediapeitto, some-analytiikka) - Käynnistettyjen toimenpiteiden määrä

Tavoite 3: Kehittyvä työyhteisö

- Panostetaan henkilöstön osaamiseen, työilmapiiriin ja työhyvinvointiin
- Valmistaudutaan hankintalain muutokseen ja hallittuun siirtymään palvelujen hankinnassa
- Sujuvoitetaan palveluja digitaalisin työkaluin
- Tehostetaan asiantuntijatyötä monipuolisella tekoälyn hyödyntämisellä

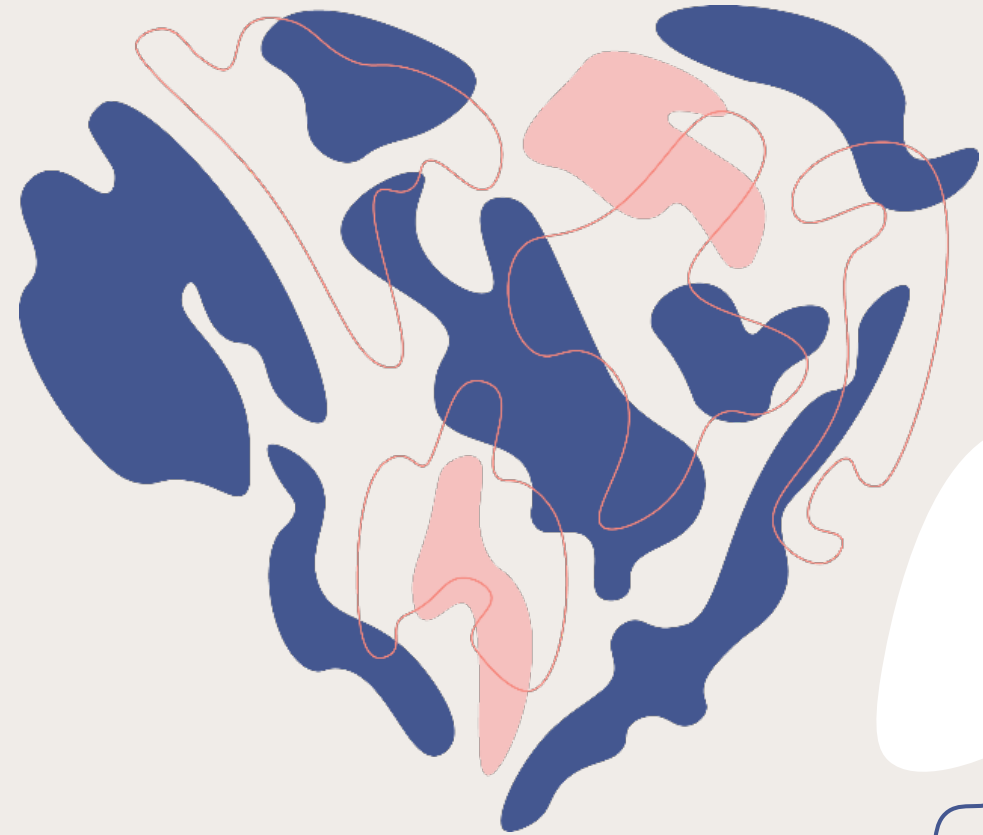

Kehittyvä työyhteisö		
Tavoite vuoteen 2028	Toimenpiteet vuonna 2026	Mittarit
Motivoitunut henkilöstö ja avoin työilmapiiri	- Osaamisen kehittäminen - Yhteisöllisyyden ja hyvän työilmapiirin vaaliminen - Työhyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehtiminen	- Koulutuspäivien määrä (per henkilö/vuosi) - Pulssikyselyyn vastanneiden määrä säilyttää käyttöönottovuoden 2024 tason (%) - Pulssikyselyssä säilytetään korkea taso yhteisöllisyyden ja hyvän työilmapiirin kokemuksessa - Työhyvinvointikyselyssä stressiä kokeneiden määrä laskee v. 2024 tuloksissa raportoidusta (%)
Talous- ja henkilöstöhallinnon palveluiden hallittu siirtymä uudelle palvelutuottajalle	- Hankinnan ennakoiva suunnittelu - Palvelusopimuksen selkeä määrittely (palvelutasot, vasteajat, kustannusrakenne) - Siirtymäsuunnitelman laatiminen ja kattava tiedonsiirto yhdessä aiemman ja uuden palvelutuottajan kanssa (aikataulut, vastuut, riskienhallinta)	- Siirtymä toteutettu sovitussa aikataulussa (%) - Henkilöstön tyytyväisyys palveluun (asteikko 1–5)
Palvelujen digitalisointi asiainnin sujuvoittamiseksi	- Keski-Suomen kehittämisrahaston hakuprosessin digitalisointi - Suomi.fi viestit viranomaiskäyttöön - Suomi.fi tunnistautumisen käyttöönotto - Käyttönoton tuki asiakkaille ja henkilöstölle	- Digitaaliset palvelut otettu käyttöön sekä asiakkaat ja henkilöstö perehdytetty niiden käyttöön - Sähköisten hakemusten osuus (% kaikista hakemuksista) - Henkilöstön arvio prosessien selkeydestä ja sujuvuudesta (asteikko 1-5)
Tekoälyn hyödyntäminen osana asiantuntijatyötä	- Käyttökohteiden laajentaminen uusiin asiantuntijatyön osa-alueisiin - Tekoälyn vakiinnuttaminen osaksi arjen prosesseja	- Uusien tekoälyn käyttökohteiden määrä - Tekoälyä hyödyntävien työntekijöiden osuus (%) - Henkilöstön kokemus tekoälyn avusta omassa työssään (asteikko 1–5)

KESKI-SUOMEN LIITTO

Kehitetään
Keski-Suomea
yhdessä!

KESKI-SUOMEN LIITTO

Talousarvio 2026 sekä taloussuunnitelma 2026-2028

Talousarvio ja sen sitovuus

Kuntayhtymän toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Maakuntavaltuusto hyväksyy talousarviossa tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä osoittaa, miten rahoitustarve katetaan.

Talousarvion maakuntavaltuustoa sitova taso on talousarvion loppusumma (tilikauden yli/alijäämä). Toimintasuunnitelmassa esitetyt päätavoitteet ovat sitovia. Maakuntavaltuuston vahvistama talousarvio sitoo maakuntahallitusta jäsenkuntien maksuosuuksien osalta.

Kun maakuntavaltuusto on hyväksynyt talousarvion, maakuntahallitus käsittelee ja hyväksyy talousarvioon pohjautuvan käyttösuunnitelman vuodelle 2026. Käyttösuunnitelma laaditaan tulosyksiköittäin.

Talousarvio 2026

Kuntalain 110 §:n mukaan valtuuston on hyväksyttävä vuoden loppuun mennessä kunnalle talousarvio seuraavaksi kalenterivuodeksi ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet.

TULOSLASKELMA JA KÄYTTÖTALOUS				TA 2025 - 2026	
	TP 2024	TA 2025	TA 2026	Muutos €	Muutos %
TOIMINTATUOTOT	4 208 355	3 995 500	4 484 500	489 000	10,9 %
Myyntituotot	3 473 360	3 449 400	4 235 000	785 600	18,6 %
Keski-Suomen kehittämisrahasto	0	0	650 000		
Jäsenkuntien maksuosuudet	3 433 300	3 433 300	3 570 000	136 700	3,8 %
Muut myyntituotot	40 060	16 100	15 000	-1 100	-7,3 %
Tuet ja avustukset	734 995	546 100	249 500	-296 600	-118,9 %
TOIMINTAKULUT	-3 938 326	-3 973 500	-4 469 500	496 000	11,1 %
Henkilöstömenot	-2 138 483	-2 224 000	-2 146 300	-77 700	-3,6 %
Palvelujen ostot	-805 214	-772 500	-699 500	-73 000	-10,4 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-44 366	-66 300	-60 200	-6 100	-10,1 %
Avustukset, sis. K-S kehittämisrahaston	-696 656	-665 000	-1 315 000	650 000	0,0 %
Muut toimintamenot	-253 608	-245 700	-248 500	2 800	1,1 %
TOIMINTAKATE	270 029	22 000	15 000	-7 000	-46,7 %
Rahoitustuotot ja -menot	13	0	0	0	0,0 %
Korkotuotot	0	0	0	0	0,0 %
Muut rahoitustuotot	14	0	0	0	0,0 %
Korkokulut	0	0	0	0	0,0 %
Muut rahoituskulut	0	0	0	0	0,0 %
VUOSIKATE	270 042	22 000	15 000	-7 000	-46,7 %
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	0,0 %
Suunnitelman mukaiset poistot	0	0	0	0	0,0 %
TILIKAUDEN TULOS	270 042	22 000	15 000	-7 000	-46,7 %
Rahastojen lisäys (-)	-650 000	-650 000	0	650 000	0,0 %
Rahastojen vähennys (+)	680 186	650 000	0	-650 000	0,0 %
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	300 228	22 000	15 000	-7 000	-46,7 %

Jäsenkuntien maksuosuudet 2026

Kunta	Verotulot, euroa		Maksuosuus, euroa		Muutos		Maksuerä 1/4
	2024	2023	2026	2025	euroa	%	euroa
Hankasalmi	10 183 300	9 803 916	56 069	53 456	2 613	4,89 %	14 017
Joutsa	9 630 069	9 411 026	53 023	51 313	1 709	3,33 %	13 256
Jyväskylä	343 135 105	335 160 645	1 889 284	1 827 458	61 827	3,38 %	472 321
Jämsä	50 716 103	47 344 078	279 240	258 143	21 097	8,17 %	69 810
Kannonkoski	2 979 272	2 907 533	16 404	15 853	550	3,47 %	4 101
Karstula	8 466 595	8 278 751	46 617	45 140	1 477	3,27 %	11 654
Keuruu	21 759 226	21 807 831	119 805	118 907	898	0,76 %	29 951
Kinnula	3 573 080	2 995 204	19 673	16 331	3 342	20,46 %	4 918
Kivijärvi	2 475 561	2 405 066	13 630	13 114	517	3,94 %	3 408
Konnevesi	5 868 639	5 458 111	32 312	29 760	2 552	8,58 %	8 078
Kyyjärvi	3 433 778	3 295 874	18 906	17 971	936	5,21 %	4 727
Laukaa	46 766 632	44 327 189	257 495	241 693	15 801	6,54 %	64 374
Luhanka	1 863 327	1 819 339	10 259	9 920	339	3,42 %	2 565
Multia	3 696 821	3 691 168	20 355	20 126	228	1,14 %	5 089
Muurame	22 896 789	23 834 925	126 069	129 960	-3 891	-2,99 %	31 517
Petäjävesi	8 446 097	8 555 695	46 504	46 650	-146	-0,31 %	11 626
Pihtipudas	8 366 385	8 391 264	46 065	45 753	312	0,68 %	11 516
Saarijärvi	19 803 450	19 287 282	109 037	105 164	3 873	3,68 %	27 259
Toivakka	5 484 776	5 324 788	30 199	29 033	1 166	4,01 %	7 550
Uurainen	7 214 664	6 830 582	39 724	37 244	2 480	6,66 %	9 931
Viitasaari	13 503 570	12 793 314	74 350	69 755	4 595	6,59 %	18 587
Äänekoski	48 126 403	45 952 899	264 981	250 557	14 424	5,76 %	66 245
Yhteensä	648 389 641	629 676 478	3 570 000	3 433 300	136 700		892 500

Miksi 4% korotus tarvitaan?

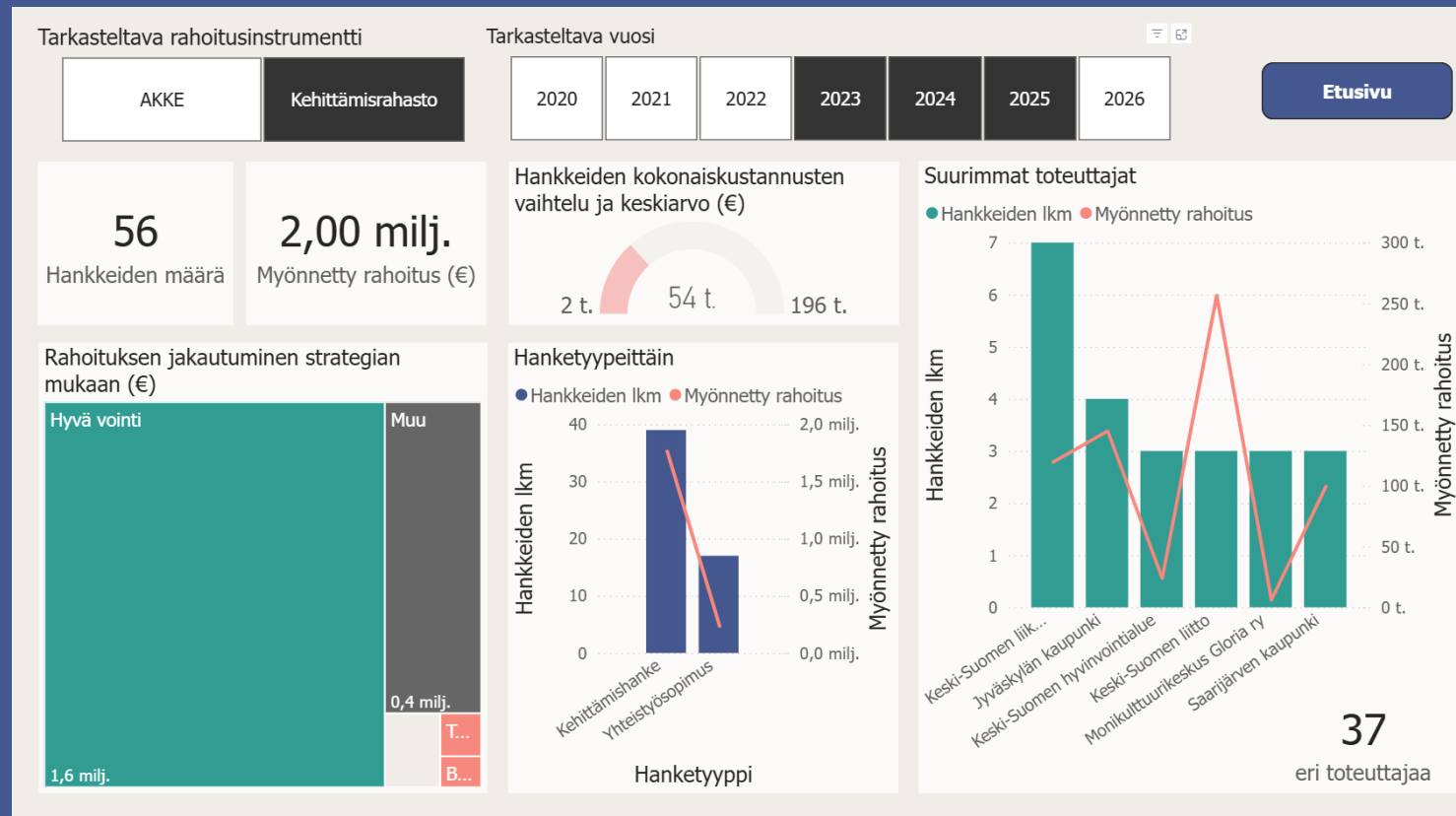
- Henkilöstökulut muodostavat yli puolet Keski-Suomen liiton kokonaiskustannuksista. Sopimuskauden 2025-2028 palkankorotukset ovat yhteensä +7,37 %. Edellisen sopimuskauden 2022-2025 korotukset olivat +8,79 %.
- Keski-Suomen liiton henkilöstömäärä on sopeuttamistoimien jälkeen vähentynyt 16,7%.
- Kun henkilöstömäärä suhteutetaan maakunnan asukaslukuun, Keski-Suomen liitto on kolmanneksi pienin maakuntien liitto.
- Keski-Suomen liiton tyypillisesti hyödyntämä hankerahoitus on hiipunut, minkä vuoksi ulkopuolisen rahoituksen saaminen on hankaloitunut.
- Keski-Suomen liiton maksuosuuksia on korotettu edellisen kerran vuonna 2022 +2% ja vuonna 2016 +2%. Keski-Suomen liitto on vertailujaksolla 2022-2025 vähiten korotuksia saaneiden maakuntien liittojen joukossa.
- Kustannuspuoli on tarkasti läpikäyty. Taseelle ei ole kertynyt suuria määriä kumulatiivista ylijäämää.

Keski-Suomen kehittämisrahasto

Keski-Suomen kehittämisrahastoa kartutetaan 650 000€ vuonna 2026.

Rahasto-osuus sisältyy jäsenkuntien maksuosuuteen, joka laskutetaan kunnilta neljässä yhtä suuressa erässä vuoden aikana. Keski-Suomen kehittämisrahastoon budjetoitu osuus jäsenkuntien maksuosuudesta siirretään laskutuksen jälkeen rahaston tilille. Lisätietoa Keski-Suomen kehittämisrahaston hankkeista [hankesalkusta](#).

Tulosityksiköt

Keski-Suomen liiton toiminta jakautuu seuraaviin tulosityksiköihin:

1. luottamushenkilöhallinto
2. toimisto
3. projektit

Perussopimuksen mukaan kunnat rahoittavat maksuosuuksilla liiton varsinaisen toiminnan eli luottamushenkilöhallinnon ja toimiston toimintamenot sekä Keski-Suomen kehittämisrahaston varauksen.

Projektit-tulosityksikköön kuuluvat liiton itse toteuttamat hankkeet. Hankkeiden edellyttämät omavastuuosuudet katetaan vakituisen henkilökunnan työajan kohdentamisella, ministeriöiden vastinrahoituksella tai toimiston budjetista.

KÄYTTÖTALOUSOSA TULOSYKSIKÖITTÄIN	Luottamus- henkilöhallinto	Toimisto	Projektit	Yhteensä
TOIMINTATUOTOT	0	4 362 500	122 000	4 484 500
Myyntituotot	0	4 235 000	0	4 235 000
Keski-Suomen kehittämirahto	0	650 000	0	650 000
Jäsenkuntien maksuosuudet	0	3 570 000	0	3 570 000
Muut myyntituotot	0	15 000	0	15 000
Tuet ja avustukset	0	127 500	122 000	249 500
TOIMINTAKULUT	-178 000	-3 981 000	-310 500	-4 469 500
Henkilöstömenot	-125 000	-1 742 800	-278 500	-2 146 300
Palkat ja palkkiot	-105 000	-1 405 000	-223 000	-1 733 000
Henkilöstösivukulut	-20 000	-337 800	-55 500	-413 300
Palvelujen ostot	-53 000	-614 500	-32 000	-699 500
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	-60 200	0	-60 200
Avustukset (sis. K-S kehittämisrahaston)	0	-1 315 000	0	-1 315 000
Muut toimintamenot	0	-248 500	0	-248 500
TOIMINTAKATE	-178 000	381 500	-188 500	15 000
Rahoitustulot ja -menot	0	0	0	0
Korkotulot	0	0	0	0
Muut rahoitustulot	0	0	0	0
Korkomenot	0	0	0	0
Muut rahoitusmenot	0	0	0	0
VUOSIKATE	-178 000	381 500	-188 500	15 000
TILIKAUDEN TULOS	-178 000	381 500	-188 500	15 000
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-178 000	381 500	-188 500	15 000

Taloussuunnitelma

Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarvio- ja taloussuunnitelma tulee laatia siten, että taloudelliset edellytykset liiton tehtävien hoitamiseen turvataan. Taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi on talousarviovuosi ja taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen.

TALOUSSUUNNITELMA						TA2026-2028	
TULOSLASKELMA JA KÄYTTÖTALOUS	TP2024	TA2025	TA2026	TS2027	TS2028	Muutos €	Muutos %
TOIMINTATUOTOT	4 208 355	3 995 500	4 484 500	4 550 500	4 550 500	66 000	1,5 %
Myyntituotot	3 473 360	3 449 400	4 235 000	4 235 000	4 235 000	0	
Keski-Suomen kehittämisrahasto	0	0	650 000	650 000	650 000		
Jäsenkuntien maksusuudet	3 433 300	3 433 300	3 570 000	3 570 000	3 570 000	0	
Muut myyntituotot	40 060	16 100	15 000	15 000	15 000	0	
Tuet ja avustukset	734 995	546 100	249 500	315 500	315 500	66 000	
TOIMINTAKULUT	-3 938 326	-3 973 500	-4 469 500	-4 550 500	-4 550 500	-81 000	-1,8 %
Henkilöstömenot	-2 138 483	-2 224 000	-2 146 300	-2 240 500	-2 240 500	94 200	
Palvelujen ostot	-805 214	-772 500	-699 500	-700 000	-700 000	500	
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-44 366	-66 300	-60 200	-55 000	-55 000	-5 200	
Avustukset, sis. K-S kehittämisrahasto	-696 656	-665 000	-1 315 000	-1 315 000	-1 315 000	0	
Muut toimintamenot	-253 608	-245 700	-248 500	-240 000	-240 000	-8 500	
TOIMINTAKATE	270 029	22 000	15 000	0	0	-15 000	0,0 %
Rahoitustulot ja -menot	13	0	0	0	0	0	
Korkotuotot	0	0	0	0	0	0	
Muut rahoitustuotot	14	0	0	0	0	0	
Korkomenot	0	0	0	0	0	0	
Muut rahoitusmenot	0	0	0	0	0	0	
VIISIKATE	270 042	22 000	15 000	0	0	-15 000	0,0 %
Poistot ja arvonalentumiset	0	0	0	0	0	0	
TILIKAUDEN TULOS	270 042	22 000	15 000	0	0	-15 000	0,0 %
Rahastojen lisäys (-)	-650 000	-650 000	0	0	0	0	
Rahastojen vähennys (+)	680 186	650 000	0	0	0	0	
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	300 228	22 000	15 000	0	0	-15 000	0,0 %

Rahoitus- ja investointiosa

Talousarvion rahoitus- ja investointiosa sisältää suunnitelman siitä, miten talousarvion tulot ja menot muodostuvat sekä miten varoja käytetään.

RAHOITUS- JA INVESTOINTIOSA	TP2024	TA2025	TA2026	TS2027	TS2028
Toiminnan rahavirta	270 042	22 000	15 000	0	0
Vuosikate	270 042	22 000	15 000	0	0
Investointien rahavirta	0	0	0	0	0
Investointimenot	0	0	0	0	0
Toiminnan ja investointien rahavirta	270 042	22 000	15 000	0	0
Rahoituksen rahavirta	-5 930 345	0	0	0	0
Oman pääoman muutokset	0	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	-5 930 345	0	0	0	0
Vaikutus maksuvalmiuteen	-5 660 303	22 000	15 000	0	0

KESKI-SUOMEN LIITTO

KESKI-SUOMEN LIITON TALOUSARVIO 2026 SEKÄ TALOUS- JA TOIMINTASUUNNITELMA 2026-2028

Julkaisun tiedot

Julkaisija Keski-Suomen liitto
Innova 2, Lutakonaukio 7
40100 Jyväskylä
keskisuomi.fi

LinkedIn @Keski-Suomen liitto / Regional Council of Central Finland
Instagram @keskisuomi
Facebook @keskisuomenliitto
Sähköposti kirjaamo@keskisuomi.fi

C 173

ISBN 978-951-594-560-0 (sähköinen)

ISSN 2341-9903 (sähköinen)

Kokoomuksen maakuntavaltuustoryhmä
Maakuntavaltuusto 11.12.2025
Valtuustoaloite

Keski-Suomi kansainväliselle kasvu-uralle – yhteinen elinvoimakonsepti ja pilotointi

Keski-Suomen elinvoima perustuu työhön, yritystoimintaan ja kansainväliseen kasvuun. Maakunnan työllisyys on edelleen selvästi muuta maata heikompi, ja kilpailu investoinneista, yrityksistä ja osaaajista kovempaa kuin koskaan. Tässä kilpailussa Keski-Suomi ei ole ollut yhtä aktiivinen tai näkyvä kuin monet muut alueet.

Maakunta tarvitsee tuloshakuisen toimintamallin, joka yhtäältä myy Keski-Suomea yritysten sijoittumispaikkana kotimaassa ja ulkomailla sekä toisaalta tukee yritysten vientiä. Keski-Suomen strategian tavoitteet, elinvoima, kasvu ja kansainvälistyminen, eivät toteudu ilman aktiivista, ulospäin suuntautuvaa toimintaa.

Verrokkialueet ovat osoittaneet, että investointeja saadaan, kun yrityksiä kontaktoidaan järjestelmällisesti, kutsutaan tutustumaan alueelle yhdessä kumppaniyritysten asiakkaiden ja alueen hallinnon kanssa sekä avataan ovia vientiin arvovaltapalveluilla. Useat kaupungit ja alueet, kuten Enter Espoo, Riihimäki, Helsingin 90 Days Finn - ohjelma, Kanadan investointiorganisaatiot Invest in Ottawa ja Investissement Quebec sekä Yhdysvaltojen osavaltioiden taloudelliset kehitysorganisaatiot, tekevät tätä menestyksekkäästi.

Panostuksilla yritysten houkutteluun saavutetaan monessa paikassa moninkertaiset taloudelliset hyödyt työpaikkoina ja verotuloina. Keski-Suomi ei voi jäädä tässä kehityksessä sivuun.

Keski-Suomessa elinvoimatyötä tehdään monessa organisaatiossa, mutta toiminta on hajanaista ja usein sisäänpäin kääntynyttä. Maakunta tarvitsee yhteisen, selkeästi resursoidun ja vahvasti profiloidun toimintamallin, joka keskittyy kahteen ydintehtävään:

1. **Markkinoi ja myy Keski-Suomea** aktiivisesti yrityksille, sijoittajille ja osaaajille sekä järjestää tutustumiskäyntejä potentiaalisille sijoittujille.
2. **Tukee keskisuomalaisten yritysten vientiä** avaamalla yhteyksiä kansainvälisiin verkostoihin, asiakkaisiin ja kumppaneihin.

Esitämme, että Keski-Suomen liitto käynnistää yhteisen toimintamallin valmistelun, jonka tavoitteena on:

1. Kartoittaa kunnat, jotka haluavat olla mukana toiminta- ja rahoitusmallin suunnittelussa,
2. Selvittää yhteisrahoitukseen perustuva rahoitusmalli,
3. Laatia kiinnostuneiden kuntien kanssa tarkennettu toimintamalli ja käynnistää pilotti, jonka tulosten perusteella päätetään pysyvän toimintamallin perustamisesta.

Valmistelussa voidaan arvioida eri toteutusvaihtoehtoja: uusi tiimi, ulkoistettu toimija, kuntien yhteinen verkosto tai nykyisten organisaatioiden roolien vahvistaminen. Mallin tulee olla myyntivetoinen, vaikuttava ja ulospäin suuntautuva – ei hallinnollinen. Samalla on hyödynnettävä verrokkialueiden parhaita käytäntöjä ja sovitettava ne Keski-Suomen tarpeisiin.

Jyväskylässä 11.12.2025

Kokoomuksen maakuntavaltuustoryhmän puolesta

Jouni Flyktman

Maakuntavaltuutettu

Sari Hallen